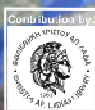

Κείμενα Περιφερειακής Επιστήμης

Κείμενα Περιφερειακής Επιστήμης

Δεκέμβριος 2014 Τόμος V Αριθμός 1

Κείμενα Περιφερειακής Επιστήμης

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ
ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΟΛΟΓΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΩΝ

Δεκέμβριος 2014

Τόμος V
Αριθμός 1

Ελληνική Έκδοση
ISSN: 1791-7719 Print
ISSN: 1791-7727 On line

Editorial Board 2014

**The Board of the
HELLENIC ASSOCIATION OF REGIONAL
SCIENTISTS H.A.R.S. - 2014**

[H.A.R.S. is a Think Tank of groups of people with multidisciplinary work in the fields of Regional Science, which occurs with the selfless contribution of participants who offer their work to the global scientific community]

**President and Chair,
Journals Management Committee
(RSI – KIIE – ICR – ZRW – GGGR)**

Dr Christos Ap. Ladias
Professor, Editor-in-Chief

Legal Committee

Georgios-Stavros Kourtis, President of the Bod of the Panteion University, Honorary President of the Court of Audit, Professor Sophia Adam, Assistant Professor Panagiotis Kribas, Dr Leandros Lefakis, Dr Angelika Kallia, Dr Evaggelos Mallios, Fotios Makris, Elias Giatsios, Ioannis Kourtis

Advisors

Professor Georgios Korres, Associate Professor Stephanos Karagiannis, Dr Apostolos Parpairis, Dr Nikolaos Chasanagas, Nikolaos Zacharias, Dr Sotirios Milionis, Esaias Papaioannou, Dimitrios Kouzas, Dr Athina Bayba-Wallace, Myrto Apostolou,

Chief Executive

Vilemini Psarrianou

Conference Co-ordinator

Dr Stylianos Alexiadis

International Relations Coordinators

Dr Dr Aikaterini Kokkinou, Antonia Obaidou

Student Observer

Eleonora Stavrakaki

Website Administrators

Dimitrios Kouzas, Vilemini Psarrianou,
Apostolos Ladias

Secretariat

Dr Chrise Balomenou, Dr Panagiota Karametou, Chrisoula Kouza, Victor Atoun, Iosif Atoun, Maria Rigaki, Konstantina Mantzavinou, Konstantina Georgiou, Nikolaos Alampanos, Elektra Katsiantoni, Dora Kyriazopoulou, Anna Maria Giallousi De Boorder, Eleni Koursari, Eleni Hinopoulou, Aggeliki Koursari, Elena Stournara, Dimitrios Ladias, Maria Oikonomou, Socratis Chitas, Maria Karagianni, Nikolaos Motsios, Apostolos Tsapalas, Victoria Frizi, Leonardos Tsaousis, Apostolos Ladias, Vasiliki Petrou, Areti Zioga, Nikoleta Yiesil, Kyriakos Katsaros, Filippos Rountzos, Katerina Kotsiopoulou, Nilos Kotsiopoulos, Dimitra Tsetsoni, Maria Kousantaki, Chaim Kapetas, Aggela Trikali, Eleni Zioga, Katerina Spanou, Sophia Trikali, Alexandra Tzovara, Vasilis Kaletsis, Triantafillos Stathoulopoulos, Irini Nomikou, Despina Faridi, Anastasia Pnevmatikou, Dimitra Mpoutsifakou, Ioanna Kalliaras, Maria Rammou, Pelagia Vaggeli, Athanasia Kanari, Jetmira Amalia Jancaj, Loukia Delivelioti, Daniela Gaga, Maria Avgenaki, Evanthia Michalaki, Christina Triantafyllou

Regional Science Inquiry

Hon. Managing Editor

EMERITUS PROFESSOR PETER NIJKAMP
Free University Faculty of Economics and Business
Administration, Department of Spatial Economics
Amsterdam, the Netherlands

Hon. Managing Editor

EMERITUS PROFESSOR NIKOLAOS KONSOLAS
Department of Economic and Regional Development
School of Sciences of Economy and Public
Administration, Panteion University of Social and
Political Sciences, Athens, Greece

Managing Editor

RECTOR-PROFESSOR GRIGORIOS TSALTAS
Department of European International and Area Studies,
School of Culture and International Communication
Studies, Panteion University of Social and Political
Sciences, Athens, Greece

Editors

RECTOR-PROFESSOR PARIS TSARTAS
Department of Business Administration
University of the Aegean, Mitilene, Greece

RECTOR-PROFESSOR NIKOLAOS GEORGOPOULOS
Department of Business Administration
University of Piraeus, Piraeus, Greece

PROFESSOR KIRAN PRASAD
Professor and Head, Dept. of Communication
and Journalism, Sri Padmavati Mahila University,
Tirupati – 517 502., A.P., India

PROFESSOR EMMANUEL MARMARAS
Department of Architecture
Technical University of Crete, Chania, Greece

PROFESSOR IOANNIS MAZIS
Department of Turkish and Modern Asian Studies
National and Kapodistrian
University of Athens, Athens, Greece

PROFESSOR JOSE ANTONIO PORFIRIO
Departamento de Ciencias Sociais de Gestao
Universidade Aberta, Lisboa, Portugal

PROFESSOR PAOLO MALANIMA
Department of Economic History and Economics
Magna Graecia University in Catanzaro, Catanzaro, Italy

PROFESSOR RADOVAN STOJANOVIC
Faculty of Electrical Engineering
University of Montenegro, Podgorica, Montenegro

PROFESSOR RUDIGER HAMM
Department of Business Administration
and Economics Niederrhein, University of Applied
Sciences, Krefeld, Germany

PROFESSOR GEORGE KARRAS
Department of Economics
University of Illinois, Chicago, USA

ASSOCIATE PROFESSOR DANIEL FELSENSTEIN
Department of Geography,
Hebrew University of Jerusalem, Jerusalem, Israel

PROFESSOR GEORGE KORRES
Department of Geography
University of the Aegean, Mitilene, Greece

PROFESSOR MINAS AGGELIDIS
Department of Architecture, National Technical
University of Athens, Athens, Greece

PROFESSOR JOSE VARGAS HERNANDEZ
Departament de Mercadotecnia y Negocios
Internacionales, Universidad de Guadalajara,
Guadalajara, Jalisco, Mexico

PROFESSOR PANAGIOTIS LIARGOVAS
Department of Economics
University of Peloponnese, Tripolis, Greece

PROFESSOR THEODORE PELAGIDIS
Department of Maritime Studies
University of Piraeus, Piraeus, Greece

PROFESSOR EFSTATHIOS TSACHALIDIS
Department of Forestry and Environmental Management
Democritus University of Thrace, Komotini, Greece

PROFESSOR MOH'D AHMAD AL-NIMR
Mechanical Engineering Department
Jordan University of Science and Technology,
Irbid – Jordan

Dr CHARALAMBOUS LOUCA
Head of Business Department, Director of Research
Department, Editor of The Cyprus Journal of Sciences,
American College, Nicosia, Cyprus

PROFESSOR NAPOLEON MARAVEGIAS
Department of Political Science and Public
Administration National and Kapodistrian
University of Athens, Athens, Greece

PROFESSOR PANTELIS SKAYANNIS
Department of Planning and Regional Development
University of Thessaly, Volos, Greece

ASSOCIATE PROFESSOR MARIA MICHALIDIS
Department Management and MIS,
School of Business, University of Nicosia
Nicosia, Cyprus

PROFESSOR GEORGE CHIOTIS
Department of Economic Sciences Athens University
of Economics and Business, Athens, Greece

EMERITUS PROFESSOR DIMITRIOS DIONISIOU
Department of Senior Mathematics
Hellenic Air Force Academy, Dekelia, Greece

PROFESSOR ELIAS CARAYANNIS
Department Information Systems & Technology
Management, School of Business, The George
Washington University, Washington, USA

PROFESSOR YUZARU MIYATA
Department of Architecture and Civil Engineering
Toyohashi University of Technology, Toyohashi, Japan

PROFESSOR DANIELA L. CONSTANTIN
Director of the Research Centre for Macroeconomic
and Regional Forecasting (PROMAR), Bucharest
University of Economic Studies, Bucharest, Romania

PROFESSOR NIKOLAOS KYRIAZIS
Department of Economic Sciences
University of Thessaly, Volos, Greece

PROFESSOR VIRON KOTZAMANIS
Department of Sociology University of Thessaly,
Volos, Greece

PROFESSOR FATMIR MEMA
Faculty of Economics University of Tirana,
Tirana, Albania

PROFESSOR MIRA VUKCEVIC
Faculty of Metallurgy and Chemical Technology
University of Montenegro, Podgorica, Montenegro

LECTURER KONSTANTINA ZERVA
Department of Economics, University
of Girona, Girona, Spain

Dr. ANNE MARGARIAN
Institute of Rural Studies, Federal Research Institute
for Rural Areas, Forestry and Fisheries,
Braunschweig, Germany

PROFESSOR AGLAIA ROBOCOU-KARAGIANNI
Department of Public Administration
Panteion University, Athens, Greece

Dr EVAGGELOS PANOU
Department of European International and Area Studies
School of Culture and International Communication
Studies, Panteion University of Social and Political
Sciences Athens, Athens, Greece

ASSOCIATE PROFESSOR OLGA GIOTI-PAPADAKI
School of Sciences of Economy and Public
Administration, Panteion University of Social and
Political Sciences Athens, Greece

RESEARSHER Dr NIKOLAOS KARACHALIS
Regional Development Institute
of Panteion University, Athens, Greece

ASSOCIATE PROFESSOR STEFANOS KARAGIANNIS
Department of Economic and Regional Development
School of Sciences of Economy and Public
Administration, Panteion University of Social and
Political Sciences Athens, Athens, Greece

ASSOCIATE PROFESSOR DARCIN AKIN
Department of City and Regional Planning
Gebze Institute of Technology, Gebze, Turkey

ASSOCIATE PROFESSOR JAN SUCHACEK
Department of Regional and Environmental Economics
Technical University of Ostrava, Ostrava,
Czech Republic

ASSOCIATE PROFESSOR MIHAIL XLETOS
Department of Economic Sciences
University of Ioannina, Ioannina, Greece

ASSISTANT PROFESSOR ANASTASIA STRATIGEA
Department of Geography and Regional Planning
National Technical University of Athens, Athens
Greece

ASSOCIATE PROFESSOR ELIAS PLASKOVITIS
Department of Economic and Regional Development,
Panteion University, Athens, Greece

ASSOCIATE PROFESSOR HELEN THEODOROPOULOU
Department of Home Economics Ecology,
Harokopion University, Kallithea, Greece

PROFESSOR PANTELIS SKLIAS
Faculty of Social Sciences
University of Peloponnese, Korinthos, Greece

ASSISTANT PROFESSOR MARIUSZ SOKOLOWICZ
Department of Regional Economics and Environment
University of Lodz, Lodz, Poland

ASSISTANT PROFESSOR JOAO MARQUES
Department of Social and Political Sciences
University of Aveiro, Aveiro, Portugal

ASSOCIATE PROFESSOR GEORGIOS SIDIROPOULOS
Department of Geography University of the Aegean,
Mitilini, Greece

ASSOCIATE PROFESSOR ELENI PAPADOPOULOU
School of Urban-Regional Planning &
Development Engineering, Aristotle University
of Thessaloniki, Thessaloniki, Greece

PROFESSOR IOANNIS YFANTOPOULOS
Faculty of Political Science & Public
Administration National & Kapodistrian
University of Athens, Athens, Greece

ASSISTANT PROFESSOR GEORGIOS XANTHOS
Department of Sciences, Technological
Educational Institute of Crete, Heraklion, Greece

ASSOCIATE PROFESSOR EMMANUEL CHRISTOFAKIS
Department of Economic and Regional Development
School of Sciences of Economy and Public
Administration, Panteion University of Social and
Political Sciences, Athens, Greece

LECTURER MAARUF ALI
Department of Computer Science & Electronic
Engineering Oxford Brookes University,
Oxford, United Kingdom

ASSOCIATE PROFESSOR LABROS SDROLIAS
Department of Business Administration, School of
Business Administration and Economics, Technological
Education Institute of Thessaly, Larissa, Greece

LECTURER NETA ARSENI POLO
Department of Economics
University "Eqrem Cabej", Gjirokaster, Albania

LECTURER ALEXANDROS MANDHLA
RAS Department of Economics, University
Of Surrey, United Kingdom

ASSISTANT PROFESSOR GEORGE P. MALINDRETOS
Harokopion University, Kallithea, Greece

RESEARCH FELLOW PARK JONG - SOON
Development Institute of Local Government
of South Korea, Jangan-gu, Suwon City, South Korea

RESEARCHER, Dr. Dr. AIKATERINI KOKKINO
Department of Geography University the Aegean,
Mitilene, Greece

Dr STILIANOS ALEXIADIS
RSI Journal

Dr MICHAEL ALDERSON
Director Project Development
University of Szent Istvan, Budapest, Hungary

Dr PEDRO RAMOS
Faculdade de Economia, Universidade
de Coimbra, Coimbra, Portugal

Dr NIKOLAOS HASANAGAS
Faculty of Forestry and Natural Environment, Aristotle
University of Thessaloniki, Thessaloniki, Greece

PROFESSOR IOANNIS MOURMOURIS
Department of International Economic Relations and
Development, Democritus University of Thrace,
Komotini, Greece

ASSISTANT PROFESSOR STELLA KYVELOU
Department of Economic and Regional Development
Panteion University, Athens, Greece

PROFESSOR LYDIA SAPOUNAKI – DRAKAKI
Department of Economic and Regional Development
Panteion University, Athens, Greece

ASSOCIATE PROFESSOR HIROYUKI SHIBUSAWA
Department of Architecture and Civil Engineering
Toyoashi University of Technology, Toyoashi, Japan

ASSISTANT PROFESSOR CHRISTOS STAIKOURAS
Department of Accounting and Finance, Athens
University of Economics and Business, Athens, Greece

ASSISTANT PROFESSOR ZACHAROULA
ANDREOPOULOU
Faculty of Forestry and Natural Environment, Aristotle
University of Thessaloniki, Thessaloniki, Greece

ASSISTANT PROFESSOR ALEXANDROS APOSTOLAKIS
Department of Sciences, Technological
Educational Institute of Crete, Heraklion, Greece

Dr PRODROMOS PRODROMIDIS
Centre for Planning and Economic Research and Athens
University of Economics and Business KEPE,
Athens, Greece

PROFESSOR MARIA BENETSANOPOULOU
Department of Public Administration
Panteion University, Athens, Greece

LECTURER VENI ARAKELIAN
Department of Economic and Regional
Development, Panteion University of Social
and Political Sciences, Athens, Greece

ASSOCIATE PROFESSOR VASSILIS KEFIS
Department of Public Administration
Panteion University, Athens, Greece

ASSISTANT PROFESSOR GEORGIA KAPLANOGLOU
Department of Economics
University of Athens, Athens, Greece

ASSISTANT PROFESSOR SELINI KATSAITI
Department of Economics and Finance
College of Business and Economics
United Arab Emirates University Al-Ain, UAE

Members

STAVROS RODOKANAKIS
Department of Social and Policy Sciences
University of Bath Clarendon Down,
Bath, United Kingdom

PROFESSOR PETROS KOTSIPOPOULOS
Department of Senior Mathematics
Hellenic Air Force Academy, Dekelia, Greece

PROFESSOR GEORGE TSOBANOGLU
Department of Sociology
University of the Aegean, Mitilene, Greece

PROFESSOR DIMITRIOS MAVRIDIS
Department of Technological Educational
Institute of Western Macedonia, Kozani, Greece

ASSOCIATE PROFESSOR ALBERT QARRI
Vlora University, Vlora, Albania

ASSOCIATE PROFESSOR GEORGE GANTZIAS
Department of Cultural Technology & Communication
University of the Aegean, Mitilene, Greece

LECTURER APOSTOLOS KIOXOS
Department of International and European Studies,
University of Macedonia, Thessaloniki, Greece

RESEARCHER Dr CARMEN BIZZARRI
Department of Human science
European University of Rome, Rome, Italy

LECTURER NIKOLAOS MPENOS
Department of Economic Sciences
University of Ioannina, Ioannina, Greece

PROFESSOR GEORGE POLICHRONOPOULOS
School of Business Administration and
Economics, Technological Educational Institute
of Athens, Athens, Greece

Dr MICHEL DUQUESNOY
Universidad de los Lagos, CEDER
Universidad Autónoma del Estado de Hidalgo,
ICSHu-AAHA, Chilli

LECTURER ASPASIA EFTHIMIADOU
Master Program of Environmental Studies
Open University of Cyprus, Nicosia, Cyprus

ASSISTANT PROFESSOR ELECTRA PITOSKA
Technological Institute of Florina, Florina, Greece

ASSISTANT PROFESSOR THEODOROS IOSIFIDIS
Department of Geography
University of the Aegean, Mitilene, Greece

ASSISTANT PROFESSOR DIMITRIOS SKIADAS
Department of International and European Studies
University of Macedonia, Thessaloniki, Greece

ASSISTANT PROFESSOR GEORGIOS EXARCHOS
Technological Institute of Serres, Serres, Greece

LECTURER EVIS KUSHI
Faculty of Economy, University of Elbasan,
Elbasan, Albania

LECTURER ROSA AISA
Department of Economic Analysis
University of Zaragoza, Zaragoza, Spain

LECTURER MANTHOS DELIS
Faculty of Finance, City University London
London, United Kingdom

LECTURER ELENI GAKI
Department of Business Administration
University of the Aegean, Chios, Greece

ASSISTANT PROFESSOR AMALIA KOTSAKI
Department of Architectural Engineering
Technical University of Crete, Chania, Greece

Dr GEORGIOS-ALEXANDROS SGOUROS
National and Kapodistrian University of Athens,
Athens, Greece

Dr BULENT ACMA
Department of Economics, Anadolu University,
Unit of Southeastern Anatolia, Eskisehir, Turkey

Dr DRITA KRUIA
Faculty of Economics
Shkodra University, Shkodra, Albania

Dr LAMPROS PYRGIOTIS
RSI Journal

Dr KONSTANTINOS IKONOMOU
RSI Journal

Dr KATERINA PARPAIRI
RSI Journal

Dr KHACHATRYAN NUNE
Head of the scientific research unit
University of Hohenheim, Stuttgart, Germany

Dr ANDREW FIELDSSEND
Research Institut of Agriculture Economics,
Budapest, Hungary

Dr CRISTINA LINCARU
National Scientific Research Institut
for Labor and Social Protection,
Bucharest, Romania

Dr FUNDA YIRMBESOGLU
Istanbul Technical University, Faculty of Architecture
Office Istanbul, Istanbul, Turkey

PROFESSOR MAHAMMAD REZA POURMOHAMMADI
Department of Geography,
University of Tabriz, Iran

ASSISTANT PROFESSOR POLYXENI PAPADAKI
Department of Public Administration
Panteion University, Athens, Greece

Critical Surveys Editors

Lecturer Aspasia Efthimiadou, Dr Sotirios Milionis,
Dr Georgios-Alexandros Sgouros, Dr Stavros
Ntegiannakis, Dr Anastasia Biska, Dr Christos
Genitsaropoulos, Dr Loukas Tzachilas

Book Review Editors

Dr Dr Katerina Kokkinou, Dr Stilianos Alexiadis, Dr
Elias Grammatikogiannis, Dr Maria Mavragani,
Dimitrios Kouzas, Vilelmini Psarriou, Antonia
Obaintou, Helga Stefansson, Dr Nikolaos Hasanagas,
Maria karagianni, Georgia Chronopoulou

Copy Editors

Professor Georgios Korres, Assistant Professor
Panagiotis Krimpas, Dr Stylianos Alexiadis, Dimitrios
Kouzas, Antonia Obaintou

Publisher-Manager

Dr Christos Ap. Ladias

Κείμενα Περιφερειακής Επιστήμης **(Kimena Periferiakis Epistimis)**

Managing Editor

Professor Georgios Korres

Hon. Managing Editor

Hon Professor Nikolaos Konsolas

Copy Editor

Dr Dr Aikaterini Kokkinou

Editorial Assistant

Associate Professor Stefanos Karagiannis

Publisher-Manager

Dr Christos Ap. Ladias

Members

Lecturer Fotis Kitsios, Assistant Professor Eleni
Papadopoulou, Vilelmini Psarriou

Investigación en Ciencia Regional

Managing Editor

Lecturer Nela Filimon

Hon. Managing Editor

Professor José Vargas-Hernández

Copy Editor

Lecturer Konstantina Zerva

Editorial Assistant

Professor Cristiano Cechela

Publisher-Manager

Dr Christos Ap. Ladias

Members

Professor Ana Cristina Limongi Franca, Associate
Professor Francisco Diniz, Assistant Professor Eloina
Maria Ávila Monteiro, Dr Michel Duquesnoy

Zeitschrift für die Regionale **Wissenschaft**

Managing Editor

Associate Professor Trifonas Kostopoulos

Hon. Managing Editor

Professor Rudiger Hamm

Copy Editor

Assistant Professor Panagiotis Kribas

Editorial Assistant

Associate Professor Stefanos Karagiannis

Publisher-Manager

Dr Christos Ap. Ladias

Members

Dr Khachatryan Nune, Dr Nikolaos Chasanagas,
Dr Anne Margarian., Dr Lambros Sdrolas

Géographies, Géopolitiques et **Géostratégies Régionales**

Managing Editor

Professor Ioannis Mazis

Hon. Managing Editor

Professor Charilaos Kephaliakos

Copy Editor

Vilelmini Psarriou

Editorial Assistant

Dimitrios K. Kouzas

Publisher-Manager

Dr Christos Ap. Ladias

Members

Professor Grigorios Tsaltas, Professor Lydia Sapounaki-
Drakaki, Associate Professor Olga Gioti-Papadaki, Dr
Maria-Luisa Moatsou

Περιεχόμενα

	Σελίδα
Συντακτικό σημείωμα	7
Άρθρα	
1 Οικονομική Κρίση, Κοινωνική Συνοχή και Ανάπτυξη: Μια Διερεύνηση των Προοπτικών της Ελληνικής Οικονομίας, <i>Γεώργιος Μ. Κορρές, Γεώργιος Ο. Τσομπάνογλου, Ηλίας Κουρλιούρος και Αικατερίνη Κόκκινου</i>	11
2 Διοίκηση Εφοδιαστικής Αλυσίδας: Μια ανάλυση των επιπτώσεων στην ανταγωνιστικότητα και ανάπτυξη, <i>Αικατερίνη Κόκκινου</i>	23
3 Αποτίμηση των Διοικητικών Αλλαγών στην Τοπική Αυτοδιοίκηση. Από το «Σχέδιο Καποδίστριας» στο «Πρόγραμμα Καλλικράτης». Συνέχεια ή Ασυνέχεια στην Προαγωγή του Τοπικού Δημοσίου Συμφέροντος;, <i>Νικόλαος Μπλάνας, Γεώργιος Ασπρίδης και Μπαμπαλιούτας Λάμπρος</i>	29
4 Ο Αρχαιολογικός Τουρισμός ως Παράγον Περιφερειακής Εξειδίκευσης, <i>Όλγα Γιώτη Παπαδάκη, Χρίστος Απ. Λαδιάς, και Χρήστος Γενιτσαρόπουλος</i>	41
5 Συγκριτική Μελέτη Μεγάλων Διοργανώσεων Μηχανοκινήτου Αθλητισμού και η Συμβολή τους στην Ανάπτυξη του Τουρισμού, <i>Παναγιώτης Παναγιωτόπουλος και Ροΐδω Μητούλα</i>	49
6 Περιφερειακές Ανισότητες στην Ελλάδα. Μια Μεθοδολογική Προσέγγιση, <i>Χρήστος Γενιτσαρόπουλος, Γεωργία Σταυρακάκη και Γεωργία Χρονοπούλου</i>	61
Οδηγίες προς τους συγγραφείς	67

Κείμενα Περιφερειακής Επιστήμης, Τομος V, (1), 2014

Συντακτικό Σημείωμα

Η Ετήσια Επισκόπηση της Ανάπτυξης για το 2015 (ΕΕΑ), η οποία δημοσιεύθηκε την 28^η Νοεμβρίου 2014, από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, θέτει ως στόχο την επαναφορά ολόκληρης της Ε.Ε. σε πορεία δημιουργίας βιώσιμης απασχόλησης και οικονομικής ανάπτυξης, με ένα φιλόδοξο σχέδιο για απασχόληση, ανάπτυξη, δικαιοσύνη και δημοκρατική αλλαγή, ικανό για την δημιουργία μιας νέας δυναμικής. Με το προτεινόμενο φιλόδοξο επενδυτικό σχέδιο, που προβλέπει κινητοποίηση τουλάχιστον 315 δις. ευρώ συμπληρωματικών δημόσιων και ιδιωτικών επενδύσεων για την επόμενη τριετία, η Ε.Ε. στρέφεται προς μια συνολική προσέγγιση με στόχο τη στήριξη της απασχόλησης και της ανάπτυξης στην Ευρώπη. Λαμβάνοντας υπόψη ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση αντιμετωπίζει τον κίνδυνο μιας παρατεταμένης χαμηλής οικονομικής ανάπτυξης, η οποία θα επιδεινώσει τα ήδη έντονα κοινωνικά προβλήματα σε ορισμένα τμήματα της Ένωσης, προτείνεται ένα πλέγμα στρατηγικής πολιτικής που βασίζεται στις επενδύσεις, τις διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις και τη δημοσιονομική υπευθυνότητα, προκειμένου να δημιουργηθούν οι προϋποθέσεις για υγιή και βιώσιμη ανάπτυξη στο μέλλον. Στο πλαίσιο αυτό, το παρόν τεύχος του επιστημονικού περιοδικού *‘Κείμενα Περιφερειακής Επιστήμης’* αποτελεί μια συλλογή από επιστημονικά άρθρα, τα οποία αναφέρονται κυρίως σε θέματα βιώσιμης απασχόλησης και οικονομικής ανάπτυξης, σε συνδυασμό με την προοπτική συνοχής και σύγκλισης.

Το πρώτο άρθρο με τίτλο: *‘ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ, ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΣΥΝΟΧΗ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗ: ΜΙΑ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΤΩΝ ΠΡΟΟΠΤΙΚΩΝ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ’* από τους Γεώργιο Μ. Κορρέ, Γεώργιο Ο. Τσομπάνογλου, Ηλία Κουρλιούρο και Αικατερίνη Κόκκινου, έχει στόχο να αναδείξει το ρόλο της οικονομικής κρίσης σήμερα, η οποία αποτελεί το επίκεντρο του ενδιαφέροντος ιδιαίτερα για τις χώρες του Ευρωπαϊκού Νότου. Το άρθρο αυτό στοχεύει να αναλύσει και να διερευνήσει την οικονομική κρίση στο πλαίσιο των χωρών της Ευρωζώνης. Ιδιαίτερα θα επικεντρωθεί στην ανάλυση και στην εξέλιξη του δημοσίου χρέους και του δημοσίου ελλείμματος στις χώρες του Νότου και στην Ελληνική οικονομία. Επίσης, θα επιχειρήσει να αναλύσει τις κοινωνικό-οικονομικές επιπτώσεις της κρίσης και να σκιαγραφήσει και να παρουσιάσει τις προοπτικές στο πλαίσιο της ανάπτυξης, κοινωνικής συνοχής και σύγκλισης της χώρας με την Ευρωζώνη και την Ε.Ε.

Το δεύτερο άρθρο με τίτλο: *‘ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΕΦΟΔΙΑΣΤΙΚΗΣ ΑΛΥΣΙΔΑΣ: ΜΙΑ ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΩΝ ΕΠΙΠΤΩΣΕΩΝ ΣΤΗΝ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗ’* από την Αικατερίνη Κόκκινου, στοχεύει στο να αναλύσει τις επιπτώσεις στην ανταγωνιστικότητα και ανάπτυξη των επιχειρήσεων στην Ελλάδα από την ανάληψη επενδυτικών σχεδίων αναφορικά με δράσεις Διοίκησης Εφοδιαστικής Αλυσίδας. Συγκεκριμένα, το άρθρο αναφέρεται στο σχεδιασμό και τη διαχείριση όλων των ενεργειών-δραστηριοτήτων που σχετίζονται με τις διαδικασίες Διοίκησης Εφοδιαστικής Αλυσίδας και τις ανταγωνιστικές και αναπτυξιακές τους επιπτώσεις.

Το τρίτο άρθρο με τίτλο: *‘ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΤΩΝ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΑΛΛΑΓΩΝ ΣΤΗΝ ΤΟΠΙΚΗ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ. ΑΠΟ ΤΟ «ΣΧΕΔΙΟ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ» ΣΤΟ «ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΚΑΛΛΙΚΡΑΤΗΣ»*. ΣΥΝΕΧΕΙΑ Ή ΑΣΥΝΕΧΕΙΑ ΣΤΗΝ ΠΡΟΑΓΩΓΗ ΤΟΥ ΤΟΠΙΚΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΣΥΜΦΕΡΟΝΤΟΣ;’, από τους Νικόλαο Μπλάνα, Γεώργιο Ασπρίδη και Μπαμπαλιούτα Λάμπρο αναλύει την εφαρμογή του Ν. 3852/2010 «Πρόγραμμα Καλλικράτης» και ασκεί μια πρώτη κριτική στη λειτουργία αλλά και στην οργάνωση του θεσμού, σχετικά με τα οικονομικά των νέων Ο.Τ.Α., τους πόρους και την κατοχύρωση της οικονομικής ανεξαρτησίας τους, την εσωτερική οργάνωση και λειτουργία των Δήμων και τέλος την καλύτερη εξυπηρέτηση των πολιτών. Η εργασία στηρίζεται στη μελέτη των γραπτών τεκμηρίων, στη χρήση της ιστορικής μεθόδου και στην ερευνητική μέθοδο, με τη χρήση των συνεντεύξεων σε Δήμο της Περιφέρειας της Χώρας.

Το τέταρτο άρθρο με τίτλο: *‘Ο ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΩΣ ΠΑΡΑΓΩΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΕΞΕΛΙΚΕΥΣΗΣ’* από τους Όλγα Γιώτη Παπαδάκη, Χρίστο Απ. Λαδιά, και Χρήστο Γενιτσαρόπουλο, έχει στόχο να αναδείξει τη συμβολή των αρχαιολογικών χώρων και των μουσείων στην ανάπτυξη της ελληνικής περιφέρειας. Για την επίτευξη αυτού

του στόχου καταγράφουμε την χωρική τους κατανομή και ταξινομούμε, ανά Νομό (Nuts III), με κριτήριο την "ελκυστικότητα" των μουσείων και των αρχαιολογικών χώρων. Η αξιολόγηση γίνεται με το δείκτη τοπικής ειδικευσης (Location Quotient) και με βάση στοιχεία της επισκεψιμότητας τους για τη περίοδο 2012-2013. Από την έρευνα εντοπίζονται οι περιοχές στην οικονομική δραστηριότητα των οποίων, διαδραματίζει κυρίαρχο ρόλο ο αρχαιολογικός τουρισμός.

Το πέμπτο άρθρο με τίτλο: *‘ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ ΜΕΓΑΛΩΝ ΔΙΟΡΓΑΝΩΣΕΩΝ ΜΗΧΑΝΟΚΙΝΗΤΟΥ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΟΥΣ ΣΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ’* από τους Παναγιώτη Παναγιωτόπουλο και Ρόϊδω Μητούλα, εξετάζει την περίπτωση της διοργάνωσης mega events μηχανοκίνητου αθλητισμού, στο πλαίσιο των στατιστικών δεδομένων για τον τουρισμό, των χωρών Σιγκαπούρη - Τουρκία - Μαλαισία και Κορέα σε σχέση με την Ελλάδα σε ορίζοντα 15ετίας. Τα ερωτήματα τα οποία ανακύπτουν από μία τέτοια σύγκριση και συσχέτιση, είναι το εάν η διοργάνωση μεγάλων γεγονότων μηχανοκίνητου αθλητισμού συμβάλει στην ανάπτυξη του τουρισμού στην φιλοξενούσα χώρα και εάν συμβαίνει αυτό, ποιος είναι ο χρονικός ορίζοντας συμβολής τους και με ποιους τρόπους συμβάλει σε αυτήν.

Το έκτο άρθρο με τίτλο: *‘ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΕΣ ΑΝΙΣΟΤΗΤΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ. ΜΙΑ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ’* από τους Χρήστο Γενιτσαρόπουλο, Γεωργία Σταυρακάκη και Γεωργία Χρονοπούλου, αποτυπώνει τις περιφερειακές ανισότητες και την αξιολόγηση της ασκούμενης αναπτυξιακής πολιτικής (ex-ante ή ex-post) αναφορικά με τον περιφερειακό σχεδιασμό και γενικότερα σε όλα τα επίπεδα λήψης αποφάσεων. Στην παρούσα εργασία προτείνεται ένας σύνθετος αστάθμητος δείκτης, με τον οποίο αφενός αποτυπώνονται οι περιφερειακές ανισότητες και αφετέρου διερευνάται το οικονομικό και επιχειρηματικό περιβάλλον μιας περιοχής. Η κατασκευή του προτεινόμενου δείκτη *περιφερειακής οικονομικής ευημερίας* στηρίζεται στην κλίμακα μέτρησης του Likert ενώ ουσιαστικά με την εκτίμηση του δίνεται η δυνατότητα για κατάταξη και σύγκριση των περιφερειακών ενοτήτων (NUTS III).

Η συντακτική ομάδα του επιστημονικού περιοδικού *‘Κείμενα Περιφερειακής Επιστήμης’* θα ήθελε να ευχαριστήσει τους συγγραφείς για την συμβολή τους στο τεύχος αυτό και να εκφράσει την ελπίδα ότι αυτό θα αποτελέσει εφελκυστικό ερευνητικού προβληματισμού και επιστημονικού διαλόγου.

Εκ μέρους της συντακτικής ομάδας,

Δρ. Δρ. Αικατερίνη Κόκκινου, Τμήμα Γεωγραφίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Άρθρα

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ, ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΣΥΝΟΧΗ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗ: ΜΙΑ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΤΩΝ ΠΡΟΟΠΤΙΚΩΝ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

Γεώργιος Μ. ΚΟΡΡΕΣ

Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Τμήμα Γεωγραφίας
gkorres@geo.aegean.gr

Γεώργιος Ο. ΤΣΟΜΠΑΝΟΓΛΟΥ

Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Τμήμα Κοινωνιολογίας
g.tsobanoglou@soc.aegean.gr

Ηλίας ΚΟΥΡΛΙΟΥΡΟΣ

Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Τμήμα Γεωγραφίας
e.kourliouros@aegean.gr

Αικατερίνη ΚΟΚΚΙΝΟΥ

Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Τμήμα Γεωγραφίας
k.kokkinou@aegean.gr

Περίληψη

Η οικονομική κρίση σήμερα αποτελεί το επίκεντρο του ενδιαφέροντος ιδιαίτερα για τις χώρες του Ευρωπαϊκού Νότου. Η Ευρωζώνη σήμερα αντιμετωπίζει μια κρίση, τόσο δημόσιου χρέους, όσο και δημόσιων ελλειμμάτων, ιδιαίτερα για τις χώρες του Νότου, με ιδιαίτερα σημαντικές επιπτώσεις, τόσο στην αναπτυξιακή διαδικασία, όσο και στην ανταγωνιστικότητα των χωρών αυτών. Σύμφωνα με την οικονομική θεωρία, η οικονομική πολιτική και οι σχετικές αποφάσεις επηρεάζουν άμεσα την εξέλιξη και διάρθρωση του δημοσίου χρέους, του δημοσίου ελλείμματος και περαιτέρω την ανταγωνιστικότητα και την αναπτυξιακή διαδικασία μιας χώρας. Η Ελληνική οικονομία σήμερα «διάγει» μια πολύπλευρη κοινωνικο-οικονομική κρίση με ιδιαίτερα σημαντικές και εμφανείς επιπτώσεις στο δημόσιο χρέος, στο δημόσιο έλλειμμα, στην αναπτυξιακή διαδικασία, την ανεργία, την ανταγωνιστικότητα, και περαιτέρω στην ισότητα, κοινωνική συνοχή, στην φτώχεια και στην ποιότητα ζωής. Το άρθρο αυτό στοχεύει να αναλύσει και να διερευνήσει την οικονομική κρίση στο πλαίσιο των χωρών της Ευρωζώνης. Ιδιαίτερα θα επικεντρωθεί στην ανάλυση και στην εξέλιξη του δημοσίου χρέους και του δημοσίου ελλείμματος στις χώρες του Νότου και στην Ελληνική οικονομία. Επίσης, θα επιχειρήσει να αναλύσει τις κοινωνικό-οικονομικές επιπτώσεις της κρίσης και να σκιαγραφήσει και να παρουσιάσει τις προοπτικές στο πλαίσιο της ανάπτυξης, κοινωνικής συνοχής και σύγκλισης της χώρας με την Ευρωζώνη και την Ε.Ε.

Λέξεις Κλειδιά: Κοινωνικό-Οικονομική Ανάπτυξη, Συνοχή, Σύγκλιση, Δημόσιο Χρέος, Δημόσιο Έλλειμμα, Ε.Ε.

Economic Crisis, Social Cohesion and Development: A review of Greek Economy perspectives

Abstract

The on-going economic crisis is considered to be one of the most focal issues regarding European Union, especially the South-Eastern European countries. Eurozone has been currently facing a crisis regarding public debt along with public deficit, mostly affecting South-Eastern European countries, in which any relevant decisions and public choices on public debt and public deficit evolution affect directly both development process and in competitiveness level. Within this framework, Greek economy has been going through a multi-facet socio-economic crisis with intense effects not only on public debt and deficit, but also on development, competitiveness, and unemployment, as well as on social indicators such as poverty level, social cohesion and welfare level. This paper reviews the on-going economic crisis in South-Eastern European countries, focusing especially on Greek economy,

analyzing the socio economic crisis effects, mainly on development process, social cohesion and economic convergence of Greece with Eurozone and European Union.

Keywords: Socio-Economic Development, Convergence, Cohesion, Public Debt, Public Deficit, European Union

1. Εισαγωγή

Ένα από τα μεγαλύτερα προβλήματα στον σχεδιασμό και την υλοποίηση της οικονομικής πολιτικής είναι η δημιουργία δημοσίων ελλειμμάτων που συνήθως οφείλεται κυρίως στην μείωση της παραγωγής αλλά και στην αναποτελεσματική διαχείριση των οικονομικών, την αδυναμία του φοροεισπρακτικού μηχανισμού και την αύξηση της παραοικονομίας και της φοροδιαφυγής. Η αύξηση των δημοσίων ελλειμμάτων οδηγεί αντίστοιχα στην αύξηση των χρεών μιας χώρας και ακολούθως τα μεγάλα χρέη οδηγούν συχνά στην μερική ή πλήρη αδυναμία πληρωμών (χρεοκοπία). Η αδυναμία πληρωμών των χρεών για μια χώρα οδηγεί στην προεπιλογή του εξωτερικού χρέους, δηλαδή μια χώρα προκαθορίζει τις πληρωμές της στους κατόχους ξένου χρέους και σε ορισμένες περιπτώσεις (όπως στην Αργεντινή, Μεξικό, Σοβιετική Ένωση) μπορεί να οδηγήσει στην αποκήρυξη του χρέους και στην στάση πληρωμών, είτε εναλλακτικά στον ανασχεδιασμό και επαναδιαπραγμάτευση του χρέους που σημαίνει ότι συζητά με τους ξένους πιστωτές και διαπραγματεύεται τακτοποίηση των χρεών, (Lary, 2009). Συνήθως, οι πιστωτές ενίοτε αναγκάζονται να δεχθούν απώλεια σε κάποια μερίδα του χρέους, γνωστή ως «κούρεμα», με παράλληλη επαναδιαπραγμάτευση των επιτοκίων.

Πολλές φορές για την αντιμετώπιση των δημοσίων ελλειμμάτων και των κρατικών χρεών, η κεντρική τράπεζα «εκτυπώνει» περισσότερο χρήμα, το οποίο όμως εάν δεν συνδέεται με την παραγωγική βάση, (δηλαδή την αύξηση της παραγωγής και εισοδήματος), οδηγεί σε μια άνοδο στον μη αναμενόμενο πληθωρισμό και εν συνεχεία οδηγεί στην οικονομική στασιμότητα - στασιμοπληθωρισμό.

Σήμερα, τα κράτη μέλη της Ευρωζώνης αντιμετωπίζουν μια σοβαρή κυρίαρχη κρίση χρέους. Οι περισσότερες χώρες μέλη της Ευρωζώνης (ιδιαίτερα του Νότου) έχουν αρκετά υψηλά και μη αποδεκτά επίπεδα δημόσιου χρέους. Πιο συγκεκριμένα, οι τρεις χώρες - Ελλάδα, Ιρλανδία, και Πορτογαλία- έχουν δανειστεί από άλλες Ευρωπαϊκές χώρες και το ΔΝΤ προκειμένου να αποφευχθεί η χρεοκοπία των χωρών αυτών. Με το μεγαλύτερο δημόσιο χρέος και ένα από τα μεγαλύτερα δημοσιονομικά ελλείμματα στην Ευρωζώνη, η Ελλάδα αποτελεί το κέντρο της οικονομικής κρίσης (Eichengreen, 2009).

Το άρθρο αυτό επιχειρεί να εξετάσει και αναλύσει την εξέλιξη των δημοσίων ελλειμμάτων και του δημοσίου χρέους στις χώρες μέλη της Ευρωζώνης. Επίσης το συγκεκριμένο άρθρο επιχειρεί την εξέλιξη και την παρουσίαση του προβλήματος για την Ελληνική οικονομία, και στην ανάλυση των αποτελεσμάτων και των επιπτώσεων στην αναπτυξιακή διαδικασία και τη συνοχή και σύγκλιση της Ελληνικής οικονομίας.

2. Το Πλαίσιο της Οικονομικής Πολιτικής

Βασικός στόχος της οικονομικής πολιτικής είναι η σταθεροποίηση της οικονομίας με την επίτευξη του επιπέδου πλήρους απασχόλησης χωρίς να υπάρχει πληθωρισμός, έτσι ώστε ταυτόχρονα να υπάρχει οικονομική μεγέθυνση (economic growth) και κοινωνική ανάπτυξη (social development). Με τον όρο «οικονομική πολιτική» (economic policy) θεωρούνται τα βασικά εργαλεία και οι βασικές πολιτικές που σχετίζονται με τη δημοσιονομική πολιτική (public fiscal policy) καθώς επίσης και με τη νομισματική πολιτική (monetary policy) (Κορρές & Χιόνης, 2003). Με την οικονομική πολιτική επιδιώκεται, μέσα από τα βασικά εργαλεία και τις βασικές πολιτικές της δημοσιονομικής πολιτικής και της νομισματικής πολιτικής, να μπορέσει να εξισορροπηθεί η συνολική ζήτηση και η συνολική προσφορά της οικονομίας.

Ορισμένες από τις οικονομικές θεωρίες, τονίζουν και δίνουν ιδιαίτερη βαρύτητα στον παράγοντα της συνολικής ζήτησης, όπως για παράδειγμα η σχολή του Keynes (demand side economics), ενώ άλλες θεωρίες, όπως για παράδειγμα, η νεοκλασική (neoclassical) θεωρούν ως βασικό παράγοντα τη συνολική προσφορά (supply side economics) που προσδιορίζουν την οικονομική σταθερότητα και την αναπτυξιακή διαδικασία. Πιο συγκεκριμένα, η σχολή του Keynes (demand side economics) υποστηρίζει ότι η συνολική ζήτηση σε μια οικονομία

μπορεί να επηρεαστεί μέσω της δημοσιονομικής πολιτικής, όπως για παράδειγμα, τις δημόσιες δαπάνες και τους φόρους, είτε μέσω της νομισματικής πολιτικής, δηλαδή την προσφορά και τη ζήτηση χρήματος. Αντίστοιχα, η νεοκλασική σχολή θεωρεί ότι η συνολική προσφορά (supply side economics) καθορίζει τη σταθερότητα της οικονομίας και την αναπτυξιακή διαδικασία με μέτρα που μετακινούν την καμπύλη της συνολικής προσφοράς προς τα δεξιά.

Η οικονομική πολιτική (economic policy) αναφορικά με την οικονομική μεγέθυνση και κοινωνική ανάπτυξη, στοχεύει στα ακόλουθα βασικά σημεία (Κορρές & Χιόνης, 2003):

- αξιοποίηση των πόρων και ιδιαίτερα του ανθρώπινου δυναμικού
- ισοκατανομή και αύξηση του εισοδήματος
- αύξηση της παραγωγής και των επενδύσεων
- αύξηση απασχόλησης και μείωση ανεργίας
- σταθερότητα του επιπέδου τιμών πληθωρισμού
- υψηλούς ρυθμούς οικονομικής ανάπτυξης και οικονομική σταθερότητα
- μείωση των ελλειμμάτων και ισοσκελισμός του ισοζυγίου πληρωμών
- Η οικονομική ευημερία που προέρχεται από την καλή εφαρμογή της οικονομικής πολιτικής θεωρείται ως αναγκαία (αλλά όχι ικανή από μόνη της) συνθήκη για την κοινωνική ευημερία και την κοινωνική μεγέθυνση. Η κοινωνική πολιτική βοηθάει στην κοινωνική μεγέθυνση και στοχεύει σε όλα τα παραπάνω σημεία της οικονομικής πολιτικής, και επιπρόσθετα στα ακόλουθα βασικά σημεία:
- πλήρη απασχόληση
- ισοκατανομή και μείωση ανισοτήτων
- κοινωνική ευημερία.

2.1. Το Πλαίσιο της Δημοσιονομικής Πολιτικής

Δημοσιονομική πολιτική καλούνται οι αποφάσεις της κυβέρνησης ως προς τους φόρους (δηλαδή εάν θα αυξηθούν, μειωθούν, είτε παραμείνουν αμετάβλητοι οι υπάρχοντες φόροι, είτε τέλος εάν θα θεσμοθετηθούν νέοι φόροι είτε καταργηθούν οι ήδη υπάρχοντες φόροι). Η Δημοσιονομική πολιτική σχεδιάζεται και υλοποιείται από το κράτος μέσω του κρατικού προϋπολογισμού. Η δημοσιονομική πολιτική αφορά τα κρατικά έσοδα (όπως για παράδειγμα, τους άμεσους και έμμεσους φόρους και τις αποδόσεις των κρατικών επενδύσεων), καθώς επίσης και τις κρατικές δαπάνες (όπως για παράδειγμα, τις δαπάνες για υγεία, εκπαίδευση, ασφάλεια, κ.ά).

Η δημοσιονομική πολιτική πρέπει να παίζει πρωτεύοντα ρόλο στην σταθεροποιητική προσπάθεια, στοχεύοντας στην συγκράτηση του ρυθμού αύξησης των δαπανών του τακτικού προϋπολογισμού και την παράλληλη αύξηση των φορολογικών εσόδων από την πάταξη της φοροδιαφυγής. Η μείωση των δαπανών συνήθως επιχειρείται με το συστηματικό έλεγχο των δημοσίων επιχειρήσεων και οργανισμών, με σκοπό τον περιορισμό των ελλειμμάτων τους, με συμπίεση των δαπανών λειτουργίας τους και με βαθμιαία αναπροσαρμογή των τιμολογίων τους. Οι άμεσοι και οι έμμεσοι φόροι αποτελούν τα κύρια δημόσια έσοδα του προϋπολογισμού, ενώ οι πληρωμές για την αγορά των αγαθών και των υπηρεσιών καθώς επίσης και οι μεταβιβαστικές πληρωμές αποτελούν τις κυριότερες δημόσιες δαπάνες. Ως δημοσιονομικό έλλειμμα καλείται η διαφορά (αρνητική) των εσόδων και των εξόδων του κράτους. Η θετική διαφορά (που αποτελεί σπάνιο φαινόμενο) καλείται Δημοσιονομικό Πλεόνασμα.

2.2. Το Πλαίσιο της Νομισματικής Πολιτικής

Η νομισματική πολιτική σχεδιάζεται και υλοποιείται από την κεντρική τράπεζα και σχετίζεται με τον έλεγχο της προσφοράς και ζήτησης χρήματος. Τα βασικά μέσα της νομισματικής πολιτικής είναι τα ακόλουθα (Κορρές & Χιόνης, 2003):

- Η πολιτική «ανοικτής αγοράς» που ρυθμίζει την αγορά και πώληση τίτλων, ομολόγων και έντοκων γραμματίων από την Κεντρική τράπεζα στις εμπορικές τράπεζες, με στόχο την ρύθμιση της προσφοράς χρήματος.
- Η πολιτική «προεξοφλητικού επιτοκίου» που ρυθμίζει το επιτόκιο που δανείζει η Κεντρική τράπεζα τις εμπορικές τράπεζες, με στόχο την ρύθμιση της ζήτησης χρήματος.
- Η πολιτική «υποχρεωτικών ρευστών διαθεσίμων» που ρυθμίζει τις υποχρεωτικές καταθέσεις των εμπορικών τραπεζών στην Κεντρική τράπεζα, με στόχο την ρύθμιση της προσφοράς χρήματος.
- Η πολιτική των «ποιοτικών πιστωτικών ελέγχων» που ρυθμίζει κατά πόσο ισχύει η νομοθεσία, τηρείται ο ανταγωνισμός κλπ., με στόχο την ρύθμιση της ζήτησης και προσφοράς χρήματος.

3. Η Ισορροπία στην Αγορά Αγαθών και την Αγορά Χρήματος

Η ισορροπία στην οικονομία εξαρτάται τόσο από την ισορροπία στην αγορά αγαθών όσο και από την ισορροπία στην αγορά χρήματος.

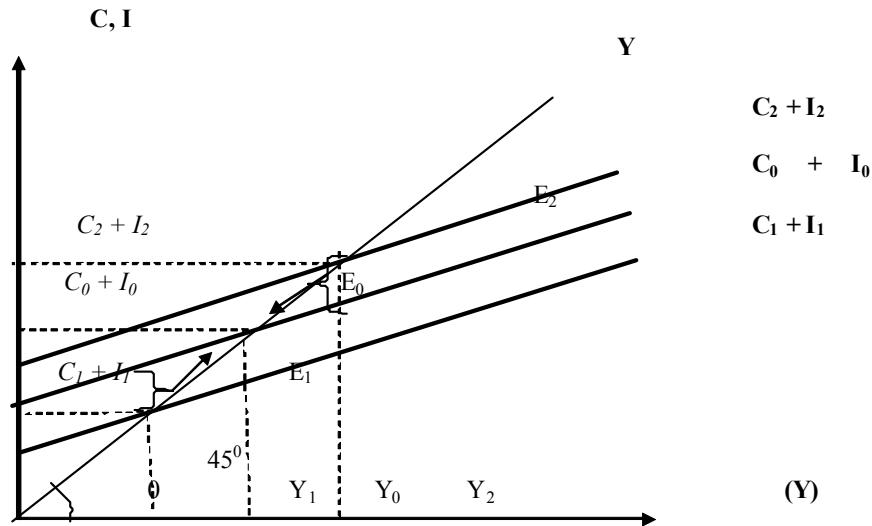
3.1. Ισορροπία στην Αγορά Αγαθών

Η ισορροπία στην αγορά αγαθών καθορίζεται από την δημοσιονομική πολιτική, ενώ η ισορροπία στην αγορά χρήματος καθορίζεται από την νομισματική πολιτική. Η ισορροπία στην αγορά αγαθών διαμορφώνεται στο σημείο όπου το συνολικό εθνικό εισόδημα ισούται (παραγωγή ή προσφορά) με την συνολική δαπάνη (ζήτηση). Έστω μια οικονομία όπου το συνολικό εθνικό εισόδημα (Y) θα πρέπει να ισούται με τη συνολική εθνική δαπάνη ($C + I$) όπως αυτή εκφράζεται μέσα από την κατανάλωση και την επένδυση. Στο ακόλουθο Διάγραμμα 1^(α), η γραμμή των 45^ο αποτελεί την γραμμή του εισοδήματος και εκεί όπου τέμνει τις καμπύλες της κατανάλωσης και επένδυσης ($C_0 + I_0$). Το σημείο ισορροπίας E_0 παρουσιάζει την αρχική και σταθερή ισορροπία, όπου οι συντεταγμένες που προσδιορίζουν το συνολικό εισόδημα, (Y_0), ισούται με τη συνολική δαπάνη ($C_0 + I_0$), και στο σημείο ισορροπίας αυτό δεν υπάρχει ούτε πληθωρισμός, δηλαδή αύξηση τιμών, ούτε αντιπληθωρισμός, δηλαδή μείωση των τιμών.

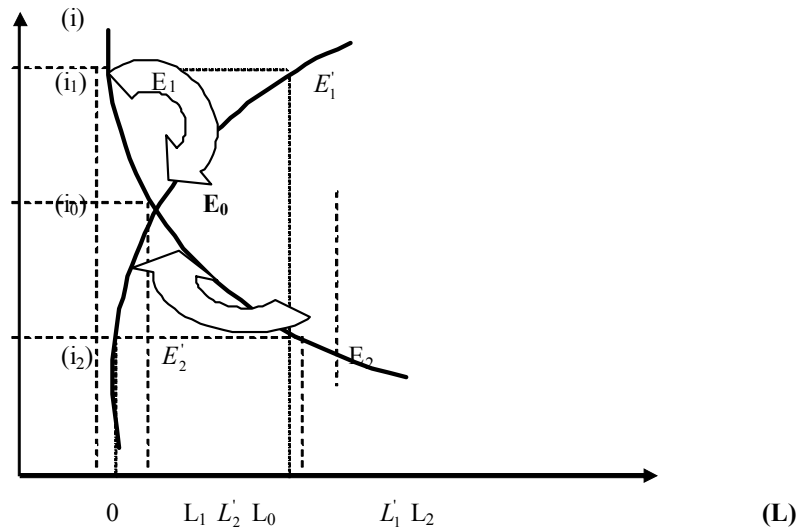
Η ισορροπία καθορίζεται μέσα από την Νομισματική πολιτική. Οι βασικοί παράγοντες που προσδιορίζουν την ισορροπία στην αγορά χρήματος είναι η ζήτηση και η προσφορά χρήματος. Σύμφωνα με τη θεωρία του Keynes, όπως έχουμε ήδη αναλύσει, η ζήτηση και η προσφορά του χρήματος δίνονται από τις ακόλουθες σχέσεις, αντίστοιχα:

$$L = L(i) \quad \text{και} \quad M = \bar{M}$$

Όπως παρουσιάζεται στο Διάγραμμα 1^(β) οι καμπύλες της ζήτησης και της προσφοράς χρήματος προσδιορίζουν το σημείο ισορροπίας, με ένα συγκεκριμένο επίπεδο επιτοκίου που επιφέρει την «σταθερή ισορροπία» και την εξίσωση της ζήτησης και της προσφοράς χρήματος. Ιδιαίτερα, στο σημείο E_0 έχουμε την «σταθερή ισορροπία», όπου για ένα συγκεκριμένο επίπεδο επιτοκίου, (i_0), η προσφορά ισούται με τη ζήτηση του χρήματος, ($M_S = M_D$), δηλαδή η ποσότητα των ρευστών διαθεσίμων που επιθυμούν να κρατούν οι οικονομικές μονάδες είναι ίση με τη ποσότητα των ρευστών διαθεσίμων που πραγματικά κρατούν.

Διάγραμμα 1^(α): Ισορροπία στην Αγορά Αγαθών

Διάγραμμα 1^(β): Ισορροπία στην Αγορά Χρήματος

Πηγή: Δική μας Επεξεργασία

Στη περίπτωση που το επιτόκιο αυξηθεί, έστω (i_1) , τότε η συνολική ζήτηση χρήματος για συναλλαγές-πρόνοια και κερδοσκοπία θα ήταν στο σημείο της «ασταθούς ισορροπίας» E_1 , δηλαδή εκεί όπου $M_D = L_1$, ενώ ταυτόχρονα όμως η συνολική ποσότητα χρήματος θα ήταν στο σημείο E_1' , εκεί όπου $M_S = L_1'$. Με το δεδομένο ύψος επιτοκίου (i_1) , οι οικονομικές μονάδες θα έχουν ρευστά διαθέσιμα περισσότερα από ότι πραγματικά θα ήθελαν να έχουν, οπότε θα προσπαθούσαν να αγοράσουν είτε ομολογίες, μετοχές, έντοκα γραμμάτια είτε ακίνητα κ.ά, που θα είχε ως αποτέλεσμα την αύξηση της ζήτησης, δηλαδή των ομολογιών, μετοχών, έντοκων γραμματίων, ακινήτων κ.ά, και άρα στην αύξηση της τιμής τους με αποτέλεσμα να «ωθήσουν» τα επιτόκια να μειωθούν και να συγκλίνουν στην αρχική σταθερή ισορροπία (i_0) , σύμφωνα με την «ροή» του αγκίστρου στο Διάγραμμα 1.

Στη περίπτωση που το επιτόκιο μειωθεί, έστω (i_2) , τότε η συνολική ζήτηση χρήματος για συναλλαγές-πρόνοια και κερδοσκοπία θα ήταν στο σημείο της «ασταθούς ισορροπίας» E_2 , δηλαδή εκεί όπου $M_D = L_2$, ενώ ταυτόχρονα όμως η συνολική ποσότητα χρήματος, θα ήταν στο σημείο E_2' , εκεί όπου $M_S = L_2'$. Συμπερασματικά, με το δεδομένο ύψος επιτοκίου (i_2) , οι οικονομικές μονάδες επιθυμούν να κρατούν ρευστά διαθέσιμα (i_2, E_2) , αλλά τελικά μπορούν να κρατούν συνολική ποσότητα χρήματος ίση με (i_2, E_2') . Επειδή λοιπόν τα νοικοκυριά έχουν ελλειμματικά ρευστά διαθέσιμα ίσα με (E_2', E_2) , τότε θα προσπαθήσουν να προσφέρουν

αξιόγραφα για πώληση, όμως η υπερβάλλουσα αύξηση της προσφοράς των τίτλων και των αξιόγραφων για πώληση θα έχει ως αποτέλεσμα την μείωση της τιμής τους που ακολούθως συνεπάγεται αύξηση της απόδοσης των αξιόγραφων και τελικά αύξηση των επιτοκίων, ώστε να συγκλίνουν στην αρχική σταθερή ισορροπία (i_0), σύμφωνα με την «ροή» του αγκίστρου.

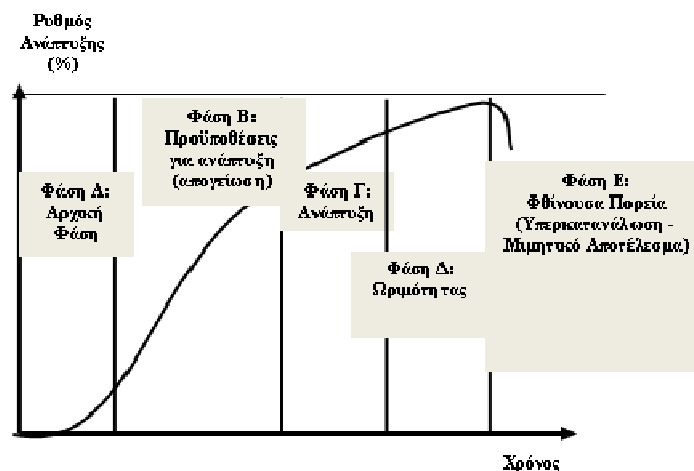
Για την επίτευξη της γενικής ισορροπίας στην οικονομία, που εν συνεχεία θα συμβάλουν στην μείωση των ελλειμμάτων και στην εξάλειψη των χρεών αντίστοιχα, πρέπει να ισχύει ταυτόχρονα η ισορροπία στην αγορά των αγαθών και η ισορροπία στην αγορά χρήματος. Τα μέσα και οι πολιτικές μέσω των οποίων μπορούν να επιτευχθεί η ισορροπία στην αγορά των αγαθών και η ισορροπία στην αγορά χρήματος είναι η δημοσιονομική πολιτική και περαιτέρω η νομισματική πολιτική, αντίστοιχα (Κορρές & Χιόνης, 2003).

4. Η Εξέλιξη και οι Επιπτώσεις του Ελλείμματος και Χρέους στην Ελλάδα

Με την διαχρονική ανάπτυξη της Ελληνικής οικονομίας υπήρξε μια έντονη τάση για αύξηση των εισαγωγών, ιδιαίτερα σε μη-διαρκή καταναλωτικά αγαθά. Ιδιαίτερα αυτό συνέβη σε πιο έντονο ρυθμό μετά την απελευθέρωση του εμπορίου και των δασμών με την τελωνιακή ένωση με την Ευρώπη. Οι εισαγωγές προϊόντων στις δεκαετίες του 1950, 1960 και 1970 αφορούν περισσότερο τα κεφαλαιουχικά προϊόντα (επενδυτικά προϊόντα και προϊόντα τεχνολογίας), ενώ υπάρχει μία μεταστροφή από τα τέλη της δεκαετίας του 1970 και ιδιαίτερα την δεκαετία 2000-2010 όπου αυξάνεται η τάση για περισσότερα καταναλωτικά προϊόντα (αποτελέσματα του υπέρ-καταναλωτισμού, της εισαγωγής ξένων προτύπων και του μιμητικού αποτελέσματος) που υποκατέστησαν σε ένα βαθμό την παραγωγή εγχώριων προϊόντων και επιδείνωσαν τα ελλείμματα και τα χρέη των νοικοκυριών (Gros and Mayer, 2010). Στο Διάγραμμα 2 παρατηρούμε σχηματικά τα διάφορα επίπεδα και φάσεις ανάπτυξης της Ελληνικής οικονομίας και τα αρνητικά αποτελέσματα στην ανάπτυξη της Ελληνικής οικονομίας εξαιτίας του μιμητικού αποτελέσματος (δηλαδή της ραγδαίας αύξησης των εισαγόμενων καταναλωτικών αγαθών) με την μεγάλη επιδείνωση τόσο των δημόσιων ελλειμμάτων και χρεών, όσο και την μείωση του παραγωγικού ιστού της χώρας.

Κατά τις δεκαετίες 1960 και 1970 τα σχετικά οικονομικά μεγέθη δείχνουν μια σημαντική αύξηση και ανάκαμψη της Ελληνικής οικονομίας (ΕΛΣΤΑΤ). Την ίδια χρονική περίοδο παρατηρούμε μια σημαντική αύξηση κατά πέντε περίπου φορές του Ακαθάριστου Εθνικού Προϊόντος. Το έλλειμμα του εμπορικού ισοζυγίου την περίοδο από το 1962 μέχρι το 1972 παρουσιάζει συνεχείς αυξήσεις, με εξαίρεση την περίοδο του 1967 (Κορρές & Χιόνης). Η σχέση των εξαγωγών προς τις εισαγωγές κυμαίνεται διαχρονικά μεταξύ 20% - 80% για ορισμένους κλάδους. Διαχρονικά και ιδιαίτερα τις τρεις τελευταίες δεκαετίες η μεγάλη αύξηση των εισαγωγών εντείνει την αποδυνάμωση του εγχώριου παραγωγικού συστήματος και οδηγεί σε υπερδιόγκωση των ελλειμμάτων και των χρεών. Η διάρθρωση και η δραστηριότητα του δημόσιου τομέα επηρεάζει σημαντικά τα οικονομικά μεγέθη της χώρας. Σήμερα περίπου το 60% του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος οφείλεται στην δραστηριότητα του δημόσιου τομέα.

Διάγραμμα 2: Επίπεδα και Φάσεις Ανάπτυξης: Το Μιμητικό Αποτέλεσμα

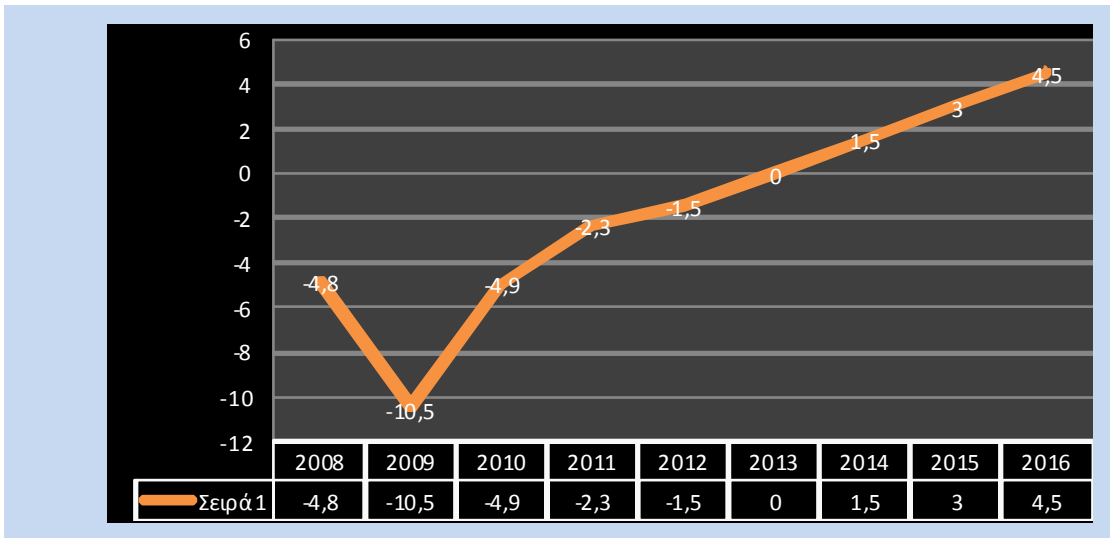

Πηγή: Δική μας Επεξεργασία

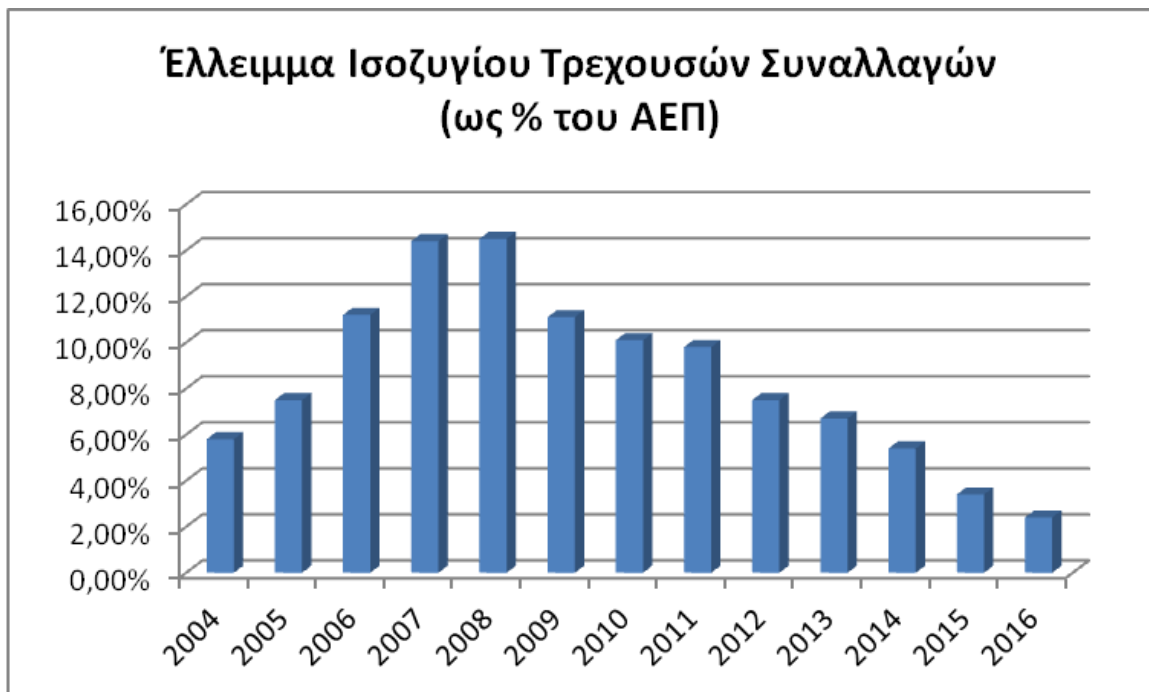
Σύμφωνα με τα οικονομικά δεδομένα για την Ελληνική οικονομία, το σύνολο των κρατικών δαπανών για την Ελληνική οικονομία ήταν κατά πολύ μεγαλύτερο του συνόλου των εσόδων, με συνέπεια την ελλειμματικότητα του προϋπολογισμού και την αύξηση του κρατικού χρέους. Σύμφωνα με τις στατιστικές, από το σύνολο των δημοσίων εσόδων, και πιο συγκεκριμένα τους άμεσους φόρους, το μεγαλύτερο ποσοστό (περίπου 80%) προέρχεται από την φορολόγηση των μισθωτών και συνταξιούχων και μόνο ένα μικρό ποσοστό (περίπου 20%) από τις υπόλοιπες ομάδες επιτηδευματιών (European Commission, 2009).

Διάγραμμα 3: Δημοσιονομική προσαρμογή – αναθεωρημένοι στόχοι: Σταδιακή βελτίωση του πρωτογενούς πλεονάσματος κατά 1,5% του ΑΕΠ/έτος ως 2016

(Πηγή: δική μας επεξεργασία)

Διάγραμμα 4: Έλλειμμα Ισοζυγίου Τρεχουσών Συναλλαγών

Πηγή Στοιχείων: Eurostat, δική μας επεξεργασία

Το δημόσιο χρέος αυξήθηκε από 11,8% το 1960 σε 28,9% το 1980 και εκτινάχθηκε κατά τη διάρκεια της τελευταίας δεκαπενταετίας, φθάνοντας το 1994 σε 114,0% και σε άνω του 142% το 2010. Ο υψηλός δημόσιος δανεισμός παραδοσιακά «ωθεί» τα επιτόκια δανεισμού προς τα άνω εκτοπίζοντας τις ιδιωτικές επενδύσεις, αφού αυξάνει το κόστος του χρήματος. Η διόγκωση των πληθωριστικών προσδοκιών ενισχύει την αβεβαιότητα για την πραγματική

αξία των μελλοντικών αποδόσεων και αποθαρρύνει την ανάληψη επενδυτικών σχεδίων. Η Ελλάδα παραβίασε το κριτήριο δημοσιονομικού ελλείμματος της Ε.Ε. (που έθετε η συνθήκη του Μάαστριχτ για λιγότερο από 3% του ΑΕΠ) στην χρονική περίοδο από το 2001 ως το 2006, αλλά τελικά ικανοποίησε το συγκεκριμένο κριτήριο στην χρονική περίοδο 2007-2008, ενώ το συγκεκριμένο κριτήριο διαμορφώθηκε σε πολύ μεγάλα (αρνητικά) επίπεδα το 2009, με έλλειμμα που φθάνει στο 15,4% του ΑΕΠ. Τα μέτρα λιτότητας μείωσαν το έλλειμμα σε 9,4% του ΑΕΠ το 2010.

Η προσπάθεια μείωσης των ελλειμμάτων και του χρέους δεν είχε ιδιαίτερα ικανοποιητικά αποτελέσματα, καθόσον δεν «συνδέθηκε» με την αναπτυξιακή διαδικασία και την παραγωγική ανασυγκρότηση και την ανταγωνιστικότητα, (Βαγιανός, Βέττας και Μεγίρ, 2010). Σύμφωνα με τα στοιχεία της Eurostat, το δημόσιο χρέος αυξάνεται στα 356 δις € και στα 371 δις € το 2012, ενώ εάν συνυπολογιστεί το ενδοκυβερνητικό χρέος, τότε το χρέος της κεντρικής κυβέρνησης θα φτάσει τα 400,356 δις € το 2012. Ο δανεισμός της τελευταίας δεκαετίας κατευθύνθηκε κυρίως σε καταναλωτικούς σκοπούς, παρά σε επενδυτικούς σκοπούς. Παράλληλα, η Ελλάδα αντιμετώπισε προβλήματα στην συνέχιση του εξωτερικού δανεισμού και αναγκάστηκε να καταφύγει στον δανεισμό από την Ε.Ε. και το ΔΝΤ. Στο Διάγραμμα 3 παρατηρούμε την δημοσιονομική προσαρμογή, σύμφωνα με τους αναθεωρημένους στόχους του μεσοπρόθεσμου προγράμματος αναπροσαρμογής, όπου βασικός στόχος είναι η σταδιακή βελτίωση του πρωτογενούς πλεονάσματος κατά 1,5% του ΑΕΠ/έτος ως 2016, μέσω της αύξησης της παραγωγής, των δημοσίων εσόδων και της μείωσης των δημοσίων ελλειμμάτων. Η εικόνα αυτή ενισχύεται και από την βελτίωση στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών, με την αύξηση της εξωστρέφειας, της ανταγωνιστικότητας και των εξαγωγών της χώρας, όπως παρουσιάζεται στο Διάγραμμα 4.

Πίνακας 1: Κρατικά Χρέη στην Ευρωζώνη

	2011 (δισ. €)	2011 (ως % ΑΕΠ)	2020 (ως % ΑΕΠ)
Αυστρία	214	71,4	58,9
Βέλγιο	361	96,1	94,7
Φιλανδία	89	48,7	31,8
Γαλλία	1689	85,4	87,1
Γερμανία	2090	81,5	57,7
Ελλάδα	347	161,9	123,2
Ιρλανδία	162	103,3	99,2
Ιταλία	1884	121,4	115,8
Ολλανδία	389	64,6	56,8
Πορτογαλία	190	105,6	122,5
Ισπανία	706	69,6	74,2

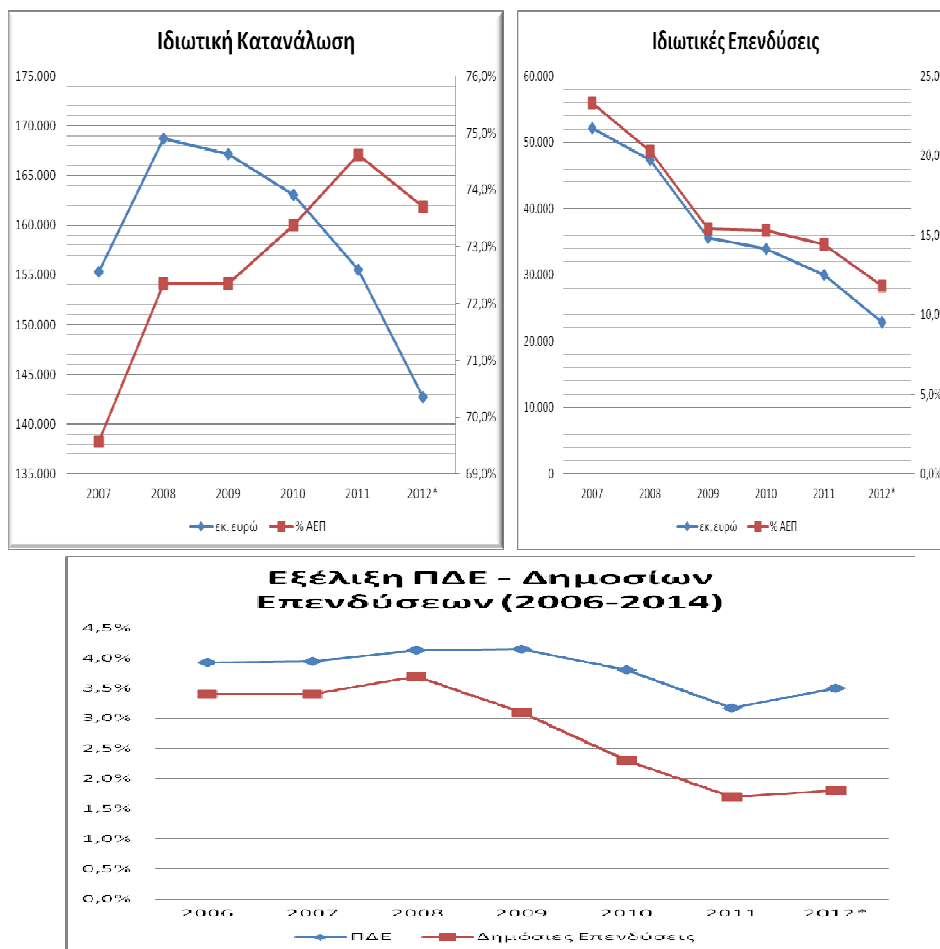
Πηγή: Deutsche Bank & European Commission

Οι Πίνακες 1 και 2 παρουσιάζουν αντίστοιχα τα κρατικά χρέη στην Ευρωζώνη, την ιστορία του ελληνικού χρέους και των ελλειμμάτων από το 1999 έως σήμερα. Όπως εύκολα παρατηρούμε, το δημόσιο χρέος και το δημόσιο έλλειμμα της Ελλάδας παρουσιάζουν μια συνεχή αύξηση τις τελευταίες τρεις δεκαετίες, που κυρίως οφείλεται στο «διεθνές μιμητικό αποτέλεσμα» (demonstration effect), δηλαδή ταυτόχρονα στην μείωση της παραγωγικής δραστηριότητας της χώρας και παράλληλα στην υπερβολική αύξηση της κατανάλωσης και των εισαγωγών. Επίσης το συνολικό κρατικό χρέος δημιουργείται και ενισχύεται από τα συνεχή κρατικά ελλείμματα και την αδυναμία των κυβερνήσεων να ασκήσουν αποτελεσματική διοίκηση και διαχείριση, ώστε να μπορέσουν να αξιοποιήσουν τους εγχώριους πόρους, τα συγκριτικά πλεονεκτήματα της χώρας, και να καταπολεμήσουν την φοροδιαφυγή.

Πίνακας 2: Ιστορία του ελληνικού χρέους και των ελλειμμάτων(1999-σήμερα)

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Δημόσιο χρέος (δισεκατομμύρια €)	118.6	141.0	151.9	159.2	168.0	183.2	195.4	224.2	239.3	263.3	299.7	329.5	355.7	344.6	347.6	349.3
ποσοστό του ΑΕΠ (%)	94.9	104.4	104.7	102.6	98.3	99.8	101.2	107.5	107.2	112.9	129.7	148.3	170.6	176.7	188.4	188.9
Ανάπτυξη (%)	3.4	4.5	4.2	3.4	5.9	4.4	2.3	5.5	3.5	-0.2	-3.1	-4.9	-7.1	-6.0	-4.2	0.6
Έλλειμμα (% GDP)	3.1	3.7	4.5	4.8	5.7	7.6	5.5	5.7	6.5	9.8	15.6	10.7	9.4	6.8	5.5	4.6

Πηγή: Eurostat

Διάγραμμα 5: Ιδιωτική Κατανάλωση, Ιδιωτικές Επενδύσεις και Εξέλιξη του Προγράμματος των Δημοσίων Επενδύσεων για την Ελληνική οικονομία

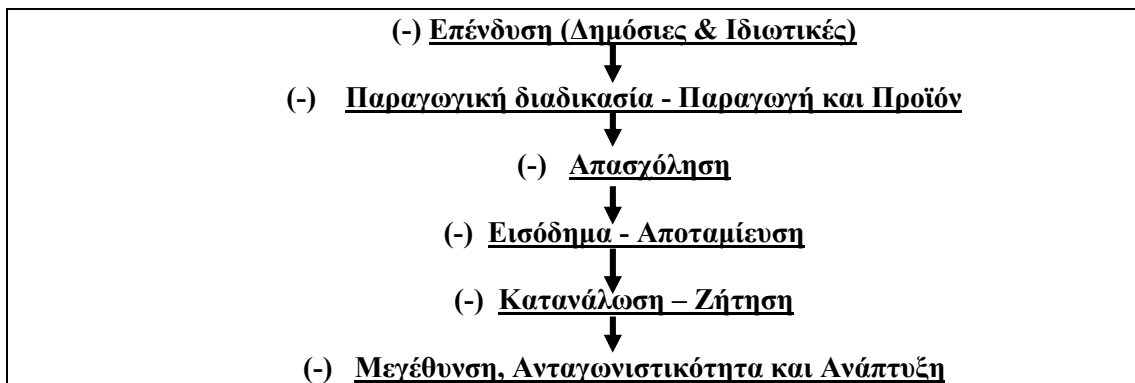
Πηγή Στοιχείων: Eurostat, δική μας επεξεργασία

Στο Διάγραμμα 5 παρουσιάζονται η ιδιωτική κατανάλωση, οι ιδιωτικές επενδύσεις και η εξέλιξη του προγράμματος των δημοσίων επενδύσεων για την Ελληνική οικονομία για την χρονική περίοδο 2006-2014, αντίστοιχα. Η εξέλιξη της ιδιωτικής κατανάλωσης (σε απόλυτα μεγέθη) από το 2008 και μετά είναι συνεχώς μειούμενη εξαιτίας της οικονομικής κρίσης, γεγονός που επιτείνουν συνεχώς ακόμη περισσότερο την ύφεση στην αγορά και την στασιμότητα στην οικονομία. Επίσης οι ιδιωτικές επενδύσεις, που αποτελούν τον μοχλό ανάπτυξης για μια οικονομία και παρουσιάζουν το πλαίσιο της επιχειρηματικότητας, είναι συνεχώς μειούμενες από το 2007 και μετά, λόγω της οικονομικής αβεβαιότητας και της οικονομικής ύφεσης, γεγονός που ενισχύει την ύφεση στην οικονομία, (Visvizi, 2012). Τέλος, το πρόγραμμα δημοσίων επενδύσεων, που παραδοσιακά αποτελούσε ένα «μοχλό» ανάπτυξης και ενίσχυσης της Ελληνικής οικονομίας, βαίνει συνεχώς μειούμενο από το 2008 και μετά, που σηματοδοτεί την συνολική ύφεση και στασιμότητα στον «φαύλο κύκλο της πενίας και της υπο-ανάπτυξης» της Ελληνικής οικονομίας. Για να αντιμετωπισθούν οι ανωτέρω αδυναμίες και οι σχετικές «στρεβλώσεις» έχουν σχεδιασθεί κάποια

«αντισταθμιστικά» μέτρα στον οικονομικό σχεδιασμό, στην υλοποίηση και στην εκτέλεση του προϋπολογισμού. Τα βασικά οικονομικά μεγέθη από την σύνταξη του προϋπολογισμού έχουν ως ακολούθως:

- Στον προϋπολογισμό του 2014 υπολογίζονται επιπλέον έσοδα 5,3 δις € και επιπλέον περικοπές 5,08 δις € από μισθούς, συντάξεις και επικουρικά ταμεία με σύνολο 10,185 δις €. Επίσης υπάρχει πρόβλεψη για πρωτογενές πλεόνασμα 2,243 δις. € που όμως δύσκολα θα πραγματοποιηθεί.
- Επίσης υπολογίζεται αύξηση των φορολογικών εσόδων με αύξηση της φορολογίας, την μείωση του αφορολόγητου ορίου στα 5.000 € (από τις 12.000 €), και την συνέχιση των εισπραττόμενων τελών, τον ΦΑΠ και το τέλος ακινήτων.
- Στην συμφωνία του PSI (Private Sector Involvement) που αφορά την ρύθμιση των ελληνικών ομολόγων, δηλαδή με το ονομαζόμενο (haircut) που αφορά την μείωση των ομολόγων που κατέχουν ιδιώτες, (δηλαδή, ασφαλιστικά ταμεία, τράπεζες, ασφαλιστικές εταιρείες και νομικά πρόσωπα) και ανέρχεται στο 50 % και αναμένεται να δώσει μια αξιολογία μείωση στο δημόσιο χρέος της χώρας. Μετά την συμφωνία του PSI αναμένεται το χρέος μας που θα έφτανε στο 160 % του ΑΕΠ (δηλαδή, 352 δις €), να περιοριστεί αρχικά στο 145 % (δηλαδή, 309 δις €) και τελικά να περιοριστεί μέχρι το 2020 στο 120 % του ΑΕΠ. Η δαπάνη για τόκους εξυπηρέτησης του δανεισμού θα μειωθεί κατά 5,15 δις € με σχετική ελάφρυνση για τον προϋπολογισμό.
- Προβλέπεται μείωση του ΑΕΠ κατά τα 4 %, αύξηση της ανεργίας στο 19 % του εργατικού δυναμικού, περαιτέρω μείωση της κατανάλωσης κατά 5 % και μείωση των επενδύσεων κατά 8 %.

Διάγραμμα 6: Φαύλος Κύκλος Πενίας

Πηγή: Δική μας Επεξεργασία

Το χαμηλό ποσοστό επενδύσεων θεωρείται, σύμφωνα με την οικονομική θεωρία θεωρείται ένας από τους σημαντικότερους παράγοντες και μεταβλητές που θα επηρεάσουν αρνητικά την αναπτυξιακή διαδικασία. Οι χαμηλές επενδύσεις (δημόσιες και ιδιωτικές) θα δημιουργήσουν το φαινόμενο του «φαύλου κύκλου πενίας» και της υπό-ανάπτυξης, σύμφωνα με το ακόλουθο διάγραμμα 6. Σύμφωνα με την οικονομική θεωρία, για να μπορέσει μια οικονομία να έχει θετικούς ρυθμούς ανάπτυξης και να πετύχει τον κύκλο ανάπτυξης (έναντι του κύκλου υπό-ανάπτυξης και στασιμότητας), θα πρέπει να πετύχει τρεις με τέσσερις φορές μεγαλύτερο ποσοστό επενδύσεων (δημοσίων και ιδιωτικών), έτσι ώστε να μπορέσει να «μεταβεί» από τον φαύλο κύκλο της πενίας στον κύκλο της ανάπτυξης και της ευημερίας, (Stiglitz, 2006).

5. Συμπεράσματα, Προτάσεις & Προοπτικές

Ο βασικός προβληματισμός στην Ευρωζώνη την τελευταία πενταετία είναι η κρίση χρέους, ιδιαίτερα των χωρών του Νότου. Βασικός παράγοντας για την αντιμετώπιση της κρίσης των ελλειμμάτων και του χρέους στην Ευρωζώνη είναι η ανάπτυξη των παραγωγικών

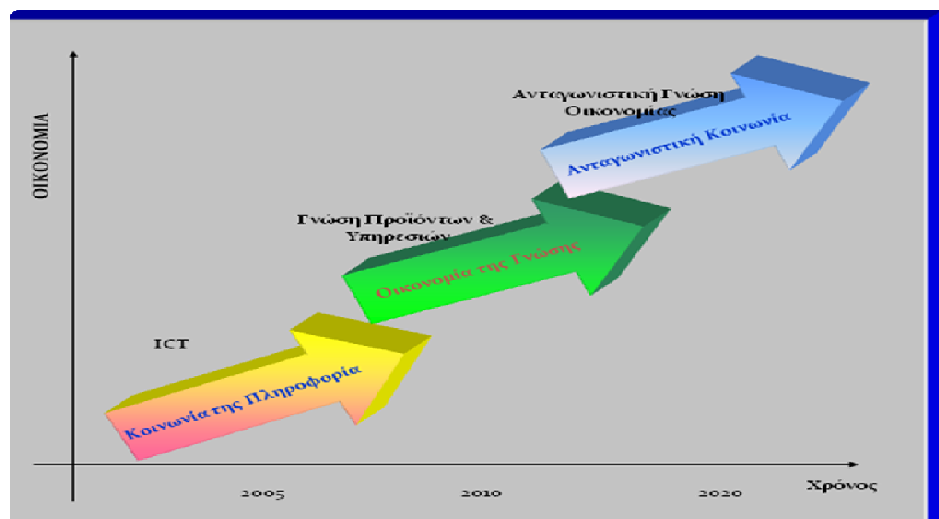
δραστηριοτήτων, της ανταγωνιστικότητας και η αξιοποίηση των συγκριτικών πλεονεκτημάτων της κάθε χώρας. Σύμφωνα με την οικονομική θεωρία, οι βασικοί παράγοντες και συντελεστές για την ανάπτυξη μιας χώρας θεωρούνται οι φυσικοί πόροι και οι πρώτες ύλες, ο ανθρώπινος παράγοντας, η προσέλκυση κεφαλαιουχικών και η δημιουργία νέων τεχνολογικών αγαθών (δηλαδή κεφαλαίου και τεχνολογίας) και τέλος το μέγεθος της αγοράς που καθορίζει την ζήτηση και την παραγωγή αγαθών.

Αναγκαία συνθήκη για την οικονομική σταθερότητα και ανάπτυξη θεωρείται η επίτευξη της γενικής ισορροπίας στην οικονομία, που εν συνεχεία θα οδηγήσουν στην μείωση των ελλειμμάτων και την εξάλειψη των χρεών, να ισχύουν ταυτόχρονα η ισορροπία στην αγορά αγαθών και στην αγορά χρήματος. Η σημερινή κατάσταση στην Ευρωζώνη έχει εξασφαλίσει την ισορροπία στην αγορά χρήματος μέσα από τον έλεγχο της νομισματικής πολιτικής, αλλά εξακολουθεί να υπάρχει ανισορροπία στην αγορά των αγαθών όπου η δημοσιονομική πολιτική δεν έχει καταφέρει την επίτευξη της σχετικής ισορροπίας και σταθερότητας στην οικονομία.

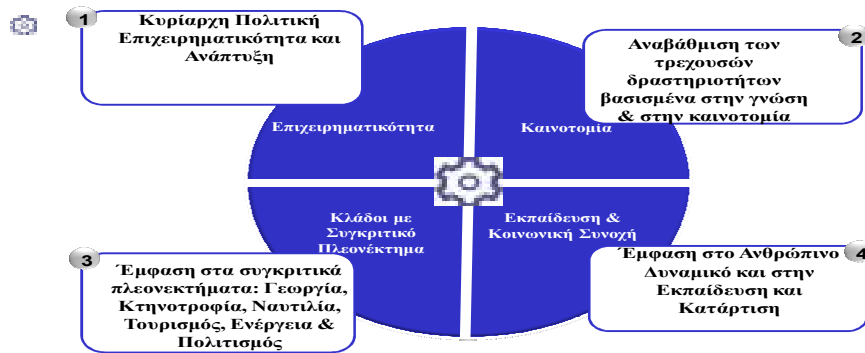
Προκειμένου να μειωθεί η αναλογία χρέος-ΑΕΠ, το ονομαστικό ΑΕΠ (δηλαδή η παραγωγή μια χώρας) πρέπει να αυξηθεί γρηγορότερα από το κυβερνητικό χρέος. Για να συμβεί αυτό, η οικονομία πρέπει να αυξήσει την παραγωγή (πραγματικό ΑΕΠ) και παράλληλα να μειώσει τις δημόσιες δαπάνες και τα δημόσια ελλείμματα. Η Ευρωζώνη σήμερα αντιμετωπίζει μια ιδιαίτερα σκληρή μάχη ενάντια στην κρίση χρέους. Η αβεβαιότητα είναι ιδιαίτερα μεγάλη για τις ευρωπαϊκές αγορές. Η εμπιστοσύνη των αγορών στην δανειοδότηση και στις επενδύσεις των ευρωπαϊκών χωρών δεν έχει ανακτηθεί πλήρως και οι προσδοκίες για έξοδο από την οικονομική κρίση και ανάπτυξη δεν είναι ορατές στο βραχυπρόθεσμο μέλλον. Ο ρόλος της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας (Ε.Κ.Τ.) αποδεικνύεται ιδιαίτερα σημαντικός για την εδραίωση της νομισματικής και δημοσιονομικής ισορροπίας στην Ευρωζώνη καθώς επίσης και για την εδραίωση της εμπιστοσύνης και την επιτάχυνση της αναπτυξιακής διαδικασίας ώστε να επιτευχθεί η οικονομική και νομισματική σύγκλιση στα κράτη μέλη της Ευρωζώνης.

Στο άνω τμήμα του διαγράμματος 7 παρουσιάζεται μέσω της ανάλυσης χάσματος, δηλαδή της κάλυψης των αναγκαίων βημάτων, για την επιτάχυνση της αναπτυξιακής διαδικασίας στην Ελληνική οικονομία. Στο διάγραμμα 7 παρουσιάζονται ορισμένες από τις κυριότερες δραστηριότητες, όπως για παράδειγμα, η επένδυση στις νέες δραστηριότητες της πληροφορικής που ωθούν την οικονομία στην μετάβαση από την κοινωνία της πληροφορίας στην οικονομία της γνώσης και εν συνεχεία στην ανταγωνιστική κοινωνία και περαιτέρω στην αναπτυξιακή πορεία. Επίσης τα βασικά χαρακτηριστικά σημεία για τις προτάσεις στην Ελληνική οικονομία που μπορούν να συμβάλουν προς την κατεύθυνση αυτή είναι η επιχειρηματικότητα, η καινοτομία, η εκπαίδευση και η ανάπτυξη των κλαδικών συγκριτικών πλεονεκτημάτων όπως παρουσιάζονται στο κάτω μέρος του διαγράμματος 7.

Διάγραμμα 7: Ανάλυση Χάσματος για την Ανάπτυξη της Ελληνικής Οικονομίας και την Έξοδο από την Οικονομική Κρίση (Πηγή: Δική μας Επεξεργασία)

Λύσεις για την Οικονομική Κρίση

Συμπερασματικά, τα προβλήματα του δημόσιου χρέους και των ελλειμμάτων που αντιμετωπίζουν οι χώρες του Νότου, όπως για παράδειγμα η Ελλάδα, η Ιταλία, η Πορτογαλία, η Ισπανία αλλά και οι υπόλοιπες χώρες όπως το Βέλγιο και η Ιρλανδία, σε συνδυασμό με τις δυσκολίες χρηματοδότησης και πρόσβασης στις αγορές είναι ιδιαίτερα κρίσιμα για την αναπτυξιακή τους διαδικασία αλλά και την σταθερότητα και την συμμετοχή τους στο πλαίσιο της Ευρωζώνης. Βασική προϋπόθεση για την επιτάχυνση της αναπτυξιακής διαδικασίας που θα συμβάλει σημαντικά στην μείωση των δημοσίων ελλειμμάτων και του δημοσίου χρέους είναι η αύξηση της παραγωγής και η καλή διαχείριση των πόρων (οικονομικών και ανθρώπινων).

6. Βιβλιογραφία

- Βαγιανός Δημήτρης, Νίκος Βέττας και Κώστας Μεγήρ (2010) «Η οικονομική κρίση στην Ελλάδα: Μεταρρυθμίσεις και ευκαιρίες σε μία κρίσιμη συγκυρία, www.greekeconomistsforreform.com
- Bank of International Settlements (2012) Database, Διάφορα Στατιστικά Στοιχεία.
- Deutsche Bank (2014) Διάφορα Στατιστικά Στοιχεία.
- Eichengreen, B. (2009) «The Crisis and the Euro», working paper, Elcano Royal Institute, Madrid, Spain.
- ΕΛΣΤΑΤ (2014) Διάφορα Στατιστικά Στοιχεία.
- European Commission (2009) «Economic and Financial Affairs: Economic crisis in Europe: Causes, consequences and responses». European Economy, Brussels. pp.1-87, Tab. Graph. Bibliogr.
- Eurostat (2014) Διάφορα Στατιστικά Στοιχεία.
- Gros, D. and T. Mayer. (2010) «Financial Stability beyond Greece: Making the most out of the European Stabilisation Mechanism», VoxEU.org, σελ.3-8.
- Κέντρο Οικονομικών Ερευνών και Προγραμματισμού (1990) Η ανάπτυξη της Ελλάδας, Παρελθόν, Παρόν και Προτάσεις, Αθήνα.
- Κορρές Γ. και Χιόνης Δ. (2003) Ελληνική Οικονομία: Ανάλυση Βασικών Μεγεθών, εκδόσεις Σταμούλης, Αθήνα.
- Lapy P. (2009) «Global crisis requires global solutions», World Trade Organization.
- Stiglitz JE. (2006) «Making globalization work», Norton WW & Co, New York.
- Visvizi A. (2012) «The crisis in Greece and the EU-IMF rescue package: Determinants and pitfalls», Acta Oeconomica, Vol. 62. No.1, pp. 15-39.

ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΕΦΟΔΙΑΣΤΙΚΗΣ ΑΛΥΣΙΔΑΣ: ΜΙΑ ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΩΝ ΕΠΙΠΤΩΣΕΩΝ ΣΤΗΝ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Αικατερίνη ΚΟΚΚΙΝΟΥ

Εργαστήριο Οικονομικής Γεωγραφίας, Περιφερειακής Ανάπτυξης και Χωροταξικού Σχεδιασμού
Τμήμα Γεωγραφίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου,
k.kokkinou@aegean.gr

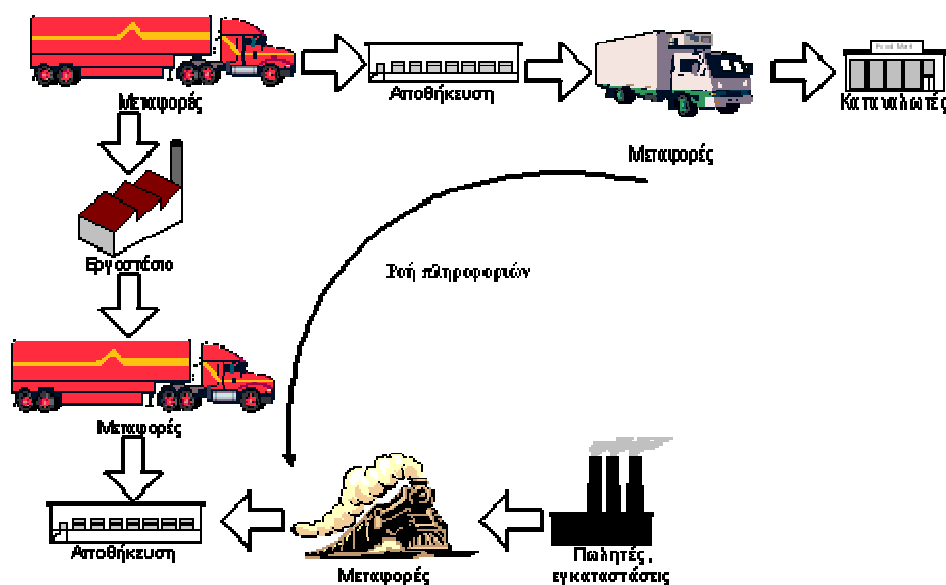
Περίληψη

Το άρθρο αυτό στοχεύει στο να αναλύσει τις επιπτώσεις στην ανταγωνιστικότητα και ανάπτυξη των επιχειρήσεων στην Ελλάδα από την ανάληψη επενδυτικών σχεδίων αναφορικά με δράσεις Διοίκησης Εφοδιαστικής Αλυσίδας. Συγκεκριμένα, το άρθρο αναφέρεται στο σχεδιασμό και τη διαχείριση όλων των ενεργειών-δραστηριοτήτων που σχετίζονται με τις διαδικασίες Διοίκησης Εφοδιαστικής Αλυσίδας και τις ανταγωνιστικές και αναπτυξιακές τους επιπτώσεις.

Λέξεις Κλειδιά: Εφοδιαστική Αλυσίδα, Επενδύσεις

1. Εισαγωγή

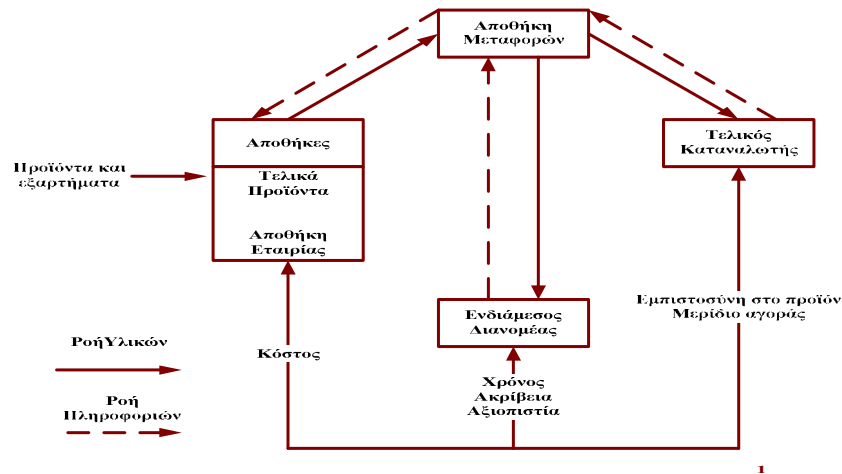
Η Διοίκηση Εφοδιαστικής Αλυσίδας αναφέρεται στο σχεδιασμό και τη διαχείριση όλων των ενεργειών-δραστηριοτήτων που σχετίζονται με τις διαδικασίες προμήθειας, την παραγωγή-μεταποίηση και όλες τις δραστηριότητες της διανομής. Επιπλέον, συμπεριλαμβάνει το συντονισμό και τη συνεργασία με όλους τους εταίρους του καναλιού εφοδιασμού, που μπορεί να είναι προμηθευτές, μεσάζοντες, εταιρείες παροχής υπηρεσιών και πελάτες, με στόχο την παραγωγή και παράδοση ανώτερης ποιότητας στον τελικό καταναλωτή με το χαμηλότερο δυνατό κόστος για την εφοδιαστική αλυσίδα συνολικά (Harrison, 2002). Πιο συγκεκριμένα, Η διοίκηση Εφοδιαστικής Αλυσίδας αναφέρεται στο σύνολο των μεθόδων και εργαλείων που χρησιμοποιούνται για να ολοκληρώσουν αποδοτικά και αρμονικά τους προμηθευτές, τους παραγωγούς, τις αποθήκες, και το λιανεμπόριο προκειμένου να παραχθεί και διανεμηθεί το εμπόρευμα στις κατάλληλες ποσότητες, στις κατάλληλες τοποθεσίες, και στον κατάλληλο χρόνο υπό τη συνθήκη της ελαχιστοποίησης του συνολικού κόστους κατά μήκος της εφοδιαστικής αλυσίδας και της εξασφάλισης του επιθυμητού επιπέδου εξυπηρέτησης (Simchi-Levi et al., 2000).

Συγκεκριμένα, η Διαχείριση Εφοδιαστικής Αλυσίδας ενοποιεί και ολοκληρώνει το σχεδιασμό, τις προμήθειες, την παραγωγή, την αποθήκευση, τη μεταφορά και τις πωλήσεις τόσο μέσα στις επιχειρήσεις όσο και μεταξύ αυτών. Ο αντικειμενικός λοιπόν σκοπός της Διαχείρισης της Εφοδιαστικής Αλυσίδας είναι η αύξηση της συνολικής κερδοφορίας κατά

μήκος της αλυσίδας που συνεπάγεται την αύξηση της κερδοφορίας όλων των εταιρών της. Αυτό επιτυγχάνεται με την κατανόηση και ικανοποίηση των πελατειακών αναγκών στον απαιτούμενο χρόνο, και με την προσφορά προϊόντων υψηλής προστιθέμενης αξίας και ανταγωνιστικού κόστους [Βιδάλης (2007) και Τριανταφυλλάκης (2005)] .

Η έννοια της διανομής υλικών

Για την επίτευξη των παραπάνω στόχων, απαραίτητα χαρακτηριστικά των εφοδιαστικών αλυσίδων που ανταγωνίζονται μέσα στο σύγχρονο παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον είναι η ευελιξία και η ταχεία προσαρμοστικότητα τους στις δυναμικά μεταβαλλόμενες συνθήκες (Ελληνική Εταιρία Logistics, 2014). Σήμερα, η αποδοτική διοίκηση της εφοδιαστικής αλυσίδας αποτελεί σημαντικό παράγοντα για την επιχειρηματικότητα με αξιοσημείωτη αναπτυξιακή δυναμική. Η πλεονεκτική γεωγραφική θέση της χώρας μας αποτελεί τη βασική προϋπόθεση ώστε να διαδραματίσει κομβικό σημείο στην παγκόσμια σκηνή. Ιδιαίτερα ο τομέας των logistics τα τελευταία χρόνια έχει αποκτήσει έντονα στοιχεία τεχνολογικής διείσδυσης η αξιοποίηση των οποίων υπόσχεται περιορισμό του λειτουργικού κόστους και καλύτερη εκμετάλλευση των υπάρχοντων αποθηκευτικών χώρων (Ελληνική Εταιρία Logistics, 2014).

2. Διοίκηση Εφοδιαστικής Αλυσίδας, Ανταγωνιστικότητα και Ανάπτυξη

Οι επιχειρήσεις επενδύουν σε δράσεις Διοίκησης Εφοδιαστικής Αλυσίδας για να δημιουργήσουν νέες παραγωγικές διαδικασίες, αλλά και για να αναπτύξουν και να διατηρήσουν την ικανότητα τους για υιοθέτηση και εκμετάλλευση πληροφοριών οι οποίες είναι διαθέσιμες από εξωτερικούς από την επιχείρηση φορείς. Δεδομένου ότι ο κύκλος ζωής των προϊόντων και των υπηρεσιών μειώνεται και η εμφάνιση νέων τεχνολογιών γίνεται με συνεχώς ταχύτερους ρυθμούς, οι επιχειρήσεις αναγκάζονται να καινοτομούν σε δράσεις Διοίκησης Εφοδιαστικής Αλυσίδας πιο συχνά. Ο χρόνος πρόσβασης στην αγορά αποκτούν όλοι και μεγαλύτερη σημασία ως παράγοντες του ανταγωνισμού και η διάδοση νέων τεχνικών, προϊόντων και υπηρεσιών επιτρέπει την πλήρη εκμετάλλευση σε σχέση με την ανταγωνιστικότητα [Βιδάλης (2007) και Τριανταφυλλάκης (2005)] . Οι βασικοί παράγοντες που υποκινούν τις επιχειρήσεις να αναλάβουν επενδυτικά σχέδια σε δράσεις Διοίκησης Εφοδιαστικής Αλυσίδας είναι:

- Οι επιχειρήσεις προσπαθούν να επιτύχουν την μείωση του κόστους παραγωγής του τρέχοντος συνόλου προϊόντων τους και της ανάπτυξης των νέων προϊόντων για να συμβάλουν στην αύξηση της αποδοτικότητας της επιχείρησης. Το κίνητρο αυτό αποτελεί το «αυτόνομο ή κίνητρο κέρδους». Το κίνητρο για την ανάληψη μιας κερδοφόρας επένδυσης όπου δίνει την δυνατότητα στην επιχείρηση να μειώσει το κόστος της, να ενισχύσει την σχετική θέση της στον κλάδο και την αγορά της και να αυξήσει τα κέρδη της.
- Η αναζήτηση στρατηγικού πλεονεκτήματος έναντι των ανταγωνιστών με την αύξηση του μεριδίου αγοράς μέσω της ανάπτυξης μιας αποδοτικότερης

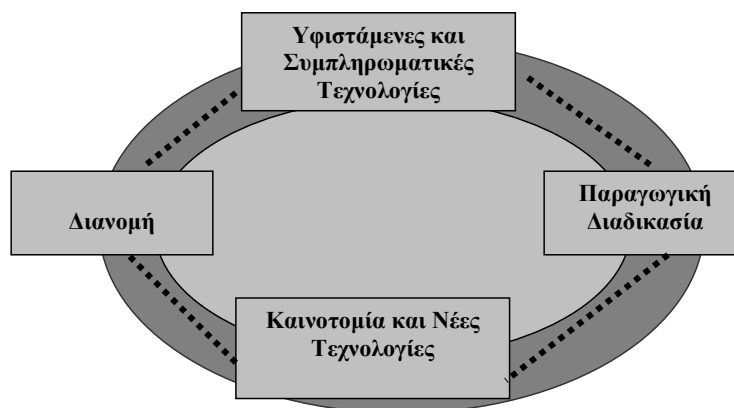
παραγωγικής διαδικασίας, έτσι ώστε η επιχείρηση να έχει την ευκαιρία να κατακτήσει μεγαλύτερο τμήμα της αγοράς και να περιορίσει ή αποκλείσει τους ανταγωνιστές της. Το κίνητρο αυτό καλείται «κίνητρο απειλής ή κίνητρο ανταγωνισμού». Το κίνητρο για στρατηγικό πλεονέκτημα που συνίσταται στην απόκτηση στρατηγικού πλεονεκτήματος, μέσω της εισαγωγής και εκμετάλλευσης βελτιωμένων διαδικασιών που μπορεί να αυξήσει το μερίδιο της επιχείρησης στην αγορά.

Η αυξανόμενη σημασία της επένδυσης σε δράσεις Διοίκησης Εφοδιαστικής Αλυσίδας στην παγκόσμια παραγωγή είναι ένα από τα χαρακτηριστικά των τελευταίων δεκαετιών. Οι ανεπτυγμένες χώρες τείνουν να δίνουν μεγαλύτερη βαρύτητα σε πολιτικές που στοχεύουν να ενθαρρύνουν την ανάπτυξη και να ενισχύσουν την εφοδιαστική διαδικασία, μέσω της διοίκησης της εφοδιαστικής αλυσίδας. Οι δράσεις Διοίκησης Εφοδιαστικής Αλυσίδας διαδραματίζουν έναν ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο στην παραγωγικότητα και στην ανταγωνιστικότητα μιας χώρας, με τις προηγμένες τεχνολογικά χώρες να έχουν, συνήθως, πιο μακροπρόθεσμη στρατηγική και σχεδιασμό, ενώ οι προτεραιότητες αφορούν μεγέθη υψηλής τεχνολογίας.

Οι επενδύσεις σε δράσεις Διοίκησης Εφοδιαστικής Αλυσίδας ως στόχο έχουν τον εκσυγχρονισμό της παραγωγικής διαδικασίας και την ποιοτική αναβάθμιση των προϊόντων και αποτελούν ένα από τους βασικούς παράγοντες ανάπτυξης των επιχειρήσεων. Οι νέες τεχνολογίες σε δράσεις Διοίκησης Εφοδιαστικής Αλυσίδας οδηγούν σε αύξηση της παραγωγικότητας των συντελεστών παραγωγής, συμβάλλοντας στην μακροχρόνια βελτίωση της ανταγωνιστικότητας. Αποτελεί βασικό παράγοντα για την βελτίωση της ανταγωνιστικότητας, τόσο των επιχειρήσεων, όσο και της οικονομίας.

Μια επιχείρηση που αναλαμβάνει δράσεις Διοίκησης Εφοδιαστικής Αλυσίδας αποκτά νέες πληροφορίες και γνώση που ενσωματώνονται στα νέα προϊόντα και στις νέες διαδικασίες παραγωγής και προώθησης των προϊόντων, αποκτώντας ένα πλεονέκτημα σε σχέση με τους ανταγωνιστές της. Επιπλέον, μια επιχείρηση με δράσεις Διοίκησης Εφοδιαστικής Αλυσίδας έχει τη δυνατότητα να αναπτύξει και να διατηρήσει ικανότητες απορρόφησης και επέκτασης των καινοτομιών καθώς επίσης να αφομοιώσει και να εκμεταλλευτεί τη νέα γνώση και την τεχνολογία που έχουν παραχθεί αλλού. Στην περίπτωση αυτή, η επιχείρηση αποκτά ένα πλεονέκτημα από πλευράς κόστους σε σχέση με τους ανταγωνιστές της που της επιτρέπει να διευρύνει το μερίδιο της στην αγορά και να αναζητήσει νέα οικονομικά οφέλη αυξάνοντας το περιθώριο κέρδους της είτε συνδυάζοντας χαμηλότερες τιμές και μμεγαλύτερο περιθώριο κέρδους σε σχέση με τους ανταγωνιστές.

Η επιτυχία σε δράσεις Διοίκησης Εφοδιαστικής Αλυσίδας, ενώ μπορεί να συμβάλει σημαντικά, όμως δεν οδηγεί αυτόματα στην οικονομική επιχειρηματική επιτυχία. Οι νέες διαδικασίες δεν παράγουν οποιαδήποτε οφέλη, εκτός αν εμπορευματοποιούνται. Ωστόσο, η «κερδοφόρα εμπορευματοποίηση» απαιτεί ότι η εταιρία είχε ένα μίγμα όλων των κατάλληλων χαρακτηριστικών, υπηρεσιών και τεχνολογιών:

Περισσότερο συγκεκριμένα, χρειάζεται μια σειρά άλλων στοιχείων που συχνά αφορούν λιγότερα άμεσα παρατηρήσιμα μεγέθη, όπως η τεχνολογία, η ποιότητα του προϊόντος, ο σχεδιασμός, ή μπορεί να σχετίζονται και με εξω-οικονομικούς παράγοντες. Αν μάλιστα

απομακρυνθούμε και από το στενό πλαίσιο των εξαγωγών και του εμπορίου αγαθών και υπηρεσιών και αναγνωρίσουμε ότι η διεθνής οικονομική αλληλεπίδραση παίρνει και άλλες μορφές, όπως για παράδειγμα η προσέλκυση των ξένων επενδύσεων, η απορρόφηση ικανών στελεχών και επιστημόνων, η εξαγωγή καινοτομιών, τότε το φάσμα των παραγόντων που προσδιορίζουν το ανταγωνιστικό πλεονέκτημα γίνεται πολύ μεγαλύτερο.

3. Ανάλυση της Διοίκησης Εφοδιαστικής Αλυσίδας στην Ελλάδα

Η Διοίκησης Εφοδιαστικής Αλυσίδας αποτελεί βασική διάσταση της επιχειρηματικής πρακτικής στη σύγχρονη ελληνική οικονομία, όπως διαφαίνεται μέσα από έρευνες που έχουν ασχοληθεί με την διερεύνηση της επιχειρηματικότητας στην Ελλάδα. Το κύριο χαρακτηριστικό του ελληνικού επιχειρηματικού περιβάλλοντος είναι η κυριαρχία της μικρής και μεσαίας κλίμακας επιχειρήσεων στην Ελληνική οικονομία, με συνέπεια, το κύριο χαρακτηριστικό της δραστηριότητας των ελληνικών επιχειρήσεων να είναι η χαμηλή παραγωγικότητα και ανταγωνιστικότητα και η χαμηλή συμμετοχή σε «προωθούμενες» δραστηριότητες Διοίκησης Εφοδιαστικής Αλυσίδας, με τα κύρια στοιχεία της επιχειρηματικότητας στην Ελλάδα είναι τα μικρά μεγέθη, το περιορισμένο όραμα, οι παρωχημένες δομές και συστήματα οργάνωσης και διοίκησης, το ανεπαρκές επίπεδο επιχειρηματικής κουλτούρας.

Η επιχειρηματική δραστηριότητα σε δράσεις διοίκησης εφοδιαστικής αλυσίδας στην Ελλάδα φαίνεται να παίρνει τη μορφή μιας ατομικής ή οικογενειακής προσπάθειας σε κλάδους με χαμηλούς ρυθμούς μεγέθυνσης, χαμηλή κερδοφορία και αυξημένη διείσδυση εισαγωγών. Οι κύριες αδυναμίες της ελληνικής οικονομίας συνοψίζονται στην αδύναμη εξαγωγική βάση και το υψηλό ποσοστό ανεργίας. Αναφορικά με την ανάλυση της επιχειρηματικότητας στην Ελλάδα κατά κλάδους οικονομικής δραστηριότητας, παρατηρείται χαμηλή επιχειρηματικότητα στον Α' γενή τομέα, ενώ υψηλότερη σχετικά επιχειρηματικότητα παρατηρείται στον τομέα των υπηρεσιών. Οι νέες επιχειρήσεις παραμένουν εντάσεως εργασίας και όχι κεφαλαίου, κυρίως σε παραδοσιακούς κλάδους, χαμηλής προστιθέμενης αξίας. Έντονη προβληματικότητα της εγχώριας επιχειρηματικής δραστηριότητας παρουσιάζεται ειδικότερα στον Β' γενή τομέα, και κυρίως στην βιομηχανία.

Από την άλλη πλευρά, η ανάληψη επιχειρηματικών δραστηριοτήτων στη Ελλάδα, τόσο από τους Έλληνες, όσο και τους ξένους επιχειρηματίες δυσχεραίνεται από το δαιδαλώδες κανονιστικό και θεσμικό πλαίσιο, τις ανεπαρκείς υποδομές, και το υψηλό κόστος χρηματοδότησης των επιχειρήσεων. Στο κλίμα αυτό συντελούν επίσης, η ασθενής επιχειρηματική κουλτούρα, οι αναχρονιστικές διοικητικές αντιλήψεις και πρακτικές, η μείωση συμμετοχής του Β' γενή τομέα στο ΑΕΠ, η μείωση των παραγωγικών επενδύσεων, καθώς και η απουσία δικτύων και κοινωνικών και οικονομικών διασυνδέσεων. Η Ελλάδα υστερεί σε επιχειρήσεις μεγάλου μεγέθους και καινοτομική δραστηριότητα, μέσω των οποίων θα μπορούσε να ενισχυθεί η ανάπτυξη δικτύων εφοδιαστικής αλυσίδας και σημαντικά προβλήματα παρουσιάζονται στην μετάβαση από τα μικρές και μεσαίες οικογενειακές επιχειρήσεις σε «αποδοτική διαχείριση. Παρά τον κρίσιμο ρόλο των επιχειρήσεων στην χρηματοδότηση και ανάληψη καινοτομικών δραστηριοτήτων σε δράσεις Διοίκησης Εφοδιαστικής Αλυσίδας, το ελληνικό σύστημα καινοτομίας χαρακτηρίζεται από περιορισμένη καινοτομική δραστηριότητα των επιχειρήσεων. Η χαμηλή συμμετοχή των επιχειρήσεων στην καινοτομική δραστηριότητα μπορεί να οφείλεται στις γενικές δομικές αδυναμίες της ελληνικής παραγωγικής βάσης, δηλαδή μεγάλος αριθμός μικρών – μεσαίων επιχειρήσεων, κυριαρχία παραδοσιακών κλάδων παραγωγής με χαμηλή συνεισφορά σε όρους προστιθέμενης αξίας, χαμηλό επίπεδο παραγωγής εγχώριας τεχνολογίας, μεταφορά τεχνολογίας από το εξωτερικό, έλλειψη εξειδικευμένου προσωπικού, αποφυγή ρίσκου, και επιχειρηματική κουλτούρα. Η παροχή κινήτρων και γνώσεων στις επιχειρήσεις σε θέματα πωλήσεων π.χ. μέσα από ημερίδες ή έργα που θα έχουν σαν αντικείμενο την ανάπτυξη καινοτόμων μεθόδων πώλησης και διανομής, θα συμβάλει στην αύξηση της καινοτομίας εμπορίας και κατ' επέκταση της μη – τεχνολογικής καινοτομίας και αυτό συνεπάγεται:

- Τη διαμόρφωση του κατάλληλου νομοθετικού και θεσμικού πλαισίου
- Την εντατικοποίηση της χρηματοδότηση των επιχειρήσεων και

- Την ανάληψη δράσεων για την επιμόρφωση των απασχολούμενων σε θέματα που αφορούν την διοίκηση εφοδιαστικής αλυσίδας.

4. Συμπεράσματα, Πολιτικές και Προτάσεις

Στην σημερινή διεθνή οικονομική συγκυρία, η σύγχρονη τάση να ενισχύονται οι δραστηριότητες διοίκησης εφοδιαστικής αλυσίδας συνδέονται άμεσα με την αύξηση του μεριδίου της αγοράς και την γενικότερη ανταγωνιστικότητα της επιχείρησης και της οικονομίας. Στην αύξηση αυτή σημαντικός είναι ο ρόλος των επιχειρήσεων, οι οποίες κατανοούν τον ρόλο της διοίκησης εφοδιαστικής αλυσίδας στην ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας τους. Οι επιχειρήσεις πλέον δείχνουν να έχουν κατανοήσει ότι η ανταγωνιστικότητά τους πρέπει να βασιστεί όχι αποκλειστικά σε όρους χαμηλού κόστους και χαμηλών τιμών των παραγόμενων προϊόντων, αλλά κυρίως σε όρους διαφοροποίησης προϊόντων και διοίκησης εφοδιαστικής αλυσίδας.

Ιδιαίτερα σημαντικό παράγοντα αποτελεί και η βελτίωση του επιχειρηματικού περιβάλλοντος αναφορικά με την ανάληψη δραστηριοτήτων διοίκησης εφοδιαστικής αλυσίδας, καθώς οι επιχειρήσεις αποτελούν τον κύριο φορέα ανάληψης τέτοιων επενδυτικών δραστηριοτήτων. Η ενίσχυση του θεσμικού πλαισίου μέσω των νομοθετικών ρυθμίσεων που είναι ευνοϊκές προς την διοίκηση εφοδιαστικής αλυσίδας, σε συνδυασμό με ελαστικότερα εμπόδια στο ελεύθερο εμπόριο και τις ξένες άμεσες επενδύσεις ενισχύουν τον ανταγωνισμό και ευνοούν τις ροές μεταξύ χωρών και περιφερειών.

Επίσης ιδιαίτερη σημασία έχει η ενίσχυση της επιχειρηματικής ανάληψης δραστηριοτήτων διοίκησης εφοδιαστικής αλυσίδας. Συμπερασματικά, επιβεβαιώνεται η ανάγκη για ποιοτικότερη επιχειρηματικότητα και νέα εγχειρήματα που επικεντρώνονται στη γνώση και είναι ιδιαίτερα καινοτομικά και που αποτελούν προϋποθέσεις τόσο οικονομικής ανάπτυξης όσο και κοινωνικής ευημερίας, με μεγαλύτερες δυνατότητες σε όρους ανταγωνιστικότητας, απασχόλησης και συνολικής αναβάθμισης της ελληνικής οικονομικής δραστηριότητας.

5. Βιβλιογραφία

- Βιδάλης Μ. (2007) Ολοκληρωμένα Συστήματα Logistics και εφοδιαστική αλυσίδα», Ανάπτυξη, No 28, Οκτώβριος 2007, σελίδα 28-31.
- Τριανταφυλλάκης, Α. (2005) Η διοίκηση των λειτουργιών και του κόστους της εφοδιαστικής αλυσίδας μέσω συστημάτων Activity Based Management», Ετήσια έκδοση της εφημερίδας Κέρδος με τίτλο 'Μεταφορές Αποθήκευση – Logistics', σελ 20-21.
- Ελληνική Εταιρία Logistics, <http://www.logistics.org.gr/4/27/136/>
- Harrison, R. van Hoek, (2002) Logistics Management and Strategy, Prentice Hall.
- D. Simchi-Levi, P. Kaminsky, E. Simchi-Levi (2000) Designing and Managing the Supply Chain, McGraw-Hill.

**ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΤΩΝ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΑΛΛΑΓΩΝ ΣΤΗΝ ΤΟΠΙΚΗ
ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ. ΑΠΟ ΤΟ «ΣΧΕΔΙΟ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ» ΣΤΟ
«ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΚΑΛΛΙΚΡΑΤΗΣ».
-ΣΥΝΕΧΕΙΑ Ή ΑΣΥΝΕΧΕΙΑ ΣΤΗΝ ΠΡΟΑΓΩΓΗ ΤΟΥ ΤΟΠΙΚΟΥ
ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΣΥΜΦΕΡΟΝΤΟΣ; -**

Νικόλαος ΜΠΛΑΝΑΣ¹

Αναπληρωτής Καθηγητής, Τμ. Διοίκησης Επιχειρήσεων, Τ.Ε.Ι. Θεσσαλίας
nikoblan@teilar.gr

Γεώργιος ΑΣΠΡΙΔΗΣ

Επίκουρος Καθηγητής, Τμ. Διοίκησης Επιχειρήσεων, Τ.Ε.Ι. Θεσσαλίας
aspriidis@teilar.gr

Λάμπρος ΜΠΑΜΠΑΛΙΟΥΤΑΣ²

Λέκτορας, Τμ. Δημόσιας Διοίκησης, Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών
Επιστημών
babalioutas.l@dsa.gr

Περίληψη

Έχει πλέον περάσει ικανός χρόνος από την εφαρμογή του Ν. 3852/2010 «Πρόγραμμα Καλλικράτης», και με την πραγματοποίηση δύο εκλογικών αναμετρήσεων, το Νοέμβριο 2010 και το Μάιο 2014. Είμαστε σε μια περίοδο που μπορούμε να ασκήσουμε μια πρώτη κριτική στη λειτουργία αλλά και στην οργάνωση του θεσμού. Κριτική που αναφέρεται στα οικονομικά των νέων Ο.Τ.Α, τους πόρους και την κατοχύρωση της οικονομικής ανεξαρτησίας τους, την εσωτερική οργάνωση και λειτουργία των Δήμων και τέλος την καλύτερη εξυπηρέτηση των πολιτών. Το Πρόγραμμα «Καλλικράτης» προσπάθησε να αλλάξει το τοπίο στην Αυτοδιοίκηση εισάγοντας, καινοτόμες για τα ελληνικά δεδομένα έννοιες, αλλά υστέρησε σε έμπνευση, συμμετοχή της ίδιας της Αυτοδιοίκησης και των τοπικών κοινωνιών σε μια ευρωπαϊκή προοπτική.

Η εργασία στηρίζεται στη μελέτη των γραπτών τεκμηρίων, στη χρήση της ιστορικής μεθόδου και στην ερευνητική μέθοδο, με τη χρήση των συνεντεύξεων σε Δήμο της Περιφέρειας της Χώρας. Τα συμπεράσματα αυτής της μελέτης είναι ιδιαίτερα σημαντικά και η όποια αξιοποίησή τους θα συμβάλλουν ουσιαστικά στη διόρθωση των τυχόν αδυναμιών του Προγράμματος και ειδικά στην Περιφέρεια και ελπίζουμε να αποτελέσει την αρχή για τη διενέργεια μελλοντικών μελετών στο αντικείμενο.

Λέξεις κλειδιά : Σχέδιο Καποδίστριας, Πρόγραμμα Καλλικράτης, Δήμος, Τοπική Αυτοδιοίκηση, Σύνταγμα.

1. Εισαγωγή

Το κυριότερο πρόβλημα των θεσμών της τοπικής αυτοδιοίκησης και της διοικητικής αποκέντρωσης στη Χώρα, είναι η κατανομή των αρμοδιοτήτων μεταξύ των οργανωτικών μονάδων που εντάσσονται σε κάθε θεσμό και η ουσιαστική άσκηση κάθε μεταβιβαζόμενης αρμοδιότητας. Ουσιαστικό κριτήριο της άσκησης κάθε αρμοδιότητας αποτελεί η ενσυνείδητη (ή μη) ενίσχυση, τόσο με οικονομικούς πόρους, όσο και με έμπνευχο δυναμικό των περιφερειακών και των τοπικών μονάδων διοίκησης και αυτοδιοίκησης, μέσα από ένα πλαίσιο σαφέστατα καθορισμένων στόχων, με σκοπό την ενίσχυση της αποδοτικότητας³. Η

¹Ο Αναπληρωτής Καθηγητής κ. Νικόλαος Μπλάνας και ο Επίκουρος Καθηγητής κ. Γεώργιος Ασπρίδης, επιμελήθηκαν την παρουσίαση της έρευνας σχετικά με το Δ. Αγίας και το διοικητικό μέρος του παρόντος άρθρου.

²Ο Λέκτορας κ. Λάμπρος Μπαμπαλιούτας, επιμελήθηκε το θεσμικό μέρος του παρόντος άρθρου.

³Ήδη στο σκοπό αυτό συντείνει και η θέσπιση του συστήματος της διοίκησης διά στόχων, η οποία έχει ήδη εισαχθεί θεσμικά στην ελληνική έννομη τάξη με το Ν. 3230/2004, η δε μέτρηση της

διαδρομή της αποκεντρωμένης - περιφερειακής διοίκησης και της τοπικής αυτοδιοίκησης διαρθρώνονταν σε ένα πολυεπίπεδο σύστημα οργάνωσης που είχε ως αποτέλεσμα να παρουσιάζονται επικαλύψεις αρμοδιοτήτων μεταξύ των μονάδων των διαφορετικών επιπέδων (ιδίως σε περιόδους διοικητικής μεταρρύθμισης με έντονο χωροταξικό και αυτοδιοικητικό περιεχόμενο, όπως αρχικώς με το «Σχέδιο Ιωάννης Καποδίστριας» και την κατάργηση των Κοινοτήτων, αλλά και εν συνεχεία με το ισχύον «Πρόγραμμα Καλλικράτης», με την περαιτέρω μείωση των Δήμων και τη θέσπιση των Περιφερειών ως Ο.Τ.Α. β' βαθμού), τον περιορισμό της ελευθερίας της δράσης των μονάδων των υποδεέστερων – διοικητικά - επιπέδων, μέσα από το πλήθος των οδηγιών και των κατευθύνσεων των υπερκείμενων αυτών, αλλά και της Κυβερνητικής εξουσίας. Άμεσο αποτέλεσμα αποτέλεσαν οι καθυστερήσεις στην έγκριση και την εφαρμογή των αναπτυξιακών προγραμμάτων, η δημιουργία γραφειοκρατικών δομών διοίκησης με οικονομικό και διοικητικό κόστος, μέσα από την άσκοπη εργασία μεταξύ των υπηρεσιών διαφόρων επιπέδων που προξενούν περιττό όγκο διαδικασιών και γραφειοκρατίας και τέλος υπερβολική σπατάλη πόρων⁴.

Στο πλαίσιο του «*εκσυγχρονισμού της ελληνικής δημόσιας διοίκησης*», θεωρήθηκε το 2010, από την τότε – κυβερνητική πλειοψηφία - απαραίτητη η συνένωση λειτουργιών των όμορων Δήμων και Κοινοτήτων σε ενιαίες εδαφικές περιοχές, οι οποίες θα συμβάλλουν στη βελτίωση της λειτουργίας και της αποτελεσματικότητας των Ο.Τ.Α. Α' βαθμού. Σε κάθε περίπτωση, το «*διοικητικό τρίπτυχο*» κεντρικά κρατικά όργανα - περιφερειακά κρατικά όργανα - όργανα των Ο.Τ.Α. Α' και Β' βαθμού, είναι αναγκαίο να αντιμετωπίζεται ως ενιαίο σύνολο, που οφείλει να λειτουργήσει αρμονικά σύμφωνα με το Σύνταγμα και το ισχύον νομοθετικό πλαίσιο αλλά και στην καθημερινή πρακτική, όπου θα κριθεί περισσότερο η επιτυχία του θεσμού της αυτοδιοίκησης.⁵ Η επιλογή του «*ιδανικού*» διοικητικού συστήματος για την προστασία του εν γένει δημοσίου συμφέροντος, αλλά και των διοικουμένων αποτελεί, μία πρόκληση για τη νομοθετική εξουσία, αλλά κυρίως για τον συνταγματικό νομοθέτη, διότι συνδέεται άμεσα με την αποτελεσματικότητα των φορέων της εκτελεστικής εξουσίας. Και φυσικά είναι σημαντική η διατυπωθείσα άποψη του αιμνήστου Καθηγητή κ. Γ. Παπαχατζή σύμφωνα με την οποία «*όλα τα συστήματα διοικητικής οργάνωσης έχουν ένα κοινό γνώρισμα, ότι κανένα τους δεν εφαρμόζεται με τρόπο άκρατο (απόλυτο). Κανένα τους στην εφαρμογή δεν είναι αμιγές*».⁶ Τούτο δε συνάγεται άμεσα από την επικρατούσα στη διοικητική επιστήμη, αρχή της γενικότητας, σύμφωνα με την οποία κάθε διοικητική αλλαγή θα πρέπει να επεκτείνεται στο σύνολο της κρατικής «*μηχανής*» και συνεπώς προϋποθέτει γενικό προγραμματισμό.⁷

αποδοτικότητα και της αποτελεσματικότητας της Διοίκησης, με βάση τους δείκτες μέτρησης, θα διαπιστώνεται από την ίδια τη Διοίκηση, όπως επίσης και η μεγιστοποίηση των αποτελεσμάτων από τις δράσεις της, με τους δεδομένους οικονομικούς πόρους και για την επίτευξη συγκεκριμένων και προκαθορισμένων στόχων. Ως δείκτες μέτρησης της αποτελεσματικότητας και της αποδοτικότητας των υπηρεσιών χρησιμοποιούνται γενικοί και ειδικοί δείκτες.

Γενικό δείκτη αποτελούν :

- α) ο χρόνος ανταπόκρισης στα αιτήματα των πολιτών,
- β) το ποσοστό ικανοποίησης των παραπόνων που υποβάλλονται,
- γ) η εφαρμογή νέων τεχνολογιών,
- δ) το κόστος διαχείρισης και
- ε) η ποιότητα των παρεχομένων υπηρεσιών, ενώ οι ειδικοί δείκτες τίθενται από τις επιμέρους υπηρεσίες, αναλόγως προς το είδος των υπηρεσιών που παρέχονται από αυτές.

Βλ. σχετικά Λ. Μπαμπαλιούτα, «Ο Ν. 3230/2004 και η εισαγωγή της διοίκησης με στόχους στην ελληνική έννομη τάξη. Οι σύγχρονες πρακτικές του management και η ένταξή τους στην ελληνική δημόσια διοίκηση», *ΕπΕπετΑρμ.*, Τόμος 25ος, 2004, σελ. 172 επ. Πρβλ. σχετικά Β. Guy Peters, «The Politics of Bureaucracy», 4th edition, 1995, σελ. 135.

⁴Βλ. ενδεικτικά αντί άλλων Ακαδημία Αθηνών, «Αποκέντρωση και αυτοδιοίκηση. Διαπιστώσεις και προτάσεις», 2000, Αθήνα, σελ. 28 επ.

⁵Βλ. σχετικά Ακαδημία Αθηνών, *όπ.π.*, σελ. 46 επ., Λ. Μπαμπαλιούτα, «Το σύγχρονο θεσμικό πλαίσιο της Ελληνικής Δημόσιας Διοίκησης», Τόμος Α', 2007, σελ. 9 επ.

⁶Βλ. σχετικά Γ. Παπαχατζή, «Σύστημα του ισχύοντος στην Ελλάδα Διοικητικού Δικαίου», Τόμοι Α' και Β', 7η εκδ., 1991, σελ. 266.

⁷Βλ. Αν. Τάχου, «Διοικητική Επιστήμη», Συμβολή στην οντολογική έρευνα της Ελληνικής Δημόσιας Διοίκησης, 2η εκδ., 1985, σελ. 93.

Μέσα από το πλέγμα των κανόνων δικαίου που περιβάλλουν τον τρόπο άσκησης της διοικητικής οργάνωσης του Κράτους, με καθοριστικό ρόλο να διαδραματίζουν τα άρθρα 1, 26, 81 επ. (για την κεντρική διοίκηση), 101 (για την αποκεντρωμένη-περιφερειακή διοίκηση), 102 (για την τοπική αυτοδιοίκηση) και 106 §1 (για την επίτευξη της περιφερειακής ανάπτυξης) του Συντάγματος, μέσα σ' ένα δημοκρατικό - αντιπροσωπευτικό πολίτευμα, ο θεσμός της τοπικής αυτοδιοίκησης αποτελεί την πλέον δημοκρατική πτυχή της ελληνικής δημόσιας διοίκησης. Είναι αξιοσημείωτη η αναφορά του αειμνήστου Καθηγητή κ. Μιχ. Στασινόπουλο,⁸ κατά τον οποίο η τοπική αυτοδιοίκηση αποτελεί :

α) στοιχείο και βάση του δημοκρατικού καθεστώτος,

β) πολιτικό σχολείο των πολιτών και

γ) πηγή της πολιτικής ελευθερίας,

δ) μέσο πραγματώσεως των δημοκρατικών και των φιλελευθέρων ιδεωδών. Σύμφωνα δε και με ορισμό που διατυπώνει ο Καθηγητής κ. Αθ. Ράϊκος, η τοπική αυτοδιοίκηση είναι η αυτοτελής (με *ιδία ευθύνη*) άσκηση τοπικής δημόσιας διοίκησης από ένα εδαφικό Νομικό Πρόσωπο Δημοσίου Δικαίου, με τη σύμπραξη του συνόλου των μελών του (λαού) και υπό την εποπτεία του Κράτους.⁹

Εννοιολογικά χαρακτηριστικά στοιχεία κατά τον ανωτέρω ορισμό, αποτελούν :

1) η ύπαρξη ενός νομικού προσώπου δημοσίου δικαίου,

2) η σύμπραξη των μελών του κατά την άσκηση της δημόσιας εξουσίας,

3) η ύπαρξη αυτοτέλειας έναντι του Κράτους και των άλλων φορέων που ασκούν δημόσια εξουσία (διοικητική και οικονομική αυτοτέλεια),

4) η άσκηση εποπτείας εκ μέρους του Κράτους και τέλος

5) η άσκηση δημόσιας εξουσίας με τη διαχείριση των τοπικών υποθέσεων, εκ των οποίων τα τέσσερα πρώτα αποτελούν το τυπικό μέρος, ενώ το πέμπτο αποτελεί το ουσιαστικό στοιχείο της τοπικής αυτοδιοίκησης.

Αλλά πάνω από όλα αποτελεί μία κοινωνική πραγματικότητα και μία οργανική ανάγκη κάθε κρατικής οργάνωσης. Βασικό χαρακτηριστικό της αποτελεί, η συμμετοχή του πολίτη στην άσκηση της δημόσιας εξουσίας με αποτέλεσμα την περαιτέρω ενίσχυση της αρχής της λαϊκής κυριαρχίας, αλλά και την επίτευξη της ισόρροπης και αειφόρου περιφερειακής ανάπτυξης,¹⁰ εντός του πλαισίου της πολιτικής της οικονομικής και κοινωνικής συνοχής της Ε.Ε.¹¹ και της δυναμικής που οφείλουν να αναπτύξουν ιδίως οι τοπικές αρχές μέσω των ευρωπαϊκών Προγραμμάτων και Δράσεων των Διαχειριστικών Περιόδων 2007 - 2013 και 2014 - 2020.¹²

2. Η θεσμική και ιστορική κατοχύρωση της Τοπικής Αυτοδιοίκησης

Το ισχύον Σύνταγμα 1975/96/2001/2008, άρθρο 102 κατοχυρώνει το θεσμό της τοπικής αυτοδιοίκησης απόλυτα και όχι ως θεσμό δημοσίου δικαίου¹³, όπου στην § 1, κατοχυρώνει και τους δύο βαθμούς τοπικής αυτοδιοίκησης σε σχέση με τα προϊσχύσαντα Συντάγματα, όπου ορίζει ότι, «η διοίκηση των τοπικών υποθέσεων ανήκει στους οργανισμούς τοπικής αυτοδιοίκησης πρώτου και δεύτερου βαθμού». Αναφέρει, δηλαδή, ρητά τους δύο βαθμούς τοπικής αυτοδιοίκησης, χωρίς να τους προσδιορίζει, διότι θεωρώντας ότι ο ακριβής

⁸Βλ. Μιχ. Στασινοπούλου, «Η Τοπική Αυτοδιοίκησης εν Ελλάδι», σε «Νομικά Μελέται», 1972, σελ. 182 επ. Για τη σχέση της τοπικής αυτοδιοίκησης με τη δημοκρατική αρχή, βλ. επιπλέον και Δ. Ράϊκου, «Δημόσια Διοίκηση και Διαφθορά», Από τη σκοπιά του Διοικητικού Δικαίου, 2006, σελ. 646 επ.

⁹Βλ. ενδεικτικά αντί άλλων, Αθ. Ράϊκου, «Γενική Πολιτειολογία», 2000, σελ. 242, του ίδιου «Γενική Πολιτειολογία-Εισαγωγή στο Συνταγματικό Δίκαιο και Οργανωτικό Μέρος Ι», 4η εκδ., 2011, σελ. 215 επ.

¹⁰Βλ. σχετικά Χρ. Λαδιά, «Το σύγχρονο θεσμικό πλαίσιο της Περιφερειακής Ανάπτυξης στην Ελλάδα», 2013, σελ. 21 επ.

¹¹Βλ. αντί άλλων Λ. Μπαμπαλιούτα - Κ. Μητσόπουλου, «Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση και Περιφερειακή Πολιτική της Ε.Ε.», 2014, σελ. 155 επ. και 188 επ.

¹²Βλ. Χρ. Λαδιά, *όπ.π.*, σελ. 157 επ. και Λ. Μπαμπαλιούτα - Κ. Μητσόπουλου, *όπ.π.*, σελ. 188 επ.

¹³Βλ. ενδεικτικά Ευρ. Μπέσιλα-Βήκα, «Τοπική Αυτοδιοίκηση», Τόμος Ι, Β' εκδ., 2007, σελ. 249

προσδιορισμός τους είναι αρμοδιότητα του κοινού νομοθέτη. Στην ίδια παράγραφο αναφέρει ότι οι Ο.Τ.Α. έχουν το τεκμήριο αρμοδιότητας για τη διοίκηση των τοπικών υποθέσεων, ενώ προβλέπει ότι ο κοινός νομοθέτης θα ορίσει το εύρος και τις κατηγορίες των τοπικών υποθέσεων. Κατά την παρούσα χρονική περίοδο και με βάση το Ν. 3852/2010, οι δύο

βαθμίδες τοπικής αυτοδιοίκησης περιλαμβάνουν στην μεν πρώτη τους Δήμους, στη δε δεύτερη τις αιρετές – πλέον - Περιφέρειες, όπου αμφότεροι οι ως άνω Ο.Τ.Α. αποτελούν Νομικά Πρόσωπα Δημοσίου Δικαίου (Ν.Π.Δ.Δ.), ασκώντας τις αρμοδιότητές τους κατά την §2 διαθέτοντας «διοικητική και οικονομική αυτοτέλεια», με κύριο προσανατολισμό την διοίκηση των τοπικών υποθέσεων με δικά τους όργανα και δική τους ευθύνη (*ιδία ευθύνη*), διαχειριζόμενοι το δικό τους ξεχωριστό προϋπολογισμό εσόδων-εξόδων. Υπάρχουν δε, στην οριζόμενη από την §4 του Συντάγματος «εποπτεία που συνιστάται αποκλειστικά σε έλεγχο νομιμότητας και δεν επιτρέπεται να εμποδίζει την πρωτοβουλία και την ελεύθερη δράση τους», απαγορεύοντας την οποιαδήποτε μορφή εποπτείας σκοπιμότητας, γεγονός που θα αναιρούσε το τεκμήριο της αρμοδιότητας των ως άνω αυτοδιοικούμενων οργανισμών.

Στη Χώρα μας ο θεσμός της τοπικής αυτοδιοίκησης έχει μακρά διαχρονική πρόοδο.¹⁴ Στα πρώτα χρόνια της ανεξαρτησίας ο Ι. Καποδίστριας ανέφερε ότι «η επικράτεια διηρέθη, κατά τας προτάσεις του Πανελληνίου, εις 13 Τμήματα, εις έκαστον των οποίων εστάλη εις έκτακτος επίτροπος, διορισμένος να οργανώσει τας επαρχίας και μάλιστα να συστήση τας δημογεροντίας ή κοινότητας». Σημαντικοί σταθμοί για την εξέλιξη της τοπικής αυτοδιοίκησης αποτέλεσαν ο Ν. 27/12/1833 «Περί συστάσεως των Δήμων», ο Ν. ΚΕ'/1845 «Περί διαιρέσεως των Νομαρχιακών και Επαρχιακών Αρχών» που επανέφερε το νομαρχιακό σύστημα. Η Επικράτεια διαιρέθηκε σε 10 Νομούς και 49 Επαρχίες. Το 1887 ψηφίσθηκαν δύο Νόμοι, οι οποίοι επανέφεραν στην επικαιρότητα το θέμα της αποκέντρωσης (Ν. ΑΦΞΑ'/1887 και Ν. ΑΦΝC'/1887). Ο δεύτερος αναγνώριζε το Νομό ως Νομικό Πρόσωπο και προέβλεπε τη σύσταση Νομαρχιακού Συμβουλίου, το οποίο θα εκλέγονταν κάθε τέσσερα χρόνια. Η κυβέρνηση του Ελ. Βενιζέλου θέσπισε το Ν. ΔΝΖ'/1912 «περί συστάσεως δήμων και κοινοτήτων» με τον οποίο τερματίστηκε το σύστημα που είχαν καθιερώσει οι Βαυαροί. Με την έκδοση του Β.Δ. της 9/5/1923, ο Νομός αναγορευόταν σε νομικό πρόσωπο προς αυτοδιοίκηση με κύρια όργανα το Νομάρχη, τη Νομαρχιακή Επιτροπή και το Νομαρχιακό Συμβούλιο, τα μέλη του οποίου θα εκλέγονταν άμεσα από το λαό σε εκλογές που θα διενεργούνταν ταυτόχρονα για την ανάδειξη των δημοτικών και των κοινοτικών αρχών. Το Σύνταγμα 1925, άρθρο 104, όριζε ότι «το Κράτος διαιρείται εις περιφέρειας, εντός των οποίων οι πολίται διαχειρίζονται απ' ευθείας τας τοπικάς υποθέσεις. Η κοινότης αποτελεί απαραίτητως την κατώτατην βαθμίδα των ττοιούτων οργανισμών της τοπικής αυτοδιοικήσεως, οι οποίοι πρέπει να είναι κατ' ελάχιστον όρον δύο βαθμών, ανεξαρτήτως των δήμων και των συνδέσμων των κοινοτήτων». Με το Ν. 4393/1929, άρθρο 1, γίνεται μια ουσιαστική αναφορά στο θεσμό των Γενικών Διοικήσεων. Με το Ν. 3200/1955 «Περί διοικητικής αποκέντρωσης» καταργήθηκαν οι Γενικές Διοικήσεις αλλά οι διανομαρχιακές υπηρεσίες παρέμειναν σε ισχύ. Με το Ν. 2539/1997 (πρόγραμμα Καποδίστριας) η τοπική αυτοδιοίκηση Α' βαθμού περιελάμβανε 1.033 Δήμους και Κοινότητες (900 Δήμους και 133 Κοινότητες), οι οποίοι προήλθαν μετά τις αναγκαστικές συνενώσεις.¹⁵

¹⁴Βλ. ενδεικτικά αντί άλλων Β. Ανδρονόπουλου – Μ. Μαθιουδάκη, «Νεοελληνική διοικητική ιστορία, περιφερειακή διοίκηση, τοπική αυτοδιοίκηση», Διοικητική Μεταρρύθμιση, Αθήνα, 1988, Αντ. Μακρυδημήτρη «Δημόσια διοίκηση – Στοιχεία διοικητικής οργάνωσης», 2006., Ευρ. Μπέσιλα-Βήκα, ό.π., σελ. 196, επ. και Λ. Μπαμπαλιούτα, «Το σύγχρονο θεσμικό πλαίσιο της Ελληνικής Δημόσιας Διοικήσεως», Τόμος Α', ό.π., σελ. 61 επ.

¹⁵Για την ιστορική εξέλιξη του θεσμού της Τοπικής Αυτοδιοίκησης στο Ελληνικό Κράτος βλ. και Γ. Ασπρίδη «Εισαγωγή στην πολιτική και διοικητική οργάνωση του Ελληνικού Κράτους», Αθήνα 2013, εκδ. Προπομπός.

3. Η θεσμική μεταρρύθμιση του «Καλλικράτη» με το Ν. 3852/2010 και ο διευρυμένος Δ. Αγιάς

Με την εφαρμογή του Ν. 3852/2010 (*Πρόγραμμα Καλλικράτης*¹⁶) καθιερώθηκαν δύο βαθμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης. Ο Α' βαθμός, τον οποίο αποτελούν οι Δήμοι και κατά την παρούσα χρονική περίοδο υφίστανται 325 Δήμοι, οι οποίοι διοικούνται από το Δήμαρχο, το Δημοτικό Συμβούλιο, που εκλέγονται κάθε πέντε έτη με καθολική ψηφοφορία από τους μόνιμους εγγεγραμμένους κατοίκους, καθώς και από τα λοιπά συλλογικά (*αποφασιστικά και γνωμοδοτικά*) όργανα που προβλέπονται όπως η Εκτελεστική Επιτροπή, η Οικονομική Επιτροπή και άλλα. Κάθε Δήμος χωρίζεται σε Δημοτικές Ενότητες. Η νέα αρχιτεκτονική της αυτοδιοίκησης και αποκεντρωμένης διοίκησης, προχώρησε σε αλλαγή της διοικητικής διαίρεσης της Χώρας και επανακαθόρισε τις αυτοδιοικητικές μονάδες, τον τρόπο εκλογής των οργάνων και τις αρμοδιότητές τους. Δημιούργησε στον Β' βαθμό της 13 αυτοδιοικητικές Περιφέρειες, με αιρετό Περιφερειάρχη και Περιφερειακό Συμβούλιο, ενώ σε επίπεδο αποκεντρωμένης κρατικής διοίκησης θέσπισε 7 Αποκεντρωμένες Διοικήσεις, στις οποίες προΐστανται οι οικείοι Γενικοί Γραμματείς, οι οποίοι και ασκούν τις αρμοδιότητες των παλαιών αποκεντρωμένων κρατικών Περιφερειών.¹⁷

Κύριο κριτήριο ήταν να μην υπάρχει Δήμος με πληθυσμό κάτω των 25.000 κατοίκων στα πολεοδομικά συγκροτήματα Αθήνας και Θεσσαλονίκης και 10.000 για την υπόλοιπη Χώρα. Εξαιρέσεις αποτέλεσαν οι ορεινές περιοχές, όπου το πληθυσμιακό όριο τέθηκε στους 2.000 κατοίκους, καθώς και τα νησιά, όπου επικράτησε η λογική «έναν δήμος ανά νησί». Στους δύο πρώτους εκ των συγγραφέων του παρόντος, ανατέθηκε από το Δήμαρχο Αγιάς, της Περιφερειακής Ενότητας Λάρισας, της Περιφέρειας Θεσσαλίας, η έρευνα σχετικά με το ανθρώπινο δυναμικό του Δήμου, μετά τις συνενώσεις του προγράμματος Καλλικράτης.

Ο Καλλικρατικός Δήμος Αγιάς είναι Δήμος της Περιφέρειας Θεσσαλίας (*Περιφερειακή Ενότητα Λάρισας*) με έδρα την Αγιά. Η συνολική έκταση του Δήμου είναι 668,26 m² και ο πληθυσμός του σχεδόν 11.000 κάτοικοι, σύμφωνα με τα προσωρινά στοιχεία της απογραφής 2011 με την πυκνότητα να ανέρχεται στο 17,29 του μόνιμου πληθυσμού ανά m².¹⁸ Η σημερινή μορφή του Δήμου προέκυψε με το Ν. 3852/2010 και τη συνένωση των προϋπαρχόντων Δήμων Αγιάς, Λακέρειας, Ευρυμενών και Μελίβοιας. Ο Δ. Αγιάς καταλαμβάνει την περιοχή από τα Τέμπη μέχρι το Μαυροβούνι, περιλαμβάνοντας όλο τον ανατολικό Κίσσαβο και τη λεκάνη της Αγιάς. Βρίσκεται στην ανατολική πλευρά της Π.Ε. Λάρισας, είναι ο μοναδικός παραλιακός δήμος της Π.Ε. Λάρισας.¹⁹

Η Δ.Ε. Αγιάς, από την οποία αποτελούνταν ο Δήμος πριν την επέκτασή του, καταλαμβάνει έκταση 133m² και περιλαμβάνει 9 Τοπικές Κοινότητες. Η Δ.Ε. (*πρώην Δήμος*) Ευρυμενών καταλαμβάνει έκταση 95.284 στρεμμάτων, λειτούργησε από το 1999 έως το 2010 με έδρα το Στόμιο. Η ονομασία του Δήμου προερχόταν από την αρχαία πόλη Ευρυμενές, η οποία βρισκόταν κοντά στο σημερινό Στόμιο. Περιλαμβάνει 4 τοπικές κοινότητες. Η Δ.Ε. (*πρώην Δήμος*) Λακέρειας καταλαμβάνει έκταση 259,8 m² και λειτούργησε από το 1999 έως το 2010 με έδρα τη Δήμητρα και περιλαμβάνει 5 Τοπικές Κοινότητες. Η Δ.Ε. (*πρώην Δήμος*) Μελίβοιας καταλαμβάνει έκταση 197,6 m², λειτούργησε από το 1999 έως το 2010 με έδρα τη Μελίβοια και περιλαμβάνει 4 Τοπικές Κοινότητες.²⁰

¹⁶Το πρόγραμμα έλαβε το όνομα του από τον Αρχιτέκτονα Καλλικράτη, έναν από τους δύο αρχιτέκτονες του Παρθενώνα, μαζί με τον Ικτίνο. Έζησε τον 5ο αιώνα π.Χ., εργάστηκε σε μια σειρά μεγάλων έργων της εποχής, όπως η ανέγερση των Μακρών Τειχών, ο μικρός ναός της Αθηνάς – Νίκης και άλλα. Είναι γνωστός για τα πολλά στοιχεία τελειότητας που συναντούμε στα έργα του (από όπου προήλθε και ο προσδιορισμός νέα αρχιτεκτονική).

¹⁷Βλ. σχετικά Α. Μπαμπαλιούτα, «Το σύγχρονο θεσμικό πλαίσιο της Ελληνικής Δημόσιας Διοίκησης», Τόμος Β', 2013, σελ. 15 επ.

¹⁸Στην

http://www.statistics.gr/portal/page/portal/ESYE/BUCKET/A1602/PressReleases/A1602_SAM01_DT_DC_00_2011_01_F_GR.pdf.

¹⁹Στην ιστοσελίδα <http://www.dimosagias.gr/the-area.html>.

²⁰Στην ιστοσελίδα <http://www.dimosagias.gr/o-dimos/dioikitiki-diarthrosi.html>.

4. Η μεθοδολογία της έρευνας

Η έρευνα στηρίχθηκε στη μέθοδο της συνέντευξης. Η συνέντευξη είναι βασικό στοιχείο της ποιοτικής έρευνας και δεν πρόκειται για τυπική διαδικασία διαλόγου μεταξύ ερευνητή και ερωτώμενων. Ο ερευνητής οφείλει να αντιμετωπίσει τη διστακτικότητα και το φόβο των ερωτώμενων. Πολλοί αναφέρουν ότι οι ερευνητές είναι και άνθρωποι, άρα συναισθηματικά ευάλωτοι, με αντιδράσεις και εκφάνσεις του ψυχισμού τους, οι οποίες μπορεί να επηρεάσουν τους ερωτώμενους. Το κοινωνικό υπόβαθρο κι η κουλτούρα του υποκειμένου, φυσικά και του ερευνητή, ασκεί σημαίνοντα ρόλο στη διεξαγωγή της έρευνας. Για αυτό το λόγο οι συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν από δύο ερευνητές, ώστε να αποφευχθεί η υποκειμενικότητα και η υπονόμηση των απαντήσεων. Ο ερευνητής είναι σε θέση να συγκροτήσει ένα ερμηνευτικό πλαίσιο και να προβεί σε συμπεράσματα, έχοντας πάντοτε συνείδηση του κοινωνικού χώρου και χρόνου που δρουν οι ερωτώμενοι. Πρέπει να σημειωθεί ότι η συνέντευξη βρίσκεται στο μέσο της ποιοτικής έρευνας και αφορά στην άμεση επικοινωνία μεταξύ ερευνητή και ερωτώμενου.²¹

Η μελέτη αποτελεί μέρος ευρύτερης εργασίας με τίτλο «*Καταγραφή και ανάδειξη του ανθρώπινου δυναμικού του Δ. Αγιάς*» πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο συνεργασίας του τμήματος Διοίκησης και Διαχείρισης Έργων με τον Καλλικρατικό Δ. Αγιάς Λάρισας. Το ερώτημα σχετικά με τις αλλαγές του Καλλικράτη τέθηκε από την ομάδα μελέτης με σκοπό να διερευνηθεί η αποτίμηση της μεταρρύθμισης από τους υπαλλήλους του Δ. Αγιάς θέτοντας 3 βασικά ερωτήματα, στα οποία συμπυκνώνεται η ουσία της συγκεκριμένης μεταρρύθμισης. Τα ερωτήματα αυτά, που αφορούσαν στη διερεύνηση του ανωτέρου θέματος, ήταν η καλύτερη εξυπηρέτηση του δημότη από το σύνολο των δομών και υπηρεσιών του νέου Δήμου, η εσωτερική βελτίωση σε οργανωτικό και διοικητικό επίπεδο του νέου Δήμου και τέλος η επίτευξη ή όχι εξοικονόμησης πόρων. Στο ερωτηματολόγιο απάντησαν 58 εργαζόμενοι (*μόνιμοι και Ι.Δ.Α.Χ.*) του Δήμου. Η εργασία πραγματοποιήθηκε σε χρονικό διάστημα 2 μηνών εντός του έτους 2012. Είχε προηγηθεί διάστημα περίπου 20 ημερών για την προετοιμασία των σχετικών διαπραγματεύσεων, μεθοδολογιών, υλικού αρχείου από Δήμο και ερωτηματολογίων.

5. Τα αποτελέσματα της έρευνας

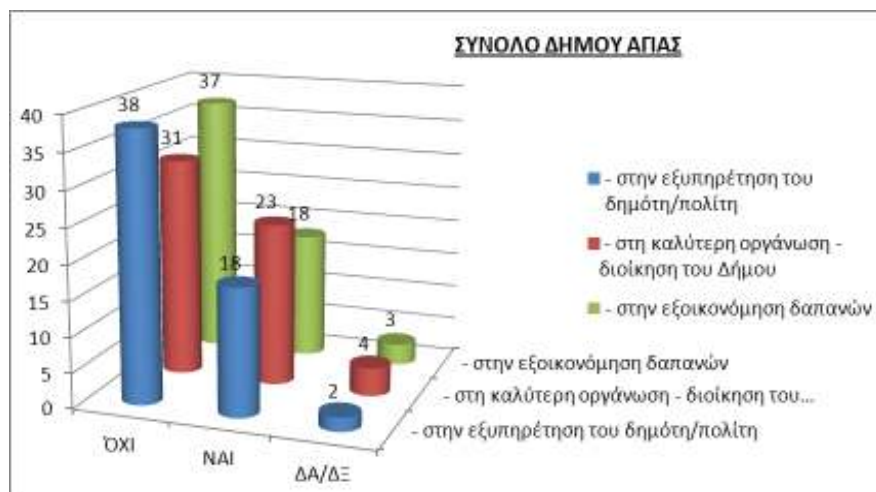
Σε επίπεδο Δ. Αγιάς και συγκεκριμένα στο σύνολο των 58 ερωτηθέντων μονίμων και μη υπαλλήλων, σε σχετικά υψηλά ποσοστά που κυμαίνονται από 54% έως 66% οι ερωτηθέντες τοποθετούνται αρνητικά στη μεταρρύθμιση «*Καλλικράτη*». Στις επιμέρους Δημοτικές Ενότητες παρατηρούμε ότι στη Δ.Ε. της Λακέρειας, τα ποσοστά σχεδόν ταυτίζονται με εκείνα του συνόλου του Δήμου. Στη Δ.Ε. Ευρυμενών, στο σύνολό τους οι ερωτηθέντες απορρίπτουν τη μεταρρύθμιση. Είναι προφανές ότι με την τοποθέτηση αυτή, καθότι σχεδόν στο σύνολο τους οι υπάλληλοι είναι κάτοικοι της συγκεκριμένης ενότητας, εκφράζουν την πάγια θέση του πρώην Δήμου να μην συμπεριληφθούν στα όρια του νέου Δήμου, εκτιμώντας ότι απέχουν αρκετά από την έδρα του και ότι γεωγραφικά δεν έχουν κοινά σημεία αν και ανήκουν στον ίδιο ορεινό όγκο. Στη Δ.Ε. Μελίβοιας, τα ποσοστά από αρνητικά γίνονται θετικά στην πλειοψηφία τους. Εν πολλοίς αυτό οφείλεται και στο γεγονός ότι ο σημερινός Δήμαρχος κατάγεται από το συγκεκριμένο διαμέρισμα. Τέλος, στη Δ.Ε. Αγιάς, η οποία είναι η έδρα του Δήμου και η οικονομική και κοινωνική πρωτεύουσα της περιοχής, επιτυγχάνονται τα υψηλότερα ποσοστά αποδοχής της μεταρρύθμισης που κυμαίνονται από 79% έως 93%.²²

²¹Βλ. Babbie, E., (2011). *Εισαγωγή στην κοινωνική έρευνα*, Αθήνα : Κριτική.

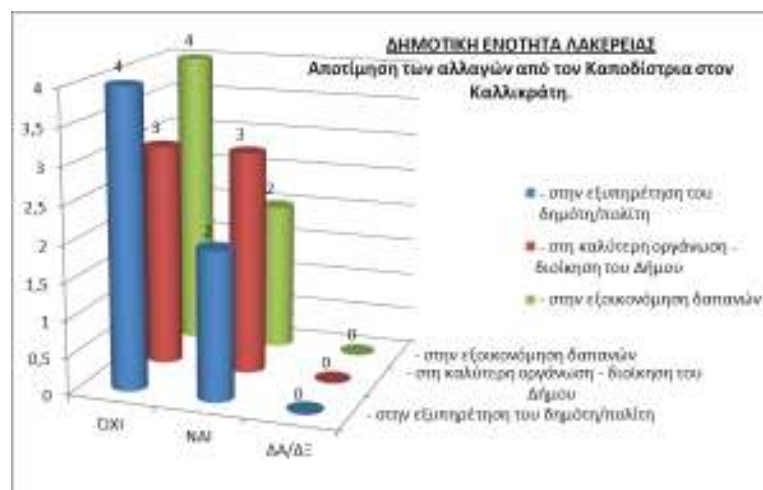
²²Τα αποτελέσματα της έρευνας παρουσιάζονται σε απόλυτους αριθμούς στα διαγράμματα και σε ποσοστά στους πίνακες.

Πίνακας 1 : Συνολική αποτίμηση του Προγράμματος «Καλλικράτης»

	ΟΧΙ	ΝΑΙ	ΔΞ/ΔΑ
- στην εξυπηρέτηση του δημότη / πολίτη	65,52%	31,03%	3,45%
- στην καλύτερη οργάνωση - διοίκηση του Δήμου	53,45%	39,66%	6,90%
- στην εξοικονόμηση δαπανών	63,79%	31,03%	5,17%

Διάγραμμα 1 : Συνολική αποτίμηση του Προγράμματος «Καλλικράτης»**Πίνακας 2 : Αντιμετώπιση του προγράμματος «Καλλικράτης» στη Δ.Ε. Λακέρειας**

	ΟΧΙ	ΝΑΙ	ΔΞ/ΔΑ
- στην εξυπηρέτηση του δημότη/πολίτη	66,67%	33,33%	0,00%
- στην καλύτερη οργάνωση - διοίκηση του Δήμου	50,00%	50,00%	0,00%
- στην εξοικονόμηση δαπανών	66,67%	33,33%	0,00%

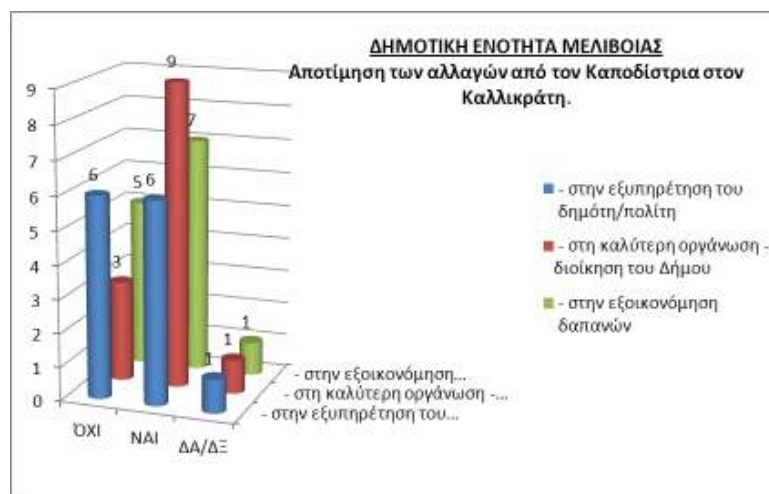
Διάγραμμα 2 : Αντιμετώπιση του προγράμματος «Καλλικράτης» στη Δ.Ε. Λακέρειας

Πίνακας 3 : Αντιμετώπιση του προγράμματος «Καλλικράτης» στη Δ.Ε. Ευρυμενών

	OXI	NAI	ΔΞ/ΔΑ
- στην εξυπηρέτηση του δημότη/πολίτη	100,00%	0,00%	0,00%
- στην καλύτερη οργάνωση - διοίκηση του Δήμου	90,00%	10,00%	0,00%
- στην εξοικονόμηση δαπανών	90,00%	10,00%	0,00%

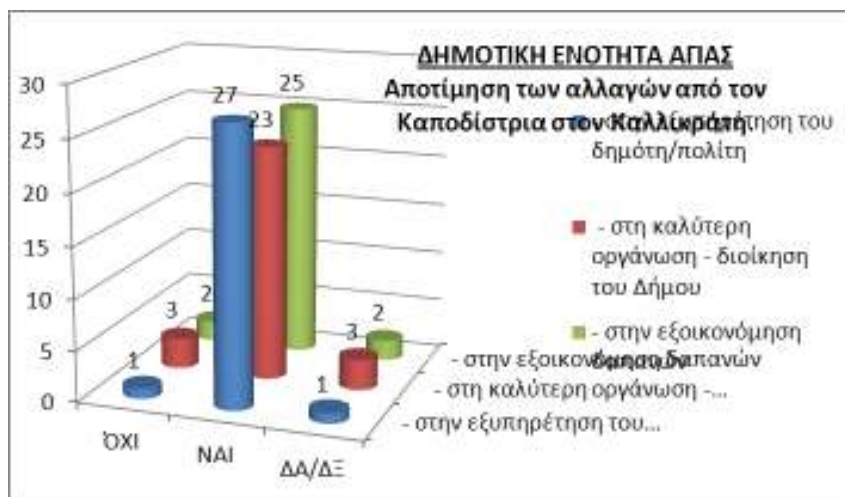
Διάγραμμα 3 : Αντιμετώπιση του προγράμματος «Καλλικράτης» στη Δ.Ε. Ευρυμενών**Πίνακας 4 : Αντιμετώπιση του προγράμματος «Καλλικράτης» στη Δ.Ε. Μελίβοιας**

	OXI	NAI	ΔΞ/ΔΑ
- στην εξυπηρέτηση του δημότη/πολίτη	46,15%	46,15%	7,69%
- στην καλύτερη οργάνωση - διοίκηση του Δήμου	23,08%	69,23%	7,69%
- στην εξοικονόμηση δαπανών	38,46%	53,85%	7,69%

Διάγραμμα 4 : Αντιμετώπιση του προγράμματος «Καλλικράτης» στη Δ.Ε. Μελίβοιας

Πίνακας 5 : Αντιμετώπιση του προγράμματος «Καλλικράτης» στη Δ.Ε. Αγιάς

	OXI	NAI	ΔΞ/ΔΑ
- στην εξυπηρέτηση του δημότη/πολίτη	3,45%	93,10%	3,45%
- στην καλύτερη οργάνωση - διοίκηση του Δήμου	10,34%	79,31%	10,34%
- στην εξοικονόμηση δαπανών	6,90%	86,21%	6,90%

Διάγραμμα 5 : Αντιμετώπιση του προγράμματος «Καλλικράτης» στη Δ.Ε. Αγιάς

6. Συμπεράσματα

Το «Πρόγραμμα Καλλικράτης» αποτελείται τόσο από θετικά, όσο και αρνητικά στοιχεία, τα οποία στα 5 πρώτα έτη της εφαρμογής του μπορούν να αξιολογηθούν, με επιφύλαξη. Και τούτο διότι, εφαρμόζεται σε μια χρονική περίοδο όπου δεν υπάρχουν οι κατάλληλοι πόροι (ανθρώπινοι και οικονομικοί) και επικρατεί μια γενικότερη απογοήτευση στη Χώρα, αλλά και αμφισβήτηση προς την πλευρά της πολιτικής εξουσίας.

Στόχος του προγράμματος –σύμφωνα και με την Εισηγητική Έκθεση του Νόμου- είναι να ενδυναμωθούν ακόμη περισσότεροι οι Δήμοι, να εξοικονομηθούν πόροι και να απορροφηθούν τα ευρωπαϊκά κονδύλια. Τα πρώτα συμπεράσματα για την αποτελεσματικότητά του και για το κατά πόσο πέτυχε τους στόχους που είχε θέσει έχουν αρχίσει να εξάγονται. Πέντε έτη περίπου μετά και καμία διάταξη του Νόμου δεν εφαρμόστηκε για ένα πιο αποτελεσματικό τρόπο εποπτείας των Ο.Τ.Α. και με δεδομένη τη μη στελέχωση των προβλεπομένων θέσεων Ελεγκτών Νομιμότητας, οι οποίοι και θα τοποθετηθούν μέσα από σχετική διαγωνιστική διαδικασία και με βάση τις συνταγματικές αρχές της ισότητας, της διαφάνειας και της αξιοκρατίας κατά τ' άρθρα 4 παρ. 1, 5 παρ. 1 και 103 παρ. 7 εδάφιο β' του Συντάγματος.

Η αξιολόγηση του Προγράμματος πραγματοποιείται σε σχέση με την αποτελεσματικότητά του απέναντι στους πολίτες και στην τοπική κοινωνία, με τα δημοσιονομικά δεδομένα και με σκοπό την αρτιότερη οργάνωση των νέων Δήμων.

Το νέο Πρόγραμμα φαίνεται ότι αδικεί χωροταξικά τους παλαιούς Δήμους που δεν είναι πλέον έδρες των νέων Καλλικρατικών Δήμων.²³ Η έρευνα ανέδειξε τα προβλήματα που υπήρχαν στο θέμα της οριοθέτησης των διοικητικών ορίων του νέου Δήμου. Όσο λαμβάνει χώρα γεωγραφική «απομάκρυνση» από την έδρα του Δήμου, τόσο τα αποτελέσματα γίνονται πιο αρνητικά. Το γεγονός αυτό οφείλει να καθοδηγήσει –εκτός των άλλων- το ενδιαφέρον της

²³Βλ. Χ. Κάτσου, «Πρόγραμμα Καλλικράτης : Χωροταξία και χωροτακτικό», *Φιλελεύθερη Έμφαση*, 2010, τ. 43, σελ. 100 επ.

Δημοτικής Αρχής, τόσο σε επίπεδο βελτιστοποίησης του ανθρώπινου δυναμικού, όσο και στην παροχή υπηρεσιών του Δήμου προς τα διαμερίσματα αυτά.²⁴

Δεν βοήθησε στην ουσιαστική εξοικονόμηση πόρων, δεν άλλαξε τη διοικητική οργάνωση των Δήμων και τέλος οι πολίτες δεν εξυπηρετούνται καλύτερα, ή δεν άλλαξε τίποτα ουσιαστικά στην εξυπηρέτησή τους, λόγω της ύπαρξης των Κέντρων Εξυπηρέτησης Πολιτών.

Η έρευνα στο προσωπικό του Δήμου, απέδειξε ότι υπάρχουν σημαντικά βήματα που πρέπει να γίνουν στην εμπέδωση της φιλοσοφίας του Προγράμματος «Καλλικράτη». Είναι προφανές ότι αν δεν πιστέψει ο εργαζόμενος στην μεταρρύθμιση αυτή, τότε τα αποτελέσματα δεν μπορούν να είναι ορατά και πραγματικά. Μέσα δε, από τον εργαζόμενο στο Δήμο, το θετικό αποτέλεσμα θα μπορέσει να διαχυθεί και στην Κοινωνία. Θα είναι λάθος να πιστέψει κάποιος ότι οι εργαζόμενοι και οι κάτοικοι αποτελούν διακριτά μέρη, αλλά αντίθετα αλληλοεπηρεάζονται και η μεταξύ τους συνεργεία μεγιστοποιεί το αποτέλεσμα και το όφελος προς τον πολίτη.

Υφίσταται ο κίνδυνος να απωλεσθεί η εγγύτητα στη σχέση μεταξύ διοικήσεως και διοικουμένων, με το δεδομένο δε, της σκληρής οικονομικής πραγματικότητας, φρονούμε ότι ο κοινός νομοθέτης, έπρεπε να λάβει υπόψη και τις γεωγραφικές ιδιαιτερότητες μεταξύ των περιοχών πριν προβεί στη χωροταξική διαμόρφωση των νέων Ο.Τ.Α. Οι ανάγκες των πολιτών, η αδήριτη ανάγκη για την προστασία του διοικουμένου, αλλά και της ενίσχυσης της σχέσεως εμπιστοσύνης της διοίκησης με τους πολίτες - δημότες δεν επιτρέπουν άλλους πειραματισμούς, εάν υπάρχει η πραγματική βούληση για προσέγγιση με την ευρωπαϊκή πραγματικότητα και για να επέλθει επιτέλους η πολύτιμη «περιφερειακή ανάπτυξη».

Το ζητούμενο της επίτευξης της «περιφερειακής ανάπτυξης» δεν αποτελεί μόνο μία επιμέρους συνιστώσα με πολιτική και οικονομική χροιά. Αποτελεί μία αειφόρο και δυναμική προσπάθεια, τόσο της πολιτικής εξουσίας, όσο και του κοινού νομοθέτη, στην οποία οφείλει η έννομη τάξη να λάβει υπ' όψιν όλα τα θετικά στοιχεία που πηγάζουν από τη μεταρρύθμιση του «Καλλικράτη», με παροχή κινήτρων στους κατοίκους της υπαίθρου, αλλά και στα στελέχη των οργανωτικών μονάδων του ευρύτερου δημόσιου τομέα που εδράζουν στην περιφέρεια.

Η αναπτυξιακή πολιτική που θα πρέπει ν' ασκηθεί, πρέπει –και είναι επιβεβλημένο να έχει- όχι μόνο οικονομικό χαρακτήρα, με κύριο στόχο τη χρηστή δημοσιονομική διαχείριση και την εξοικονόμηση πόρων, αλλά και βαθύτατα κατ' ουσίαν έναν έντονο ανθρωποκεντρικό χαρακτήρα. Και τούτο διότι, η ορθολογική και αναπτυξιακή διοίκηση είναι εκείνη που έχει ως κύριο άξονα την ανάπτυξη του έμψυχου στοιχείου μίας κοινωνίας στα πλαίσια των αρχών της νομιμότητας και της προστασίας του διοικουμένου.

7. Βιβλιογραφικές αναφορές

- Ακαδημία Αθηνών, (2000). Αποκέντρωση και αυτοδιοίκηση. Διαπιστώσεις και προτάσεις, Αθήνα: Ακαδημία Αθηνών [4].
- Ανδρονόπουλος, Β., και Μαθιουδάκης, Μ., (1988). Νεοελληνική διοικητική ιστορία, περιφερειακή διοίκηση, τοπική αυτοδιοίκηση, Αθήνα : Διοικητική Μεταρρύθμιση [14].
- Ασπρίδης, Γ., (2013). Εισαγωγή στην πολιτική και διοικητική οργάνωση του Ελληνικού Κράτους, Αθήνα : Προπομπός [15].
- Babbie, E., (2011). Εισαγωγή στην κοινωνική έρευνα, Αθήνα : Κριτική [21]
- Guy Peters, B., (1995). The Politics of Bureaucracy, 4th edition, London – NY : Routledge [3].
- Κάτσου, Χ., (2010). «Πρόγραμμα Καλλικράτης : Χωροταξία και χωροτακτικό», Φιλελεύθερη Έμφαση, τ. 43 [22].

²⁴Βλ. σχετικά Π. Τσαντίλα, «Η ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού στην Τοπική Αυτοδιοίκηση», Φιλελεύθερη Έμφαση, τ. 43, 2010, σελ. 110 επ.

- Λαδιάς, Χρ., (2013). Το σύγχρονο θεσμικό πλαίσιο της Περιφερειακής Ανάπτυξης στην Ελλάδα, Αθήνα : Παπαζήσης [10]
- Μακρυδημήτρης, Αντ., (2006). Δημόσια διοίκηση – Στοιχεία διοικητικής οργάνωσης, Θεσσαλονίκη : Σάκκουλας [14].
- Μπαμπαλιούτας, Λ., (2013). Το σύγχρονο θεσμικό πλαίσιο της Ελληνικής Δημόσιας Διοίκησης, Τόμος Β', Αθήνα : Σάκκουλας [17].
- Μπαμπαλιούτας, Λ., (2007). Το σύγχρονο θεσμικό πλαίσιο της Ελληνικής Δημόσιας Διοίκησης, Τόμος Α', Θεσσαλονίκη : Σάκκουλας [5] [14] [17].
- Μπαμπαλιούτας, Λ., (2004). «Ο Ν. 3230/2004 και η εισαγωγή της διοίκησης με στόχους στην ελληνική έννομη τάξη. Οι σύγχρονες πρακτικές του management και η ένταξή τους στην ελληνική δημόσια διοίκηση», ΕπετΕΑ, Τόμος 25ος [3].
- Μπαμπαλιούτας, Λ., και Μητσόπουλος, Κ., (2014). Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση και Περιφερειακή Πολιτική της Ε.Ε., Θεσσαλονίκη : Σάκκουλας [11].
- Μπέσιλα-Βήκα, Ευρ., (2007). Τοπική Αυτοδιοίκηση, Τόμος Ι, Β' εκδ., Αθήνα : Σάκκουλας Α.Ε. [13].
- Παπαχατζής, Γ., (1991). Σύστημα του ισχύοντος στην Ελλάδα Διοικητικού Δικαίου, Τόμοι Α' και Β', 7η εκδ., Αθήνα : Σάκκουλας [6].
- Ράϊκος, Δ., (2006). Δημόσια Διοίκηση και Διαφθορά, Αθήνα : Σάκκουλας [8].
- Ράϊκος, Αθ., (2000). Γενική Πολιτειολογία, Αθήνα – Κομοτηνή : Αντ. Ν. Σάκκουλας [9].
- Ράϊκος, Αθ., (2011). Γενική Πολιτειολογία - Εισαγωγή στο Συνταγματικό Δίκαιο και Οργανωτικό, Μέρος Ι, 4η εκδ., Αθήνα : Νομική Βιβλιοθήκη [9].
- Στασινοπούλος, Μ., (1972). «Η Τοπική Αυτοδιοίκησης εν Ελλάδι», Νομικά Μελέται, Αθήνα [8].
- Τάχος, Αν. (1985). Διοικητική Επιστήμη - Συμβολή στην οντολογική έρευνα της Ελληνικής δημόσιας διοίκησης, 2η εκδ., Θεσσαλονίκη : Σάκκουλας [7].
- Τσαντίλας, Π., (2010). «Η ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού στην Τοπική Αυτοδιοίκηση», Φιλελεύθερη Έμφαση, τ. 43 [23].

7.1. Διαδικτυακές πηγές

- http://www.statistics.gr/portal/page/portal/ESYE/BUCKET/A1602/PressReleases/A1602_SA_M01_DT_DC_00_2011_01_F_GR.pdf, ημερομηνία προσπέλασης 10/5/2014 [18].
- <http://www.dimosagias.gr/the-area.html>, ημερομηνία προσπέλασης 11/5/2014 [19].
- <http://www.dimosagias.gr/o-dimos/dioikitiki-diarthroosi.html>, ημερομηνία προσπέλασης 12/5/2014 [20].

Ο ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΩΣ ΠΑΡΑΓΩΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΕΞΕΙΔΙΚΕΥΣΗΣ

Όλγα ΓΙΩΤΗ ΠΑΠΑΔΑΚΗ

Πάντειον Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών
orapadak@panteion.gr

Χρίστος Απ. ΛΑΔΙΑΣ

Πάντειον Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών
caladias@otenet.gr

Χρήστος ΓΕΝΙΤΣΑΡΟΠΟΥΛΟΣ

ΤΕΙ Στερεάς Ελλάδας
xgenitsaropoulos@mail.teilam.gr

Περίληψη

Ο αρχαιολογικός τουρισμός αποτελεί σημαντικό παράγοντα περιφερειακής εξειδίκευσης και επιχειρηματικής δραστηριότητας καθώς δημιουργεί σημαντικά οικονομικά, κοινωνικά και πολιτιστικά οφέλη. Γενικότερα, δίνει τη δυνατότητα αξιοποίησης των τοπικών πλεονεκτημάτων και την ενεργοποίηση του ενδογενούς δυναμικού των περιοχών και τελικά συμβάλει στη διαμόρφωση μιας νέας στρατηγικής περιφερειακής ανάπτυξης, δηλαδή, της τοπικής ή ενδογενούς ανάπτυξης.

Στα άμεσα οικονομικά οφέλη του αρχαιολογικού τουρισμού περιλαμβάνονται κυρίως τα κέρδη από τα εισιτήρια των επισκεπτών ενώ οι έμμεσες οικονομικές επιπτώσεις περιλαμβάνουν τις δαπάνες των επισκεπτών για μετακίνηση, διαμονή, σίτιση καθώς και αγορές στις τοπικές επιχειρήσεις όπου και λειτουργούν οι αρχαιολογικοί χώροι.

Η σπουδαιότητα του τουρισμού, για την περιφερειακή ανάπτυξη στην Ελλάδα, περιγράφεται με ακρίβεια στο Ειδικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης (Ε.Π.Χ.Σ.Α.Α.) για τον τουρισμό. Το Ε.Π.Χ.Σ.Α.Α. αποτελεί τον ακρογωνιαίο λίθο του χωροταξικού σχεδιασμού διαμορφώνοντας παράλληλα και το σύγχρονο θεσμικό πλαίσιο της περιφερειακής ανάπτυξης.

Η παρούσα εργασία έχει στόχο να αναδείξει τη συμβολή των αρχαιολογικών χώρων και των μουσείων στην ανάπτυξη της ελληνικής περιφέρειας. Για την επίτευξη αυτού του στόχου καταγράφουμε την χωρική τους κατανομή και ταξινομούμε, ανά Νομό (Nuts III), με κριτήριο την "ελκυστικότητα" των μουσείων και των αρχαιολογικών χώρων. Η αξιολόγηση γίνεται με το δείκτη τοπικής ειδίκευσης (Location Quotient) και με βάση στοιχεία της επισκεψιμότητας τους για τη περίοδο 2012-2013. Από την έρευνα εντοπίζονται οι περιοχές στην οικονομική δραστηριότητα των οποίων, διαδραματίζει κυρίαρχο ρόλο ο αρχαιολογικός τουρισμός.

Λέξεις Κλειδιά: περιφερειακή ανάπτυξη, αρχαιολογικός τουρισμός, μουσεία, αρχαιολογικοί χώροι.

1. Εισαγωγή

Ο τουρισμός ως διακριτή οικονομική δραστηριότητα συσχετίζεται άμεσα με την περιφερειακή οικονομική ανάπτυξη. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι η αξιοποίηση των τουριστικών πόρων που διαθέτει μια περιοχή δημιουργεί τουριστικές ροές προς την περιοχή. Γενικά, ο τουρισμός ως οικονομική δραστηριότητα διακρίνεται σε διάφορες κατηγορίες όπως είναι για παράδειγμα ο αγροτουρισμός, ο πολιτιστικός-αρχαιολογικός τουρισμός, ο θρησκευτικός, ο τουρισμός υγείας, ο αθλητικός, ο θαλάσσιος κ.α.

Ειδικότερα, ο αρχαιολογικός τουρισμός θεωρείται σημαντικός παράγοντας του τουριστικού προϊόντος καθώς προσελκύει επισκέπτες οι οποίοι δημιουργούν πολλαπλά οικονομικά, κοινωνικά και πολιτιστικά οφέλη για τις τοπικές κοινωνίες. Στα άμεσα οικονομικά οφέλη περιλαμβάνονται τα κέρδη από τα εισιτήρια ενώ στα έμμεσα οφέλη περιλαμβάνονται τα κέρδη για διαμονή, σίτιση κ.λπ. Γενικότερα, τα μουσεία και οι αρχαιολογικοί χώροι μπορούν να αποτελέσουν και να λειτουργήσουν ως πόλοι έλξης όχι μόνο τουριστών αλλά και επιχειρήσεων. Στα κοινωνικά και πολιτιστικά οφέλη

περιλαμβάνονται η διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς και της ιστορίας σε συνδυασμό με την προβολή της τοπικής κουλτούρας. Κωστοπούλου κ.α. (2012).

Η σημασία του χωροταξικού σχεδιασμού για τη διαμόρφωση του θεσμικού πλαισίου της περιφερειακής ανάπτυξης είναι σημαντική και αυτό προκύπτει από τους στόχους που προσδιορίστηκαν από την ελληνική νομοθεσία. Όπως προκύπτει από τις διατάξεις του Ν.2742/1999 «Χωροταξικός Σχεδιασμός και αειφόρος ανάπτυξη & άλλες διατάξεις», ο κύριος στόχος του είναι να συμβάλει στην προστασία και αποκατάσταση του περιβάλλοντος, στην διατήρηση των οικολογικών και πολιτισμικών αποθεμάτων και η προβολή και η ανάδειξη των συγκριτικών γεωγραφικών, φυσικών, παραγωγικών και πολιτιστικών πλεονεκτημάτων της χώρας. Λαδιάς (2013).

Ειδικότερα, για την άσκηση της περιφερειακής πολιτικής πρέπει να ληφθεί υπόψη το Ειδικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης για τον Τουρισμό και της Στρατηγικής Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων αυτού (ΦΕΚ 3155/12-12-2013), το οποίο, ενδεικτικά, θέτει ως προτεραιότητα για τον πολιτισμικό τουρισμό:

- την αναβάθμιση και διασύνδεση του μουσειακού, μνημειακού, και αρχαιολογικού κεφαλαίου της χώρας,
- τη διατήρηση και ανάδειξη της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς και ειδικότερα των ιστορικών κέντρων των πόλεων αλλά και μεμονωμένων κτιρίων,
- την εξασφάλιση της προσβασιμότητας, της επισκεψιμότητας και οργάνωσης των αρχαιολογικών χώρων και μνημείων,
- τη δημιουργία μουσείων και θεματικών πάρκων συμπεριλαμβανομένων των τεχνολογικών για την ανάδειξη των πολιτιστικών πόρων και των ιδιαιτεροτήτων κάθε περιοχής,
- την ενίσχυση δράσεων για τη δημιουργία πολυχώρων ψηφιακής αναπαράστασης ιστορικών, μυθολογικών και άλλων πολιτιστικών σεναρίων (σύνδεση καινοτομίας-πολιτισμού) και την ενίσχυση, προβολή και καθιέρωση φεστιβάλ, πολιτισμικών θεσμών και άλλων σχετικών εκδηλώσεων.

Στη συνέχεια της εργασίας γίνεται μια σύντομη αναφορά στο πλαίσιο που διέπει το Χωροταξικό Σχεδιασμό και τον Τουρισμό. Ακολούθως, αναπτύσσεται η μεθοδολογία που χρησιμοποιείται προκειμένου να εντοπιστούν οι περιοχές που είναι περισσότερο ειδικευμένες σε αυτή τη δραστηριότητα καθώς επίσης και τα συγκεκριμένα μουσεία και αρχαιολογικοί χώροι που παρουσιάζουν τη μεγαλύτερη "ελκυστικότητα". Κατόπιν, εξάγονται τα αποτελέσματα της έρευνας και τέλος καταγράφονται τα σημαντικότερα συμπεράσματα.

2. Μεθοδολογία

Προκειμένου να αποτυπώσουμε ποσοτικά τις χωρικές συγκεντρώσεις και διαφοροποιήσεις της οικονομικής δραστηριότητας που αφορούν τον αρχαιολογικό τουρισμό χρησιμοποιούμε ως βάση το συντελεστή τοπικής ειδικεύσεως (Location Quotient). Ο δείκτης LQ μας επιτρέπει να συγκρίνουμε τη συμβολή των αρχαιολογικών χώρων και των μουσείων στην ανάπτυξη της ελληνικής περιφέρειας, λαμβάνοντας υπόψη τη συνολική συμμετοχή της χώρας στη συγκεκριμένη δραστηριότητα.

Ειδικότερα, η μεθοδολογία που αναπτύσσουμε προκειμένου να αξιολογήσουμε την τοπική ειδικεύση του αρχαιολογικού τουρισμού (Location Quotient for Archaeological Tourism (LQAT)) έχει δύο διακριτούς στόχους. Ο πρώτος αφορά την αναζήτηση εκείνων των περιοχών (Nuts III) που είναι περισσότερο ειδικευμένες σε αυτή τη δραστηριότητα (LQAT1) ενώ ο δεύτερος εξειδικεύεται στην αναζήτηση εκείνων των μουσείων και των αρχαιολογικών χώρων που παρουσιάζουν τη μεγαλύτερη "ελκυστικότητα" (LQAT2).

Η αξιολόγηση γίνεται με βάση στοιχεία της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής (ΕΛ.ΣΤΑΤ.) τα οποία αναφέρονται στην επισκεψιμότητα τους για τα έτη 2012 και 2013. Έτσι, χρησιμοποιούμε τους παρακάτω δείκτες:

$$LQAT_1 = \frac{\frac{E_{r,t}}{P_{r,t}}}{\frac{E_{n,t}}{P_{n,t}}} = \left(\frac{R_{r,t}}{E_{n,t}} \right), \quad (1)$$

$$LQAT_2 = \frac{\frac{E_{i,t}}{P_{i,t}}}{\frac{E_{n,t}}{P_{n,t}}} = \left(\frac{R_{i,t}}{E_{n,t}} \right), \quad (2)$$

Όπου:

$E_{r,t}$: Ο αριθμός των επισκεπτών σε όλα τα μουσεία (ή αρχαιολογικούς χώρους) στο Νομό (r), το έτος t,

$E_{i,t}$: Ο αριθμός των επισκεπτών στο (i) μουσείο (ή αρχαιολογικό χώρο), το έτος t,

$E_{n,t}$: Ο αριθμός των επισκεπτών σε όλα τα μουσεία (ή αρχαιολογικούς χώρους) της Χώρας, το έτος t,

$P_{r,t}$: Ο πληθυσμός στο Νομό (r), το έτος t,

$P_{n,t}$: Ο συνολικός πληθυσμός της Χώρας, το έτος t.

Ανάλογα με την τιμή του δείκτη είναι δυνατόν να δοθεί η παρακάτω ερμηνεία:

- i. Αν $LQAT = 1$, τότε ο αρχαιολογικός τουρισμός είναι **αναπτυγμένος** στην περιοχή όσο και στο σύνολο της χώρας και κατά συνέπεια ο Νομός έχει κανονική συμμετοχή στην αγορά. Αντίστοιχα, η "ελκυστικότητα" του μουσείου ή του αρχαιολογικού χώρου είναι κανονική σε σχέση με το σύνολο.
- ii. Αν $LQAT > 1$, τότε ο αρχαιολογικός τουρισμός είναι **περισσότερο αναπτυγμένος** στην περιοχή σε σχέση με το σύνολο της χώρας και κατά συνέπεια η συγκεκριμένη δραστηριότητα θεωρείται βασική για το Νομό. Αντίστοιχα, η "ελκυστικότητα" του μουσείου ή του αρχαιολογικού χώρου είναι μεγαλύτερη σε σχέση με το σύνολο.
- iii. Αν $LQAT < 1$, τότε ο αρχαιολογικός τουρισμός είναι **λιγότερο αναπτυγμένος** στην περιοχή σε σχέση με το σύνολο της χώρας και κατά συνέπεια η συγκεκριμένη δραστηριότητα δεν θεωρείται βασική για το Νομό. Αντίστοιχα, η "ελκυστικότητα" του μουσείου ή του αρχαιολογικού χώρου είναι μικρότερη σε σχέση με το σύνολο.

3. Αποτελέσματα

Στον Πίνακα 1 παρουσιάζονται τα αποτελέσματα του δείκτη τοπικής ειδίκευσης ($LQAT_1$) με βάση την επισκεψιμότητα των μουσείων. Από αυτόν προκύπτει ότι οι περιοχές με την μεγαλύτερη ειδίκευση σε αυτή τη δραστηριότητα είναι τα **Δωδεκάνησα, η Φωκίδα, η Ηλεία, το Ηράκλειο, η Κέρκυρα, οι Κυκλάδες, το Λασιθί, η Σάμος και η Αττική**.

Ενώ, στον Πίνακα 2 παρουσιάζονται τα αποτελέσματα του δείκτη τοπικής ειδίκευσης ($LQAT_2$) με βάση την επισκεψιμότητα των αρχαιολογικών χώρων. Από αυτόν προκύπτει ότι οι περιοχές με την μεγαλύτερη ειδίκευση σε αυτή τη δραστηριότητα είναι η **Αργολίδα, τα Δωδεκάνησα, η Ηλεία, η Ημαθία, το Ηράκλειο, η Κέρκυρα, η Κόρινθος, οι Κυκλάδες, το Λασιθί, η Σάμος, και η Φωκίδα**.

Πίνακας 1: Δείκτης τοπικής ειδικεύσεως μουσείων για τις περιοχές Nuts III.

Δείκτης Τοπικής Ειδικεύσεως (Μουσεία)	Περιοχές Nuts III	
	2012	2013
$LQAT_i > 1$	Δωδεκανήσων (4,88), Φωκίδας (9,27), Ηλείας (1,56), Ηρακλείου (1,29), Κέρκυρας (1,50), Κυκλάδων (3,51), Λασιθίου (1,27), Σάμου (1,85), Αττικής (1,58).	Δωδεκανήσων (5,29), Φωκίδας (9,64), Ηλείας (2,11), Ηρακλείου (1,55), Κέρκυρας (1,33), Ζακύνθου (1,24), Κυκλάδων (3,69), Λασιθίου (1,33), Σάμου (1,77), Αττικής (1,43).
$LQAT_i < 1$	Φλώρινας, Αιτωλοακαρνανίας, Αχαΐας, Αργολίδας, Αρκαδίας, Άρτας, Πιερίας, Βοιωτίας, Δράμας, Έβρου, Εύβοιας, Ζακύνθου, Ημαθίας, Χίου, Σερρών Φθιώτιδος, Θεσπρωτίας, Κυκλίκ, Θεσσαλονίκης, Ιωάννινων, Καβάλας, Καρδίτσας, Καστοριάς, Κεφαλληνίας, Κοζάνης, Κορινθίας, Λακωνίας, Χανίων, Πέλλης, Λαρίσης, Λέσβου, Λευκάδος, Μαγνησίας, Μεσσηνίας, Πρεβέζης, Ρεθύμνης, Ροδόπης, Χαλκιδικής.	Φλώρινας, Αιτωλοακαρνανίας, Αργολίδας, Αρκαδίας, Άρτας, Αχαΐας, Βοιωτίας, Δράμας, Έβρου, Εύβοιας, Ημαθίας, Θεσπρωτίας, Θεσσαλονίκης, Ιωαννίνων, Καβάλας, Καρδίτσας, Καστοριάς, Κεφαλληνίας, Κυκλίκ, Κοζάνης, Κορινθίας, Λακωνίας, Λαρίσης, Λέσβου, Λευκάδος, Μαγνησίας, Μεσσηνίας, Πέλλης, Πιερίας, Πρεβέζης, Ρεθύμνης, Χανίων, Ροδόπης, Σερρών, Φθιώτιδος, Χαλκιδικής.
$LQAT_i \approx 1$	Χανίων (0,91)	Χανίων(0,98), Χίου (0,94).

*Σε παρένθεση οι τιμές του δείκτη.

Πίνακας 2: Δείκτης τοπικής ειδικεύσεως αρχαιολογικών χώρων για τις περιοχές Nuts III.

Δείκτης Τοπικής Ειδικεύσεως (Αρχαιολογικοί χώροι)	Περιοχές Nuts III	
	2012	2013
$LQAT_i > 1$	Αργολίδος (8,31), Δωδεκανήσου (7,20) Ηλείας (3,72), Ημαθίας (1,20), Ηρακλείου (4,32), Κερκύρας (1,60), Κορινθίας (1,34), Κυκλάδων (4,30), Λασιθίου 10,06), Σάμου (1,19), Φωκίδος (7,04).	Αργολίδος (8,71), Δωδεκανήσου (7,78) Ηλείας (3,33), Ημαθίας (1,42), Ηρακλείου (4,33), Κερκύρας (1,85), Κορινθίας (1,21), Κυκλάδων (4,19), Λασιθίου 10,85), Σάμου (1,14), Φωκίδος (6,06), Λακωνίας (1,17).
$LQAT_i < 1$	Αιτωλοακαρνανίας, Αρκαδίας, Αχαΐας, Βοιωτίας, Έβρου, Ζακύνθου, Θεσπρωτίας, Θεσσαλονίκης, Λακωνίας, Ιωαννίνων, Καβάλας, Καστοριάς, Κοζάνης, Λέσβου, Μαγνησίας, Μεσσηνίας, Πέλλης, Πιερίας, Πρεβέζης, Ροδόπης, Τρικάλων, Φθιώτιδος, Φλώρινας, Χαλκιδικής, Χίου.	Αιτωλοακαρνανίας, Αρκαδίας, Αχαΐας, Βοιωτίας, Έβρου, Ζακύνθου, Θεσπρωτίας, Θεσσαλονίκης, Ιωαννίνων, Καβάλας, Καστοριάς, Κοζάνης, Λέσβου, Μαγνησίας, Μεσσηνίας, Πέλλης, Πιερίας, Πρεβέζης, Ροδόπης, Τρικάλων, Φθιώτιδος, Φλώρινας, Χαλκιδικής, Χίου.
$LQAT_i \approx 1$	Αττικής (0,98)	Αττικής (0,93)

*Σε παρένθεση οι τιμές του δείκτη.

Τέλος, στους Πίνακες 3 και 4 εκτιμάται η "ελκυστικότητα" των μουσείων και των αρχαιολογικών χώρων αντίστοιχα ενώ παρουσιάζονται οι αναπτυγμένες ή οι περισσότερες ανεπτυγμένες περιοχές (δηλαδή με $LQAT_{i2} \geq 1$). Με βάση τα αποτελέσματα προκύπτει ότι μεγαλύτερη "ελκυστικότητα" έχουν τα μουσεία **Λασιθίου** [Ναός Παναγίας Κεράς Κριτσά], **Ηλείας** [Αρχαία Ολυμπία], **Ζακύνθου** [Ζακύνθου], **Φωκίδας** [Δελφών], **Δωδεκανήσων** [Παλάτι Μεγάλου Μαγίστρου-Ιπποτών, Ρόδου], **Αττικής** [Ακρόπολης], **Σάμου** [Σάμου] και **Κυκλάδων** [Θήρας Νέο (Προϊστορικής)].

Αντίστοιχα, από τον Πίνακα 4 προκύπτει ότι μεγαλύτερη "ελκυστικότητα" έχουν οι αρχαιολογικοί χώροι **Αργολίδας** [Επίδαυρος, Μυκήνες & Θησαυρός Ατρέα, Φρούριο Παλαμειδίου], **Δωδεκανήσων** [Ασκληπιείο Κω, Κάμειρος, Ακρόπολη Λίνδου], **Φωκίδας**

[Δελφοί], **Ηλείας** [Αρχαία Ολυμπία], **Λασιθίου** [Σπιναλόγκα, Σπήλαιο Ψυχρού (Δικταίο άντρο)], **Ηρακλείου** [Κνωσός], **Κυκλάδων** [Ακρωτήριο Θήρας, Δήλος], **Κέρκυρας** [Παλαιό Φρούριο Κερκύρας], **Κορινθίας** [Αρχαία Κόρινθος, **Ημαθίας** [Βασιλικοί Τάφοι Βεργίνας] **Λακωνίας** [Μυστράς].

Πίνακας 3: "Έλκυστικότητα" μουσείων.

Δείκτης Έλκυστικότητας ($LQAT_2 \geq 1$)	Περιοχές Nuts III	
	Έτος 2012	Έτος 2013
<i>Μουσεία</i>	Λασιθίου [Ναός Παναγίας Κεράς Κριτσά (1,04)], Ηλείας [Αρχαίας Ολυμπίας (1,31)], Ηρακλείου [Ηρακλείου (1,30)], Φωκίδας [Δελφών (9,12)], Δωδεκανήσων [Παλάτι Μεγάλου Μαγίστρου-Ιπποτών (3,58), Ρόδου (1,21)], Αττικής [Ακρόπολης (0,97)], Σάμου [Σάμου (1,26)].	Λασιθίου [Ναός Παναγίας Κεράς Κριτσά (1,04)], Ηλείας [Αρχαίας Ολυμπίας (1,82)], Ζακύνθου [Ζακύνθου (1,24)], Φωκίδας [Δελφών (9,55)], Δωδεκανήσων [Παλάτι Μεγάλου Μαγίστρου-Ιπποτών (3,87), Ρόδου (1,21)], Αττικής [Ακρόπολης (0,90)], Σάμου [Σάμου (1,17)].], Κυκλάδων [Θήρας Νέο (Προϊστορικής) (1,51)].

*Σε παρένθεση οι τιμές του δείκτη.

Πίνακας 4: "Έλκυστικότητα" αρχαιολογικών χώρων.

Δείκτης Έλκυστικότητας ($LQAT_2 \geq 1$)	Περιοχές Nuts III	
	2012	2013
<i>Αρχαιολογικοί χώροι</i>	Αργολίδας [Επίδαυρος (3,70), Μυκήνες & Θησαυρός Ατρέα (3,23) Φρούριο Παλαμηδίου (1,06)], Δωδεκανήσων [Ασκληπιείο Κω (1,19), Κάμειρος (1,08), Ακρόπολη Λίνδου (3,61)], Φωκίδας [Δελφοί (7,04)], Ηλείας [Αρχαία Ολυμπία (3,50)], Λασιθίου [Σπιναλόγκα (6,54), Σπήλαιο Ψυχρού (Δικταίο άντρο) (2,96)], Ηρακλείου [Κνωσός (3,28)], Κυκλάδων [Ακρωτήριο Θήρας (2,17), Δήλος (1,31)], Κέρκυρας [Παλαιό Φρούριο Κερκύρας (1,60)], Κορινθίας [Αρχαία Κόρινθος (1,15)], Ημαθίας [Βασιλικοί Τάφοι Βεργίνας (1,20)].	Αργολίδας [Επίδαυρος (3,99), Μυκήνες & Θησαυρός Ατρέα (3,49), Φρούριο Παλαμηδίου (1,01)], Δωδεκανήσων [Ασκληπιείο Κω (1,32), Κάμειρος (1,17), Ακρόπολη Λίνδου (3,56)], Φωκίδας [Δελφοί (6,06)], Ηλείας [Αρχαία Ολυμπία (3,09)], Λασιθίου [Σπιναλόγκα (6,66), Σπήλαιο Ψυχρού (Δικταίο άντρο) (3,50)], Ηρακλείου [Κνωσός (3,20)], Κυκλάδων [Ακρωτήριο Θήρας (2,22), Δήλος (1,14)], Κέρκυρας [Παλαιό Φρούριο Κερκύρας (1,66)], Κορινθίας [Αρχαία Κόρινθος (1,01)], Ημαθίας [Βασιλικοί Τάφοι Βεργίνας (1,42)], Λακωνίας [Μυστράς (1,17)].

*Σε παρένθεση οι τιμές του δείκτη.

4. Συμπεράσματα

Με τις διατάξεις του Ειδικού Πλαισίου για τον τουρισμό δίνεται προτεραιότητα στην θέσπιση κανόνων και στον καθορισμό κριτηρίων για τη χωρική διάρθρωση και την ανάπτυξη του τουρισμού στον ελληνικό χώρο. Επίσης, το πλαίσιο θεσπίζει τις κατευθυντήριες γραμμές για την αποτελεσματικότερη εφαρμογή ολοκληρωμένων αναπτυξιακών προγραμμάτων επί χωρικών ενότητων, που έχουν τα χαρακτηριστικά ενιαίων δικτύων φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος με τα ιδιαίτερα γνωρίσματα των όπως είναι η πολιτιστική κληρονομιά, το ιστορικό τοπίο, ο αρχαιολογικός χώρος κ.α. Σε αυτή την κατεύθυνση η αξιοποίηση των τουριστικών πόρων κάθε περιοχής παρέχει τη δυνατότητα για αύξηση των τουριστικών ροών προς την περιοχή και την οικονομική ανάπτυξη της.

Οι σπουδαιότερες μεταβολές που επιφέρει ο τουρισμός ως οικονομική δραστηριότητα είναι: α) η εισροή συναλλάγματος και κατά συνέπεια η βελτίωση του ισοζυγίου εξωτερικών συναλλαγών, β) η δημιουργία ευκαιριών απασχόλησης στον τοπικό πληθυσμό, γ) η αύξηση των εισοδημάτων αφού δημιουργεί ζήτηση αγαθών και υπηρεσιών, δ) η ενίσχυση των κρατικών εσόδων και ε) η δημιουργία πολιτιστικών και κοινωνικών ωφελειών καθώς προβάλλεται η τοπική ιστορία, ο πολιτισμός και η κουλτούρα.

Στην παρούσα εργασία προτείνεται μια μεθοδολογία, βάσει του δείκτη ειδίκευσης (LQ), με την οποία μπορεί να εκτιμηθεί τόσο το μέγεθος της τοπικής ειδίκευσης του αρχαιολογικού τουρισμού όσο και η ειδικότερη "ελκυστικότητα" των μουσείων και των αρχαιολογικών χώρων. Η προτεινόμενη μεθοδολογία μπορεί να αξιοποιηθεί ως «εργαλείο» και τα αποτελέσματα που προκύπτουν μπορούν να ληφθούν υπόψη από όσους εμπλέκονται στο περιφερειακό σχεδιασμό και στην κατάρτιση στρατηγικών σχεδίων οικονομικής περιφερειακής ανάπτυξης.

5. Βιβλιογραφία

1. Amiradis C., Moumou P., (2013). Kulturtourismus In Griechenland. Fallstudie Landkreis Imathia, Zeitschrift für die Regionale Wissenschaft, Vol. IV, (1), 2013, pp. 59-73.
2. Γιώτη-Παπαδάκη Ο.,(2011). Εισαγωγή στην Οικονομική Γεωγραφία. Εκδόσεις Κριτική. Αθήνα.
3. Ειδικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης για τον Τουρισμό και της Στρατηγικής Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων αυτού. ΦΕΚ 3155/12-12-2013.
4. Zerva K., (2011). Turismo oscuro y destinos: en búsqueda de una experiencia auténtica. Investigación en Ciencia Regional. Diciembre 2011, Volumen I (1), pp. 63-72.
5. Zerva K., (2013). Crimen y turismo: Oportunidades organizativas y cambio social en "L.A. Gang Tours". Investigación en Ciencia Regional. Diciembre 2013 Volumen IV (1), p.p.67-80.
6. Καραγιάννης Στ., Έξαρχος Γ., (2006). Τουριστική Οικονομία-Τουριστική Ανάπτυξη-Τουριστική Πολιτική. Κέντρο Τεχνολογικής Έρευνας Κρήτης, Ηράκλειο.
7. Karagiannis S., (2013). Die Bedeutung Des Tourismus Aus Volkswirtschaftlicher Sicht Zeitschrift für die Regionale Wissenschaft, Vol. IV, (1), 2013, p.p. 49-57.
8. Karagiannis S., Tourismus Wirtschaftliche Und Regionale Entwicklung In Fremdenverkehrs Ländern Griechenland. Zeitschrift für die Regionale Wissenschaft, Vol. III (1), 2012, S.59-66.
9. Κόνσολας Ν., (1997). Σύγχρονη Περιφερειακή Οικονομική Πολιτική. Εκδόσεις Παπαζήσης, Αθήνα.
10. Κώντσας Στ., Έξαρχος Γ., Η δυναμική της ανάπτυξης του ελληνικού τουρισμού-Χάραξη στρατηγικών και χωροταξικών κατευθύνσεων. 17ο Επιστημονικό Συνέδριο του Συνδέσμου Ελλήνων Περιφερειολόγων, "Το μέλλον του Αναπτυξιακού και Χωροταξικού Σχεδιασμού της Ελλάδας". 25 Φεβρουαρίου 2012, Δελφοί, Κείμενα Συνεδρίου, σ.σ. 457-467.
11. Κωστοπούλου Σ., Μπάλας Δ., Κουρκουρίδης Δ., (2012). Χωρική οργάνωση πολιτιστικών βιομηχανιών: Ο ρόλος των μουσείων στην περιφερειακή δημιουργική ικανότητα. 10ο Συνέδριο ERSA.1-2/6/2012. Θεσσαλονίκη.
12. Λαδιάς Απ. Χ., (2013). Το Σύγχρονο θεσμικό πλαίσιο της Περιφερειακής Ανάπτυξης στην Ελλάδα. Εκδόσεις Παπαζήσης, Αθήνα.
13. Ν.2742/1999/ ΦΕΚ 207/Α' /07.10.1999. «Χωροταξικός Σχεδιασμός και αειφόρος ανάπτυξη & άλλες διατάξεις».
14. Παπαδασκαλόπουλος Α., (2000). Μέθοδοι Περιφερειακής Ανάλυσης. Εκδόσεις Παπαζήσης, Αθήνα.
15. Pedrana M., (2013). Local economic development policies and tourism. An approach to sustainability and culture. Regional Science Inquiry Journal, Vol. V, (1), 2013, pp. 91-99.
16. Πολύζος Σ., (2011). Περιφερειακή Ανάπτυξη. Εκδόσεις Κριτική, Αθήνα.
17. Stavrakis D., (2012). Interpersonale Kommunikation als notwendiges Funktionsmittel am Beispiel eines Museumsablaufs. Zeitschrift für die Regionale Wissenschaft, Vol. III (1), 2012, S.43-51.

18. Stayrakis D., Geraga E., Ladias Ch., Psarriou W., (2011). Griechischer Tourismus und regionale Entwicklung,, Zeitschrift für die Regionale Wissenschaft, Vol. II (2), 2011, S. 21-25.
19. Σταυράκης Δ., (2012). Η συμβολή της πολιτισμικής κληρονομιάς στην τουριστική περιφερειακή ανάπτυξη. Η περίπτωση των Κυκλάδων. 17ο Επιστημονικό Συνέδριο του Συνδέσμου Ελλήνων Περιφερειολόγων, "Το μέλλον του Αναπτυξιακού και Χωροταξικού Σχεδιασμού της Ελλάδας". 25 Φεβρουαρίου 2012, Δελφοί, Κείμενα Συνεδρίου, σ.σ. 449-455.
20. Στρατηγέα Αν., Λαδιάς Χρ. Απ., (2012). Κατευθύνσεις Αναθεωρήσεων των Περιφερειακών Πλαισίων- Η περίπτωση των Ιονίων Νήσων. 17ο Επιστημονικό Συνέδριο του Συνδέσμου Ελλήνων Περιφερειολόγων, "Το μέλλον του Αναπτυξιακού και Χωροταξικού Σχεδιασμού της Ελλάδας". 25 Φεβρουαρίου 2012, Δελφοί, Κείμενα Συνεδρίου, σ.σ. 591-611.
21. Χριστοφάκης Μ., (2001). Τοπική Ανάπτυξη και Περιφερειακή Πολιτική. Εκδόσεις Παπαζήσης, Αθήνα.

ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ ΜΕΓΑΛΩΝ ΔΙΟΡΓΑΝΩΣΕΩΝ ΜΗΧΑΝΟΚΙΝΗΤΟΥ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΟΥΣ ΣΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Παναγιώτης ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

Υπ. Δρ. Χαροκοπέιου Πανεπιστημίου
ppanagiotos@hotmail.com

Ρόϊδω ΜΗΤΟΥΛΑ

Αν. Καθ. Χαροκοπέιου Πανεπιστημίου

Περίληψη

Η παρούσα εργασία, εξετάζει την περίπτωση της διοργάνωσης mega events μηχανοκίνητου αθλητισμού, στο πλαίσιο των στατιστικών δεδομένων για τον τουρισμό, των χωρών Σιγκαπούρη - Τουρκία - Μαλαισία και Κορέα σε σχέση με την Ελλάδα σε ορίζοντα 15ετίας. Η επιλογή των χωρών αυτών έγινε με κριτήριο, πέραν των ιδιαίτερων μορφολογικών και τουριστικών χαρακτηριστικών τους και με το γεγονός ότι οι χώρες αυτές πλην της Ελλάδας πρόσφατα ανέλαβαν διεξαγωγή τέτοιων μεγάλων γεγονότων μηχανοκίνητου αθλητισμού.

Τα ερωτήματα τα οποία ανακύπτουν από μία τέτοια σύγκριση και συσχέτιση, είναι το εάν η διοργάνωση μεγάλων γεγονότων μηχανοκίνητου αθλητισμού συμβάλει στην ανάπτυξη του τουρισμού στην φιλοξενούσα χώρα και εάν συμβαίνει αυτό, ποιος είναι ο χρονικός ορίζοντας συμβολής τους και με ποιους τρόπους συμβάλει σε αυτήν.

Η συζήτηση των ανωτέρω στατιστικών δεδομένων, έγινε με βάση την βιβλιογραφία (Angus et al, 2007, Τσάρτας, Π., κ.α., 2010, Βαρβαρέσσος, 2009, Fisher and Wakefield, 1998, Hunt and Bashaw, 1999, Μητούλα, 2006, Weed and Bull, 1997, Gibson et al., 2003, κ.α.) και την ειδική επεξεργασία των δημοσιευμένων στατιστικών δεδομένων, ώστε να προκύψουν ασφαλή συμπεράσματα για την συμβολή ή μη του μηχανοκίνητου αθλητισμού στην ανάπτυξη του τουρισμού.

Από την μελέτη, φάνηκε ότι οι χώρες που διοργάνωσαν events μηχανοκίνητου αθλητισμού, το έτος εκείνο εμφάνισαν αύξηση στον εισερχόμενο τουρισμό, της τάξης του 22% κατά μέσο όρο αξιοποιώντας το γεγονός του μηχανοκίνητου αθλητισμού, κυρίως όσον αφορά την προβολή της χώρας διεθνώς, παρουσιάζοντας έτσι αύξηση στον τουρισμό και στα επόμενα έτη της ανάληψης του γεγονότος. Αντίθετα, στην Ελλάδα που παρότι διοργάνωσε μεγάλα αθλητικά γεγονότα, δεν παρουσιάζεται στατιστική αύξηση τουριστών, πλην του έτους 2013, το οποίο αποτελεί και ερευνητικό ερώτημα.

Συμπερασματικά καταλήγουμε ότι, όπως προκύπτει από τα ανωτέρω στατιστικά στοιχεία, πέραν των άλλων μεθόδων για τουριστική ανάπτυξη, η ένταξη και του μηχανοκίνητου αθλητισμού καταφαίνεται ότι συμβάλει σημαντικά στον τουρισμό. Στην Ελλάδα ιδιαίτερος δε, θα αποτελούσε σημαντική συμβολή η ένταξη τέτοιων γεγονότων για την τόνωση του τουρισμού αν αναλογισθεί κανείς την υπάρχουσα τουριστική βιομηχανία της χώρας αλλά και την γεωστρατηγική της θέση.

Λέξεις Κλειδιά: Μηχανοκίνητος αθλητισμός, αφίξεις τουριστών, τουρισμός, Formula 1, αθλητικός τουρισμός, στατιστική σύγκριση, βιωσιμότητα.

1. Εισαγωγή

Από τα τέλη της δεκαετίας του '70 άρχισε να γίνεται γνωστός ο όρος αθλητικός τουρισμός και να μελετάται επιστημονικά η συμβιωτική σχέση αθλητισμού και τουρισμού. Αθλητικός τουρισμός ονομάζεται η τουριστική δραστηριότητα, το ταξίδι με αφετηρία και επιστροφή στην ίδια τοποθεσία (Αυθίνος, 1998) με σκοπό την ενασχόληση ή την παρακολούθηση ενός αθλητικού γεγονότος.

Μηχανοκίνητος αθλητισμός, όπως αυτός καταγράφεται στην βιβλιογραφία (Angus et al, 2007) καθότι η οικεία ομοσπονδία, η FIA (Federation Internationale de l'Automobile), δεν έχει ορίσει διαφορετικά (Dingle, 2009), είναι οι ανταγωνιστικοί αγώνες ταχύτητας μέσω ισάξων μηχανών, σε περιοδική βάση σε ειδικά σχεδιασμένες για αυτόν τον σκοπό, πίστες

αγώνων. Αυτές οι μηχανές περιλαμβάνουν αυτοκίνητα μεγάλου τουρισμού, καρτ, ράλι, φόρμουλα 1, δίκυκλες μηχανές και άλλα.

Ο αθλητισμός κυρίως μέσω των μεγάλων αθλητικών διοργανώσεων έχει ως αποτέλεσμα την τοπική ανάπτυξη τόσο σε πολιτιστικά κριτήρια αλλά και οικονομικά. Αυτό αποδεικνύεται από το παράδειγμα της Βαρκελώνης, όπου δαπανήθηκαν περίπου 15 δισ. δολάρια, με αποτέλεσμα όμως την πλήρη αναδιαμόρφωση της πόλης η οποία δημιούργησε μία δυναμική ανάπτυξης 15 ετών (Cave and Leader, 2003), καθώς και της Ελλάδας, όπου επήλθε και σημαντική οικονομική ανάπτυξη τουλάχιστον για τα χρόνια πριν και κατά την διάρκεια των ολυμπιακών αγώνων στην χώρα, έναντι των Ευρωπαίων εταίρων (PricewaterhouseCoopers 2004).

Ο αθλητισμός, στις μέρες μας, έχει τους πιο ένθερμους υποστηρικτές και τους περισσότερους οπαδούς παγκοσμίως από οποιοδήποτε άλλο εμπορικό (πλέον) προϊόν. Για τις διάφορες ιδιαιτερότητες του εκάστοτε ανθρώπου στην υφήλιο, έχουν δημιουργηθεί αναρίθμητα αθλητικές δραστηριότητες και παιχνίδια. Πέραν όμως της ενεργής του συμμετοχής στο άθλημα, ο άνθρωπος αρέσκεται και στην παρακολούθηση του θεάματος των αθλητικών αγώνων είτε από το γήπεδο είτε από τα ηλεκτρονικά μέσα. Συνήθως με την επίδραση του «halo effect» (Fisher and Wakefield 1998; Hunt and Bashaw, 1999), ο φίλαθλος αρέσκεται σε ένα άθλημα το οποίο τον εκφράζει και του αρέσει επειδή ίσως μπορεί να συμμετάσχει και ενεργά σε αυτό.

Πέραν όμως της ενεργής του συμμετοχής στο άθλημα, ο άνθρωπος αρέσκεται και στην παρακολούθηση του θεάματος των αθλητικών αγώνων είτε από το γήπεδο είτε από τα ηλεκτρονικά μέσα. Ένας τομέας που επωφελείται περισσότερο από τον αθλητισμό και θα λέγαμε ότι είναι απόλυτα συνδεδεμένος με αυτόν, είναι ο τουρισμός. Συνεχώς τα τελευταία χρόνια παρατηρείται το φαινόμενο, τα άτομα να τείνουν να συνδυάζουν τον τουρισμό με αθλητικές δραστηριότητες ή τον αθλητισμό ως αφορμή για τουρισμό (Gibson, et al. 2003). Σε παγκόσμια κλίμακα και μάλιστα στις δυτικές κοινωνίες, η σχέση τουρισμού, αναψυχής και σπορ είναι πολύ στενή.

Η τουριστική βιομηχανία, χρησιμοποιεί πολλές φορές τον αθλητισμό ως ένα ισχυρό στοιχείο προώθησης τουριστικών προορισμών. Ειδικότερα από την στιγμή που το 25% των εσωτερικών διακοπών είναι αθλητικός τουρισμός (ο αθλητισμός είναι αυτοσκοπός για το ταξίδι), και ο τουριστικός αθλητισμός (τυχαία ενασχόληση με τον αθλητισμό κατά την περίοδο διακοπών) καλύπτει σχεδόν το 50% των εγχώριων διακοπών (Weed and Bull 1997). Επίσης χαρακτηριστικό είναι ότι ο αθλητισμός αποτελεί περίπου το 2% του ΑΕΠ των ανεπτυγμένων χωρών (Ritchie, 2005) και η συνεισφορά του τουρισμού στο ΑΕΠ μίας χώρας κυμαίνεται ανάμεσα σε 5 με 6% (WTO, 2001). Σε αυτό το σημείο παρατηρείται η άμεση σχέση του τουρισμού με τον αθλητισμό, η οποία μάλιστα είναι αμφίδρομη. Μπορεί δηλαδή τα άτομα να εκκινούν με αφορμή τον τουρισμό αναψυχής και να συμμετέχουν σε αθλητικές δραστηριότητες ή προγράμματα ενεργά ή παθητικά για λόγους υγείας και ευρωστίας ή και παιχνιδιού ή ακόμα να παρακολουθήσουν κάποιο τοπικό αθλητικό γεγονός συνδυαστικά με την τουριστική τους δραστηριότητα. Είτε να εκκινούν μια τουριστική δραστηριότητα προερχόμενη από την ανάγκη του ατόμου για συμμετοχή σε αθλητικές δραστηριότητες, άμεσα ως αθλητές ή και έμμεσα ως θεατές, για την παρακολούθηση ενός μεγάλου αθλητικού γεγονότος όπως οι Ολυμπιακοί Αγώνες, το παγκόσμιο πρωτάθλημα ποδοσφαίρου, η formula 1 και άλλα, διοργανώσεις οι οποίες κατά κόρον είναι τουριστικοί προορισμοί με πρωταρχικό κίνητρο το αθλητικό ενδιαφέρον του τουρίστα. Βεβαίως σε τέτοιας κλίμακας διοργανώσεις, αν και η τουριστική κινητικότητα είναι ιδιαίτερα μεγάλη, παρατηρείται επίσης ιδιαίτερα αυξημένη οικονομική δραστηριότητα και στα τηλεοπτικά δικαιώματα τέτοιων αγώνων τα οποία σε πολλές περιπτώσεις αξίζουν δισ. δολάρια, καθώς οι τηλεθεατές τους μετρώνται επίσης σε δισεκατομμύρια.

2. Σκοπός

Η παρούσα εργασία, εξετάζει την περίπτωση της διοργάνωσης mega events μηχανοκίνητου αθλητισμού, στο πλαίσιο των στατιστικών δεδομένων για τον τουρισμό, των χωρών Σιγκαπούρη - Τουρκία - Μαλαισία και Κορέα σε σχέση με την Ελλάδα σε ορίζοντα 15ετίας. Τα ερωτήματα τα οποία ανακύπτουν από μία τέτοια σύγκριση και συσχέτιση, είναι το εάν η διοργάνωση μεγάλων γεγονότων μηχανοκίνητου αθλητισμού συμβάλει στην

ανάπτυξη του τουρισμού στην φιλοξενούσα χώρα και εάν συμβαίνει αυτό, ποιος είναι ο χρονικός ορίζοντας συμβολής τους και με ποιους τρόπους συμβάλει σε αυτήν.

3. Μεθοδολογία

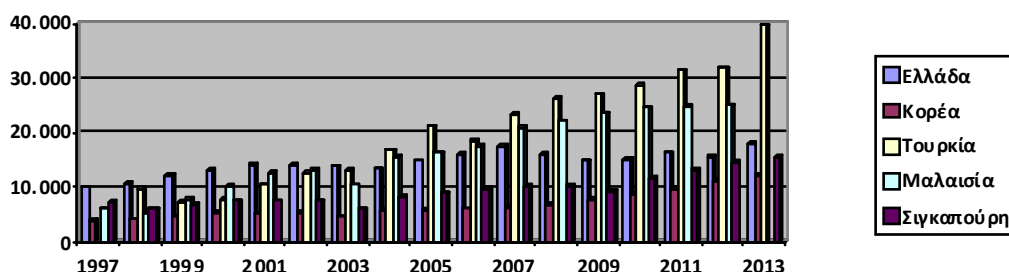
Η μέθοδος που χρησιμοποιήθηκε στην παρούσα εργασία είναι η ανασκόπηση της βιβλιογραφίας. Η επιλογή των συγκρινόμενων χωρών έγινε με κριτήριο, πέραν των ιδιαίτερων μορφολογικών και τουριστικών χαρακτηριστικών τους, και με το γεγονός ότι οι χώρες αυτές πλύν της Ελλάδας πρόσφατα ανέλαβαν διεξαγωγή τέτοιων μεγάλων γεγονότων μηχανοκίνητου αθλητισμού.

4. Τουριστική ανάπτυξη μέσω του μηχανοκίνητου αθλητισμού

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον, παρουσιάζει η μεταβολή στα μεγέθη του τουρισμού, σε χώρες οι οποίες φιλοξένησαν ή φιλοξενούν αγώνες μηχανοκίνητου αθλητισμού και συγκεκριμένα την πιο απαιτητική διοργάνωση, το πρωτάθλημα της Formula 1.

Χαρακτηριστικά για το άθλημα και την κερδοφορία του καθώς και για την συμβολή του στον τουρισμό μιας χώρας είναι τα παρακάτω στοιχεία. Οι επτά χώρες οι οποίες εντάχθηκαν στο πρόγραμμα αγώνων της Formula 1 τελευταία, είδαν τις αφίξεις στον τουρισμό να κλιμακώνονται ανοδικά κατά 69% κατά μέσο όρο (Sylv and Reid, 2011). Στην συγκεκριμένη μελέτη, υπολογίστηκε η διαφορά στον αριθμό των τουριστών σε κάθε χώρα που φιλοξενεί αγώνα επιπέδου F1, από την χρονιά πριν την ανάληψη έως και το τέλος του 2010. Η έρευνα αυτή, η οποία βασίστηκε σε μετρήσεις του οργανισμού των Ηνωμένων εθνών (UNWTO, 2010), έδειξε ότι οι χώρες οι οποίες φιλοξένησαν για πρώτη φορά το γεγονός παρουσίασαν αύξηση στην εισροή τουριστών στην χώρα, σημαντικά μεγαλύτερη από την παγκόσμια αύξηση στον τουρισμό κατά την ίδια περίοδο η οποία κυμαινόταν μόλις στο 48%. Το μεγαλύτερο όφελος από την διοργάνωση αγώνων έγινε αισθητό στην Μαλαισία η οποία από το 1999 όπου και ξεκίνησε ο θεσμός του Μαλαισιανού gran prix έως και το τέλος του 2010 παρουσίασε αύξηση στον τουρισμό της τάξης του 342,8% και συγκεκριμένα από 5.6 εκ τουρίστες σε 24.6 αφίξεις για το 2010. Χαρακτηριστικό είναι ότι το άθλημα το παρακολούθησαν ως θεατές, και μεγάλο μέρος αυτών ήταν τουρίστες άλλων χωρών, 3,4 εκ. φίλαθλοι, την στιγμή που το παρακολουθούν ως τηλεθεατές περισσότεροι από 515 εκατομμύρια φίλαθλοι ανά τον κόσμο, κάτι που δείχνει και το μέγεθος της προβολής που απολαμβάνει μία χώρα η οποία συμμετέχει ενεργά στον θεσμό και φιλοξενεί αγώνα της Formula 1. Συνολικά, στις νεοεισερχόμενες στον χώρο του μηχανοκίνητου αθλητισμού χώρες, εισήλθαν 137,2 εκ. διεθνείς τουρίστες το 2010 σε σύγκριση με τα 81,2 εκ. αφίξεων πριν την εκκίνηση του συμβολαίου τους με την Διεθνή ομοσπονδία μηχανοκίνητου αθλητισμού (FIA). Παρατηρείται λοιπόν μια ανοδική τάση σε αυτές τις χώρες η οποία δεν δείχνει να επιβραδύνει.

Γράφημα 1: Αφίξεις τουριστών κατά έτος

Σιγκαπούρη - Marina Bay 2008 - 2014

Έτος	Αριθμός τουριστών	% Αύξηση Τουριστών
1997	7,197,871	-1.30
1998	6,242,152	-13.28%
1999	6,958,201	11.47%
2000	7,691,399	10.54%
2001	7,522,163	-2.20%
2002	7,567,110	0.60%
2003	6,127,291	-19.04%
2004	8,328,720	35.92%
2005	8,943,029	7.4%
2006	9,751,141	9.0%
2007	10,284,545	5.5%
2008	10,116,054	-1.6%
2009	9,345,054	-4.3%
2010	11,641,700	20.2%
2011	13,171,303	13.1%
2012	14,496,091	10.1%
2013	15,567,923	7.4%

Ο νυχτερινός αγώνας Formula 1 της Σιγκαπούρης (2008-2014), ο οποίος διεξήχθη φέτος για έβδομη χρονιά, προσελκύει ετησίως περίπου 50,000 αθλητικούς τουρίστες και φίλαθλους του μηχανοκίνητου αθλητισμού και προσθέτει στο εισόδημα της χώρας κατά μέσο όρο 140 εκατομμύρια δολάρια το τριήμερο διεξαγωγής του αγώνα (Sylt and Reid, 2011). Είναι το πρώτο Grand Prix στην Ασία όπου διεξάγεται σε δρόμους πόλης, και το πρώτο έτος διεξαγωγής του συνέβαλλε κατά 132 εκ. δολάρια στο εισόδημα του κράτους από τον τουρισμό. Τα επόμενα τρία έτη ο αγώνας F1 βοήθησε την αύξηση των κερδών του τουρισμού κατά \$278 εκατομμύρια. Η Σιγκαπούρη, ενθαρρύνει τους τουρίστες που καταφθάνουν να ξοδέψουν περισσότερα χρήματα, παρέχοντας πληθώρα διοργανώσεων και events όπως ο νυχτερινός αγώνας F1. Άλλες δραστηριότητες και ατραξιόν, επίσης πλαισιώνουν το τουριστικό πακέτο της Σιγκαπούρης όπως το δάσος των panda, το πάρκο θαλάσσιας ζωής, η δημιουργία καζίνο, εμπορικού κέντρου και θεματικού πάρκου της Universal Studios τα οποία συνέβαλλαν στην αύξηση της τάξης του 13% το 2011 μετά από ανοδική χρονιά με 20% το 2010. Το μόντο της χώρα όσον αφορά τον τουρισμό είναι "enhancing our destination attractiveness" να ενισχύσουν την ελκυστικότητα του προορισμού τους.

Korea - Korean gran prix 2010 - present

Έτος	Αριθμός τουριστών	% Αύξηση Τουριστών	Total (και εσωτερικά)
1997	3,908,140(6.1)	-	
1998	4,250,216(8.8)	8.8%	
1999	4,659,785(9.6)	9.6%	
2000	5,321,792(14.2)	14.2%	
2001	5,147,204(-3.3)	-3.3%	
2002	5,347,468(3.9)	3.9%	
2003	4,752,762(-11.1)	-11.1%	
2004	5,818,138(22.4)	22.4%	
2005	6,022,752(3.5)	3.5%	
2006	6,155,047(2.2)	2.2%	
2007	6,448,240(4.8)	4.8%	
2008	6,890,841(6.9)	6.9%	
2009	7,817,533(13.4)	13.4%	Ανάληψη
2010	8,797,658(12.5)	12.5%	Εκκίνηση
2011	9,794,796(11.3)	11.3%	
2012	11,140,028(13.7)	13.7%	
2013	12,175,550(9.3)	9.3%	

Όσον αφορά την περίπτωση της Κορέας (2010-παρόν), η αύξηση στον εισερχόμενο τουρισμό φαίνεται από το 2009, έτος ανάθεσης των αγώνων με αύξηση 13,4%. Η αύξηση αυτή του αριθμού αφίξεων τουριστών στην Κορέα συνεχίζεται με αυξητικούς ρυθμούς της τάξης του 12,5%, 11,3%, 13,7% για τα επόμενα έτη και 9,3% αντίστοιχα για το 2013.

Τουρκία - Istanbul Park 2005-2011

Έτος	Αριθμός τουριστών	% Αύξηση Τουριστών	Total (και εσωτερικά)
1997	-	-	
1998	9,750,000	-	
1999	7,460,000	-30,7%	
2000	8,000,000	6,7%	
2001	10,400,000	23,1%	
2002	12,800,000	23%	
2003	13,300,000	3,9%	16,302,053
2004	16,800,000	26,3%	20,262,640
2005	21,200,000	26,2%	24,374,501
2006	18,500,000	-12,7%	23,348,669
2007	23,340,911	26,2%	22,359,988
2008	26,336,677	12,8%	30,979,979
2009	27,077,114	2,8%	32,006,149
2010	28,632,204	5,7% mund	33,027,943
2011	31,456,076	9,9%	35,351,128
2012	31,782,832	1%	35,776,645
2013	39,724,912	24,9%	39,724,912

Σύμφωνα με στοιχεία της Τουρκικής στατιστικής υπηρεσίας (TurkStat, 2014) και του υπουργείου Πολιτισμού και τουρισμού της Τουρκίας (M.C.T., 2014), η μεγαλύτερη κορύφωση στις εισροές από τον τουρισμό ήταν στις χρονιές 2008 έως και 2011. Τα \$20.9 δισεκατομμύρια εισόδημα του 2007, αυξήθηκε κατά περίπου ένα τέταρτο για να φτάσει τα \$25.4 δισεκατομμύρια το 2008, ενώ το 2011, η Τουρκία είδε μια άνοδο της τάξης των \$3 δισεκατομμυρίων από την προηγούμενη χρονιά. Τα τελευταία πέντε χρόνια (έως και το 2013) το εισόδημα της Τουρκίας από τον τουρισμό αυξήθηκε από 25 δις δολάρια σε περίπου 31 δις δολάρια.

Ο αριθμός των επισκεπτών στην γείτονα χώρα, επίσης έχει σημαντικά αυξηθεί, με τον συνολικό αριθμό επισκεπτών από 16 εκατομμύρια το 2003 να φτάσει τα 39,5 εκατομμύρια το 2013. Κάτι το οποίο καταδεικνύει την σταδιακή προσέλκυση τουριστών στην χώρα ειδικά μετά την ανάθεση του gran prix της Κωνσταντινούπολης (2005-2011) το 2004.

Κατά την διάρκεια των αγώνων, ο τουρισμός στην Τουρκία σκαρφάλωνε κατά 60,5 τοις εκατό όποτε διεξαγόταν αγώνας σύμφωνα με την The Richest (2013). Αυτό συνέβαινε παρά το γεγονός ότι η Τουρκία είναι μια χώρα με πολύ ανεπτυγμένο τουριστικό προϊόν και μεγάλη τουριστική βιομηχανία. Σημαντικό είναι επίσης, ότι η Τουρκική κυβέρνηση ενθάρρυνε τον τουρισμό κατά την διάρκεια των αγώνων με άρση των περιορισμών στην Visa (η οποία είναι προϋπόθεση για εισαγωγή στην χώρα) κατά την εβδομάδα τέλεσης των αγώνων (TheRichest, 2013), το οποίο μας δείχνει ότι οι πολιτική βούληση και δράσεις είναι εκείνες οι οποίες μπορούν να επιφέρουν μεγάλες αλλαγές στην εισροή τουριστών σε μία χώρα.

Malaysia - Petronas Malaysian gran prix

Έτος	Αριθμός τουριστών	% Αύξηση Τουριστών	Total (και εσωτερικά)
1997	6210821	-13%	
1998	5200000	-16.3%	Ανάληψη
1999	7931149	52.5%	Εκκίνηση
2000	10221582	28.8%	
2001	12775073	24.9%	
2002	13,292.000	%	
2003	10,576.900	%	
2004	15,703.400	%	
2005	16,431.100	%	
2006	17,546.900	%	
2007	20,972.800	%	
2008	22,052.500	%	
2009	23,646.200	%	
2010	24,557.200	%	
2011	24,714.300	%	
2012	25,032.700	%	
2013			

Το Μαλαισιανό Grand Prix το οποίο φέρει και την ονομασία του κυρίου χορηγού του, της εταιρείας λιπαντικών Petronas, διεξήχθη για πρώτη φορά το 1999 (-παρόν). Η διοργάνωση, βοήθησε την Μαλαισιανή τουριστική βιομηχανία καθώς ο αριθμός των επισκεπτών αυξήθηκε ραγδαία κατά 342.8 τοις εκατό σε χρονικό ορίζοντα δεκαετίας, με περισσότερους από 24.6 εκατομμύρια τουρίστες να επισκέπτονται την χώρα για το τριήμερο του αγώνα. Όταν ο αγώνας του Μαλαισιανού gran prix πρωτοδιεξήχθη, προσέλκυσε τότε μόνο 5,6 εκατομμύρια επισκέπτες, με την Μαλαισία να απολαμβάνει μία αύξηση στον εισερχόμενο τουρισμό της τάξης του 52,5% σε σχέση με το προηγούμενο έτος. Ο αριθμός των επισκεπτών από τότε και έπειτα αυξάνεται με αλματώδεις ρυθμούς, όπως παρουσιάζεται και στην έρευνα του Mohamed (2002).

Αθήνα 2004

Συγκριτικά με τα ανωτέρω στοιχεία, ενδιαφέρον παρουσιάζει και η σύγκρισή τους με τα στοιχεία της Ελλάδας για τον τουρισμό και τις αφίξεις για τα αντίστοιχα έτη από το 1997 έως και το 2013. Η Ελλάδα δεν ανέλαβε την διεξαγωγή αγώνα του πρωταθλήματος Formula 1 αλλά ανέλαβε την διοργάνωση μεγάλου αθλητικού γεγονότος το 2004 με τους Ολυμπιακούς Αγώνες της Αθήνας.

Έτος	Αριθμός τουριστών	% Αύξηση Τουριστών	% Αύξηση βάση έτους ανάθεσης	Πληρότητα Δωματίων (Μέση)
1997	10.070.325	-	-	
1998	10.916.046	8,40%	8,40%	
1999	12.164.088	11,43%	20,79%	
2000	13.095.545	7,66%	30,04%	
2001	14.057.331	7,34%	39,59%	
2002	14.179.999	0,87%	40,81%	
2003	13.969.393	-1,49%	38,72%	82,76%
2004	13.312.629	-4,70%	32,20%	73,13%
2005	14.765.463	10,91%	46,62%	81,43%
2006	16.039.216	8,63%	59,27%	82,1%
2007	17.517.791	9,22%	73,95%	74,83%
2008	15.938.806	-1,4%		
2009	14.914.534	-6,4%		
2010	15.007.490	0,6%		
2011	16.427.247	9,5%		
2012	15.517.622	-5,5%		
2013	17.919.580	15,5%		

Όπως παρατηρούμε στον ανωτέρω πίνακα (ΕΛΣΤΑΤ, 2014)²⁵, ιδιαίτερη αύξηση αλλοδαπών τουριστών παρατηρείται από την ανάληψη των αγώνων από την Ελλάδα (1999) και έπειτα με μία μικρή κάμψη το έτος των αγώνων και το προηγούμενο κατά το οποίο γίνονταν οι περισσότερες εργασίες για την προετοιμασία των αγώνων. Η ραγδαία όμως αύξηση των αφίξεων παρατηρείται τα επόμενα έτη όπως είδαμε και σε άλλες πόλεις οι οποίες διοργάνωσαν Ολυμπιακούς Αγώνες στο παρελθόν. Έτσι μπορούμε να καταλήξουμε στο συμπέρασμα ότι μία αθλητική διοργάνωση του μεγέθους των Ολυμπιακών Αγώνων, επιφέρει τα βέλτιστα αποτελέσματα, όσων αφορά την τουριστική προβολή του προορισμού, και κατά την διάρκεια τέλεσης του αθλητικού γεγονότος αλλά και τα επόμενα έτη, συνεισφέροντας έτσι στην βιωσιμότητα των υποδομών και στην διαρκή αυξημένη επισκεψιμότητα του προορισμού με αποτέλεσμα την οικονομική εκμετάλλευσή του. Τόσο του ίδιου του γεγονότος όσο και της κληρονομιάς της οποίας αφήνει παράλληλα με το μέγεθος παγκόσμιας προβολής που αυτό επιφέρει. Η οικονομική αξιοποίηση των Ολυμπιακών ακινήτων και των εγκαταστάσεων είναι κυρίως θέμα το οποίο αφορά την διοίκηση των αγώνων αλλά και της εκάστοτε χώρας. Από τη στιγμή που οι υποδομές υφίστανται, κάλλιστα μπορούν να εκμεταλλευθούν κατάλληλα ώστε να αξιοποιηθούν για τουριστικούς σκοπούς μέσω της περαιτέρω διοργάνωσης αθλητικών γεγονότων μικρότερης εμβέλειας των Ολυμπιακών αγώνων. Άλλωστε όταν μια εγκατάσταση δημιουργείται με πρότυπα και standards επιπέδου Ολυμπιακών αγώνων ή προδιαγραφών για το πιο απαιτητική διοργάνωση ενός αθλήματος, εξυπακούεται πως κάλλιστα δύναται να φιλοξενήσει διοργανώσεις μικρότερου βεληνεκούς όπως Πανευρωπαϊκούς, βαλκανικούς και άλλους αγώνες.

²⁵ Πηγή: Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος, η Ελλάδα με αριθμούς 2014, Ελληνική στατιστική αρχή, ΕΛΣΤΑΤ. http://www.statistics.gr/portal/page/portal/ESYE/PAGE-themes?p_param=A2001&breadcrumbparameter=STO04

5. Αποτελέσματα

Από την μελέτη, φάνηκε ότι οι χώρες που διοργάνωσαν μεγάλες διοργανώσεις μηχανοκίνητου αθλητισμού, το έτος εκείνο εμφάνισαν αύξηση στον εισερχόμενο τουρισμό, της τάξης του 22% κατά μέσο όρο αξιοποιώντας το γεγονός του μηχανοκίνητου αθλητισμού, κυρίως όσον αφορά την προβολή της χώρας διεθνώς, παρουσιάζοντας έτσι σταδιακή αύξηση στον τουρισμό και στα επόμενα έτη της ανάληψης του γεγονότος έως και 27%. Συγκεκριμένα, η Σιγκαπούρη δεν εμφάνισε άνοδο την πρώτη χρονιά διεξαγωγής του αγώνα, η Τουρκία εμφάνισε άνοδο της τάξης του 26,2%, η Κορέα 12,5% και η Μαλαισία 52,5% στις αφίξεις τουριστών. Αντίθετα, σε χώρες όπως η Ελλάδα που παρότι διοργάνωσε μεγάλα αθλητικά γεγονότα, δεν παρουσιάζεται στατιστική αύξηση τουριστών, πλὴν του έτους 2013, το οποίο αποτελεί και ερευνητικό ερώτημα.

6. Συζήτηση

Σύμφωνα λοιπόν και με τα ανωτέρω στοιχεία, τα οποία μας δείχνουν έως έναν βαθμό την συμβολή του αθλητισμού στον τουρισμό μίας χώρας και κυρίως στην προβολή της διεθνώς, μπορούμε να συμπεράνουμε ότι ο μηχανοκίνητος αθλητισμός είναι ένα κομμάτι του αθλητικού κόσμου το οποίο παρουσιάζει αρκετά μεγάλη δυναμική και από τουριστική σκοπιά. Τα τελευταία ειδικά χρόνια όπου η μετακίνηση του ανθρώπου έχει γίνει ευκολότερη και οικονομικότερη, οι προσπάθειες για παρακίνηση του τουρίστα προκειμένου να επισκεφθεί έναν προορισμό θα πρέπει να εντατικοποιηθούν καθώς επίσης να δημιουργηθούν και τα κατάλληλα κίνητρα προκειμένου ο τελευταίος να προσελκυθεί από τον προορισμό αυτόν. Από ότι καταδεικνύουν και τα στοιχεία παραπάνω, το καταλληλότερο αθλητικό κίνητρο για τον τουρίστα, στην εποχή μας είναι ο μηχανοκίνητος αθλητισμός. Τέτοιες προσπάθειες στην χώρα μας οι οποίες διέπονται από καλή οργάνωση, επαρκή προβολή, και συστηματικές διαδικασίες δεν έχουν γίνει δυστυχώς. Εξάιρεση αποτελούν το rally acropolis το οποίο πλέον και έχει καταργηθεί από το πρόγραμμα αγώνων του WRC καθώς και το πολλά υποσχόμενο για την Πάτρα και τον τουρισμό της, πρωτάθλημα Kart το οποίο και διεξάγεται σε ετήσια βάση με την ονομασία PICK από το 2009. Παράλληλα, προσπάθειες γίνονται και από τον δήμο Δραπετσώνας - Κερατσινίου, για την δημιουργία πίστας αγώνων προδιαγραφών Formula 1 σε ένα circuit πόλης το οποίο δείχνει να είναι και η καλύτερη επιλογή για την χώρα μας, μιας και ο Πειραιάς είναι το μεγαλύτερο λιμάνι της Μεσογείου και οι πίστες σε δρόμους πόλης είναι η τάση στον μηχανοκίνητο αθλητισμό καθώς το ενδιαφέρον στρέφεται σε αυτές.

Το πλεονέκτημα, σε σχέση πάντα με το κόστος δημιουργίας μιας τέτοιας κατασκευής, και συγκεκριμένα προδιαγραφών F1, είναι ότι δεν χρησιμεύει μόνο για έναν αγώνα στο πρόγραμμα αγώνων της F1 αλλά μπορεί να φιλοξενήσει κάθε κατηγορίας μηχανοκίνητο άθλημα το οποίο διεξάγεται σε ασφαλτο συμπεριλαμβανομένου του πρωταθλήματος τουρισμού, τις κατηγορίες Gr2 και Gr3, αγώνες cart, επιδείξεις drift και άλλα. Πέραν όμως αυτών των διοργανώσεων, μια τέτοιων προδιαγραφών πίστα και όταν δεν υπάρχει διεξαγωγή αγώνα, μπορεί να γίνει εκμεταλλεύσιμη από τους ερασιτέχνες οδηγούς, καταβάλλοντας κάποιο αντίτιμο, όπως γίνεται στην ιστορική πλέον Γερμανική πίστα Nurburgring, στην πίστα της Τουρκίας και σε άλλες παρόμοιες εγκαταστάσεις ανά τον κόσμο. Αυτό θα έχει ως αποτέλεσμα την εκμετάλλευση της πίστας καθ' όλη την διάρκεια του έτους παρέχοντας έτσι διαρκή έσοδα στην χώρα από συνδρομές, χορηγούς και άλλα. Ένα τέτοιο εγχείρημα, παρέχει πολλαπλά οφέλη και στην κοινωνία από την στιγμή που οι πολίτες έχουν την δυνατότητα να τρέξουν με το αυτοκίνητό τους σε έναν ασφαλή χώρο ειδικά διαμορφωμένο για αυτό τον σκοπό, αντί για τους δρόμους της πόλης. Κάτι τέτοιο έχει φανεί και στην Αμερική (D.L.G., 2014) και την Νέα Ζηλανδία (N.Z.H., 2014) με ειδικές μελέτες οι οποίες έλαβαν χώρα εκεί αλλά και στην Γερμανία και την Μεγάλη Βρετανία (komonews, 2013). Σε αυτές τις χώρες έχουν δημιουργηθεί πέραν από τις πίστες αγώνων προδιαγραφών F1 και πίστες αγώνων οι οποίες προορίζονται αμιγώς για αγώνες μεταξύ πολιτών προκειμένου αυτοί να μην λαμβάνουν μέρος σε παράνομους αγώνες δρόμου, όπως τα προηγούμενα χρόνια συνέβαινε και σε πόλεις της Ελλάδας όπως η Αθήνα σε παραλιακές διαδρομές. Στις παραπάνω χώρες και συγκεκριμένα στην Αμερική, το αντίτιμο συμμετοχής σε αγώνα ή η χρήση μιας πίστας αγώνων είναι μικρότερο από την κλήση για παράβαση ορίου ταχύτητας και την παράβαση για συμμετοχή σε παράνομους αγώνες δρόμου. Με αυτό τον τρόπο κυρίως οι νέοι και άλλοι

φίλοι του μηχανοκίνητου αθλητισμού παροτρύνονται αποτελεσματικά στην χρήση των ειδικά διαμορφωμένων εγκαταστάσεων με συνέπεια τον ολοένα και μειωμένο αριθμό τροχαίων ατυχημάτων και δυστυχημάτων.

Τα ανωτέρω φαντάζουν ιδανικά για μια χώρα η οποία έχει προχωρήσει σε τέτοιου είδους κινήσεις. Σε κάτι τέτοιο θα πρέπει ίσως και η Ελλάδα να προβεί προκειμένου να διαφοροποιήσει το τουριστικό προϊόν της το οποίο παραμένει Μεσογειακό (Τσάρτας, Π., κ.α., 2010) στα πρότυπα ήλιος και θάλασσα και δεν έχει πετύχει να διαφοροποιηθεί ώστε να αμβλύνει την εξάρτησή της από τον οργανωμένο παραθεριστικό τουρισμό και τον μαζικό (μη βιώσιμο) τουρισμό ώστε να μεγιστοποιήσει και να επιμηκύνει την περίοδο ζήτησης τουρισμού στην χώρα. Έτσι προτείνεται ένα διαφοροποιημένο μοντέλο (Τσάρτας, Π., κ.α., 2010) το οποίο να διαμορφώνεται πάνω στις ανάγκες του τουρίστα οι οποίες συγκροτούν τα τέσσερα νέα χαρακτηριστικά της τουριστικής προσφοράς (Βαρβαρέσσος, 2009) τα οποία είναι το καθαρό φυσικό περιβάλλον, η εκπαιδευτική φύση του τουρισμού στους τομείς της ιστορίας και του πολιτισμού, τα μεγάλα γεγονότα και η διασκέδαση και η ψυχαγωγία. Με αυτόν τον τόπο δημιουργούνται και οι βάσεις για βιώσιμη ανάπτυξη γύρω από τον άξονα του τουρισμού και συγκεκριμένα του αθλητικού τουρισμού.

Με τα παραπάνω μπορούμε να πούμε ότι ο μηχανοκίνητος αθλητισμός παρουσιάζεται ως κινητήριος δύναμη για βιώσιμη ανάπτυξη αφενός από την σκοπιά του τουρισμού αλλά και στην οικονομική και πολιτιστική ανάπτυξη εξίσου. Η έννοια βιωσιμότητα, στις μέρες μας έχει υπερβεί το καθεαυτό περιβαλλοντικό πλαίσιο (Μητούλα, 2006) και επιδρά στα οικοσυστήματα, στην οικονομία, στην τεχνολογική εξέλιξη στην κοινωνία και στον πολιτισμό. Η βιωσιμότητα δεν είναι μια συγκεκριμένη, παγιωμένη ιδέα, αλλά μια συνεχής πορεία αλλαγής και προσαρμογής, μια εξελικτική διαδικασία βελτίωσης της διαχείρισης των φυσικών και ανθρωπίνων πόρων και συστημάτων μέσα από την καλύτερη κατανόηση και γνώση περί αυτών, και αφορά στην μακροπρόθεσμη παράταση μίας δραστηριότητας, όχι μόνο οικονομικής, και στο μέλλον. Ο όρος λοιπόν βιωσιμότητα εννοεί την αρμονική συνύπαρξη των παραπάνω παραγόντων στο παρόν αλλά και το μέλλον με μία βιώσιμη μορφή που επιτρέπει την αέναη, διαρκή και σε ισορροπία αλληλεπίδραση αυτών των παραγόντων και του τριπτύχου "οικονομία - περιβάλλον - κοινωνία".

7. Συμπέρασμα

Όπως προκύπτει από τα ανωτέρω ο μηχανοκίνητος αθλητισμός συμβάλει σημαντικά στην ανάπτυξη του τουρισμού. Στην Ελλάδα ιδιαίτερα η ανάπτυξη τέτοιων γεγονότων θα αποτελούσε σημαντική συμβολή στην τόνωση του τουρισμού αν αναλογισθεί κανείς την υπάρχουσα τουριστική βιομηχανία της χώρας αλλά και την γεωστρατηγική της θέση. Επίσης, ο μηχανοκίνητος αθλητισμός συμβάλλει και στις τρεις πτυχές της βιωσιμότητας, στην οικονομία μέσω της προώθησης του τουρισμού, στο περιβάλλον μέσω των νέων τεχνολογιών και την προώθηση της αποδοτικότητας και αποτελεσματικότητας των μηχανών και στον πολιτισμό μέσω του διδακτικού χαρακτήρα του αθλητισμού, της ευγενούς άμιλλας, της οδικής ασφάλειας και της παγκόσμιας προβολής των χωρών σε θέματα κουλτούρας και εθίμων.

Τέλος, μπορούμε να πούμε πως ένα εγχείρημα της χώρας μας για ανάπτυξη του μηχανοκίνητου αθλητισμού και της οδηγικής παιδείας, με την δημιουργία πίστας προδιαγραφών Formula 1, πιθανά θα στεφόταν από απόλυτη επιτυχία από την στιγμή που κάτι τέτοιο θα γινόταν με πρόγραμμα, στόχους και σαφή οικονομικό ορίζοντα. Επίσης η αίγλη και το luxury στοιχείο της F1 θα επηρέαζε θετικά την εικόνα της χώρας στο εξωτερικό με αποτέλεσμα να επαναπροσδιοριστεί το τουριστικό προϊόν της Ελλάδας στα μάτια του διεθνούς τουρίστα.

Βιβλιογραφία

- Αυθίνος, Γ. (1998). Άσκηση – Άθληση Κινητική Αναψυχή. Αθήνα: Press Line.
- Angus, T., Aylett, C., Henry, N. and Jenkins, M., (2007), *Motorsport Going Global: The challenges Facing the World's Motorsport Industry*, Palgrave - MacMillan, Hampshire, UK.
- Βαρβαρέσος Σ., (2009), Η συνεισφορά των Εναλλακτικών και Ειδικών Μορφών Τουρισμού στην ανάπτυξη της τουριστικής δραστηριότητας, σε *Εναλλακτικές και Ειδικές Μορφές Τουρισμού*, Μ. Σωτηριάδης & Ι. Φαρσάρη (επιμέλεια), Εκδόσεις Interbooks, σελ. 151-171, Αθήνα.
- Cave, P. and Leader, C., (2003), Sports Tourism: The case for a local approach in Africa, in: 'Community Tourism - Gateway to Poverty Reduction', Second African Conference on Peace Through Tourism, Dar es Salaam, Tanzania December 7-12, 2003, p. 16.
- Dingle, G., (2009), Sustaining the race: a review of literature pertaining to the environmental sustainability of motorsport, *International journal of Sports Marketing & Sponsorship*, vol.11(1), pp.80-96.
- ΕΛΣΤΑΤ, (2014), Ελληνική Στατιστική Αρχή, η Ελλάδα με αριθμούς 2014, http://www.statistics.gr/portal/page/portal/ESYE/PAGE-themes?p_param=A2001&breadcrumb_parameter=STO04
- Fisher R.J. and Wakefield K. (1998), ' Factors leading to group identification: a field study of winners and losers', *Psychology and Marketing*, Vol.15, No. 1, pp. 23 – 40.
- Gibson, H.I., Willming, C. and Holdnak, A. (2003) Small-scale event sport tourism: fans as tourists, *Tourism Management*, 22, (3), pp. 181-190.
- Hunt, K.A. , and Bashaw, R.E. , (1999), 'A new classification of sales resistance', *Industrial Marketing Management*, pp. 1-10.
- Μητούλα, Ρ., (2006), Βιώσιμη Περιφερειακή Ανάπτυξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση & Ανασυγκρότηση του Ελληνικού Αστικού Περιβάλλοντος, Εκδόσεις Αθ. Σταμούλη, Αθήνα, σελ. 310.
- Mohamed, B., (2002), THE DEVELOPMENT OF ECOTOURISM IN MALAYSIA—Is It Really Sustainable?, in *Regional Conference in Chiang Mai/Thailand proceedings*, 3-7 March 2002: Community Based Ecotourism in Southeast Asia.
- Price Waterhouse Coopers, (2004), The economic impact of the Olympic games, in: *European Economic Outlook*, chapter III, , pp. 18 - 27
- Ritchie, B., (2005), Sport tourism Small-scale sport event tourism: the changing dynamics of the New Zealand Masters Games, in: *Niche tourism: contemporary issues, trends and cases*, pp. 157-170.
- Sylt, C, and Reid, C,(2011), *Formula Money*, Money Sport Media Limited, London, United Kingdom, pp. 220. πρ.βλ. <http://www.formulamoney.com/intro.html>.
- Τσάρτας, Π., Παπαθεοδώρου, Α., Λαγός Δ., κ.α. (2010), Η σημασία του τουρισμού για την Ελληνική οικονομία / κοινωνία και προτάσεις πολιτικής για την τουριστική ανάπτυξη, *Μελέτη εκπονηθείσα για λογαριασμό του ΣΕΤΕ*, Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Χίος 2010, σελ. 258.
- UNWTO, (2010), *United Nations World tourism Organization Annual Report*, A year of recovery.
- World Tourism Organization, (2001), <http://www.wto.org/index.htm>.

Weed M. E. and Bull C. J., (1997), Integrating Sport and Tourism: A Review of Regional Policies in England, in progress in tourism and hospitality research, Vol. 3, pp. 129–148.

The Richest, (2013), <http://www.therichest.com/business/the-top-10-formula-one-races-that-generate-the-most-money-from-tourism/> , 14/8/2013.

M.C.T., (2014), Turkish Ministry of Culture and Tourism,
<http://www.kultur.gov.tr/EN,35732/tourism.html>.

D.L.G., (2014), <http://www.illinoisdriverslicensereinstatementlawyer.com/street-racing-drag-racing.html>

N.Z.H., (2014), http://www.nzherald.co.nz/nz/news/article.cfm?c_id=1&objectid=11182892

Komonews, (2013), <http://www.komonews.com/news/local/City-of-Kent-looking-for-options-to-stop-street-racing--233230201.html>

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΕΣ ΑΝΙΣΟΤΗΤΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ. ΜΙΑ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Χρήστος ΓΕΝΙΤΣΑΡΟΠΟΥΛΟΣ

ΤΕΙ Στερεάς Ελλάδας
xgenitsaropoulos@teilam.gr

Γεωργία ΣΤΑΥΡΑΚΑΚΗ

Περιφέρεια Κρήτης
stavrakakiGeorgia@yahoo.com

Γεωργία ΧΡΟΝΟΠΟΥΛΟΥ

gchr123@gmail.com

Περίληψη

Η αποτύπωση των περιφερειακών ανισοτήτων και η αξιολόγηση της ασκούμενης αναπτυξιακής πολιτικής (ex-ante ή ex-post) έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον για όσους εμπλέκονται στον περιφερειακό σχεδιασμό και γενικότερα σε όλα τα επίπεδα λήψης αποφάσεων. Στην παρούσα εργασία προτείνεται ένας σύνθετος αστάθμητος δείκτης, με τον οποίο αφενός αποτυπώνονται οι περιφερειακές ανισότητες και αφετέρου διερευνάται το οικονομικό και επιχειρηματικό περιβάλλον μιας περιοχής. Η κατασκευή του προτεινόμενου δείκτη περιφερειακής οικονομικής ευημερίας στηρίζεται στην κλίμακα μέτρησης του Likert ενώ ουσιαστικά με την εκτίμηση του δίνεται η δυνατότητα για κατάταξη και σύγκριση των περιφερειακών ενοτήτων (NUTS III).

Λέξεις Κλειδιά: περιφερειακές ανισότητες, σύνθετοι δείκτες, κλίμακα Likert.

1. Εισαγωγή

Το περιφερειακό πρόβλημα στην Ελλάδα είναι σημαντικό καθώς δημιουργεί ανισοροπίες στην ανάπτυξη της ελληνικής περιφέρειας και κατ' επέκταση στην κοινωνική και οικονομική ευημερία του πληθυσμού της. Για την αντιμετώπιση αυτού του φαινομένου με την ασκούμενη περιφερειακή πολιτική επιχειρείται η εξομάλυνση αυτών των ανισοροπιών. Καθοριστικό παράγοντα για την επίτευξη αυτού του στόχου αποτελεί η αξιοποίηση των τοπικών πλεονεκτημάτων και γενικότερα του ενδογενούς παραγωγικού δυναμικού τους.

Επομένως, είναι απαραίτητο να αναπτυχθούν τα κατάλληλα «εργαλεία» για την αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας της ασκούμενης αναπτυξιακής πολιτικής καθώς επίσης και για ενδελεχή ανάλυση της παραγωγικής και κοινωνικής φυσιογνωμίας των περιφερειών. Η ανάπτυξη των κατάλληλων τεχνικών θα αποτελέσουν, με τη σειρά τους, οδηγό για τη λήψη επιχειρηματικών αποφάσεων και μπορούν τελικά να χρησιμοποιηθούν ως τεχνικές ανάλυσης των περιφερειακών χαρακτηριστικών και αξιολόγησης του οικονομικού-επιχειρηματικού περιβάλλοντος.

Γενικά, η σχέση «επιχειρηματικότητας» και «χώρου» έχει αποκτήσει, στις μέρες μας, ιδιαίτερη σημασία καθώς η καινοτομία και η επιχειρηματικότητα συμβάλουν σημαντικά στην εξομάλυνση των περιφερειακών ανισοτήτων και την επίτευξη της ανάπτυξης. Προφανώς, η ενσωμάτωση της χωρικής διάστασης στη λήψη επιχειρηματικών αποφάσεων οφείλεται στην αμφίδρομη σχέση που υπάρχει ανάμεσα στην επιχείρηση και στο οικονομικό περιβάλλον που λειτουργεί (Παππά 2007).

Η σημασία της επιχειρηματικότητας στην ανάπτυξη μιας περιφέρειας είναι ιδιαίτερα σημαντική αφού συνδέεται με τις επενδύσεις οι οποίες σχεδιάζονται και πραγματοποιούνται σε αυτή. Εμπειρικά, έχει αποδειχθεί ότι η επιχειρηματικότητα στις λιγότερο αναπτυγμένες περιφέρειες υστερεί σε σχέση με το αντίστοιχο μέγεθος της στις ανεπτυγμένες (Πολύζος 2011).

Το μέγεθος των περιφερειακών ανισοτήτων που χαρακτηρίζει την Ελλάδα αναδεικνύει τη χρησιμότητα για όσο το δυνατόν πιο αντικειμενική αποτύπωση των περιφερειακών επιπέδων ανάπτυξης καθώς και την αναγκαιότητα άσκησης περιφερειακής πολιτικής. Τις τελευταίες δεκαετίες έχουν γίνει αρκετές προσπάθειες για την αποτύπωση των ανισοτήτων που αφορούν

είτε τη χρήση απλών δεκτών με μια μεταβλητή όπως το κατά κεφαλήν ακαθάριστο περιφερειακό προϊόν (Γλυτσός 1988, Papadaskalopoulos et.al 1995, Πετράκος 2003 είτε με τη χρησιμοποίηση μετρήσεων από περισσότερες της μιας μεταβλητές (Γλυτσός 1988). Επιπλέον, έχουν χρησιμοποιηθεί και σύνθετοι δείκτες ανάπτυξης είτε αστάθμητων (Λιαργκόβας κ.α. 2003, Πετράκος-Ψυχάρης 2003, Πετράκος 2004) είτε σταθμισμένων σύνθετων δεικτών ανάπτυξης (Ξανθός κ.α. 2012).

Με βάση τα ανωτέρω και με στόχο αφενός την ενίσχυση της περιφερειακής διάστασης της επιχειρηματικότητας και αφετέρου την αξιοποίηση των τοπικών παραγωγικών δυνάμεων της ελληνικής περιφέρειας προτείνουμε την εφαρμογή ενός δείκτη για την παρακολούθηση της περιφερειακού οικονομικού και επιχειρηματικού κλίματος. Ο προτεινόμενος δείκτης βασίζεται στη προσέγγιση της πεντάβαθμης κλίμακας του Likert¹ και στοχεύει στη μέτρηση και στη σύγκριση του επιπέδου ανάπτυξης των εδαφικών περιοχών (NUTS III). Το σημαντικό πλεονέκτημα του δείκτη είναι η σχετική ευκολία με την οποία μπορεί να υπολογιστεί και να προσδιορίσει το επίπεδο ανάπτυξης μιας περιοχής.

2. Μεθοδολογία

Για την κατασκευή του σύνθετου δείκτη απαιτείται, καταρχήν, η μετατροπή των μεταβλητών σε 5-βάθμια κλίμακα Likert (Norman 2010). Για το σκοπό αυτό χρησιμοποιούμε το στατιστικό μέτρο των εκατοστημορίων για κάθε μεταβλητή ξεχωριστά ως εξής:

Εκατοστημόρια μεταβλητής (X_i)	[0-20°]	(20° - 40°]	(40° -60°]	(60° -80°]	(80° -100°]
Κλίμακα Likert/ Βαθμολογία	1	2	3	4	5

Στη συνέχεια προκειμένου να εκτιμηθεί ο σύνθετος Δείκτης Περιφερειακής Οικονομικής Ευημερίας (Δ.Π.Ο.Ε.) χρησιμοποιείται ο παρακάτω τύπος, για το σύνολο των μεταβλητών, με γενική μορφή:

$$\Delta.Π.Ο.Ε. = W_1 * \left[\frac{\text{Real Score (+)} - \text{minimum (+)}}{\text{maximum (+)} - \text{minimum (+)}} \right] + W_2 * \left[\frac{\text{maximum (-)} - \text{Real Score (-)}}{\text{maximum (-)} - \text{minimum (-)}} \right], \quad (1)$$

Ο (1) λαμβάνει τιμές από 0 έως και 1, δηλαδή ισχύει $0 \leq \Delta.Π.Ο.Ε. \leq 1$.

Όπου W_1 είναι το πλήθος των μεταβλητών για τις οποίες η υψηλή βαθμολόγηση δηλώνει “ευνοϊκό” οικονομικό κλίμα. (θετικές μεταβλητές), W_2 είναι το πλήθος των μεταβλητών για τις οποίες η υψηλή βαθμολόγηση δηλώνει “μη ευνοϊκό” οικονομικό κλίμα. (αρνητικές μεταβλητές), *Real Score (+)* είναι το πραγματικό σκορ (άθροισμα) των θετικών μεταβλητών, *Real Score (-)*, είναι το πραγματικό σκορ (άθροισμα) των αρνητικών μεταβλητών, *minimum (+)*, είναι η ελάχιστη τιμή που λαμβάνει το σύνολο των θετικών μεταβλητών, *maximum (+)*, είναι η μέγιστη τιμή που λαμβάνει το σύνολο των θετικών μεταβλητών, *minimum (-)* είναι η ελάχιστη τιμή που λαμβάνει το σύνολο των αρνητικών μεταβλητών και *maximum (-)* είναι η μέγιστη τιμή που λαμβάνει το σύνολο των αρνητικών μεταβλητών.

3. Αποτελέσματα-Συμπεράσματα

Για την εκτίμηση του σύνθετου Δ.Π.Ο.Ε. χρησιμοποιήσαμε τις παρακάτω μεταβλητές² για τα έτη 2003 και 2008 σε επίπεδο NUTS III: 1) Κατά Κεφαλήν Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν, 2) Κατά Κεφαλήν Δηλωθέν Εισόδημα, 3) Κατά Κεφαλήν Καταθέσεις Ταμειυτήριου, 4) Κατά Κεφαλήν Καταθέσεις Προθεσμίας, 5) το Μερίδιο Ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας των κλάδων: (α) Γεωργία, δασοκομία, αλιεία, (β) Βιομηχανία συμπεριλαμβανομένης της ενέργειας, (γ) Κατασκευές, (δ) Χονδρικό και λιανικό εμπόριο, επισκευές οχημάτων και ειδών οικιακής χρήσης, ξενοδοχεία και εστιατόρια, μεταφορές και επικοινωνίες, (ε) Χρηματοπιστωτική διαμεσολάβηση, διαχείριση ακίνητης περιουσίας, εκμίσθωση και επιχειρηματικές δραστηριότητες και (στ) Άλλες υπηρεσίες, 6) Νέες Κατοικίες/1000 κατοίκους, 7) Όγκος Νέας

¹ Είναι μια τεχνική με την οποία δίνεται η δυνατότητα ποσοτικές μεταβλητές να μετατραπούν σε ποιοτικές.

² Ομοίως με Ξανθός Γ. κ.α. (2012).

Οικοδομικής Δραστηριότητας/1000 κατοίκους, 8) Νέα Επιβατηγά αυτοκίνητα IX /1000 κατοίκους, 9) Νέα Φορτηγά IX /1000 κατοίκους 10) Κυκλοφορούντα Επιβατηγά αυτοκίνητα (IX+ΔX)/1000 κατοίκους, 11) Κυκλοφορούντα Φορτηγά (IX+ΔX)/1000 κατοίκους, 12) Κλίνες Ξενοδοχειακών καταλυμάτων/1000 κατοίκους, 13) Διανυκτερεύσεις Ημεδαπών/1000 κατοίκους, 14) Διανυκτερεύσεις Αλλοδαπών/1000 κατοίκους, 15) Ιατροί/1000 κατοίκους, 16) Οδοντίατροι/1000 κατοίκους 17) Κλίνες θεραπευτηρίων/1000 κατοίκους και 18) Κατά Κεφαλήν Κατανάλωση Ηλεκτρικής Ενέργειας.

Με βάση τις πιο πάνω μεταβλητές, και αφού πρώτα μετατραπούν, στην 5-βάθμια κλίμακα Likert υπολογίζεται ο δείκτης. Στην προκειμένη περίπτωση, επειδή για όλες τις μεταβλητές οι υψηλές τιμές κατά Likert υποδηλώνουν "ευνοϊκό" οικονομικό κλίμα ο δείκτης εκτιμάται ως εξής:

$$\Delta.Π.Ο.Ε. = \frac{\text{Real Score} - \text{minimum}(+)}{\text{maximum}(+) - \text{minimum}(+)}, \quad (2)$$

Στον Πίνακα 1 παρουσιάζονται, για τα έτη 2003 και 2008, τα αποτελέσματα για τις περιοχές NUTS III, ενώ στην τελευταία στήλη του, παρουσιάζεται η ποσοστιαία μεταβολή του Δ.Π.Ο.Ε. την περίοδο 2003-2008. Τέλος, στον Πίνακα 2 ταξινομούνται οι περιοχές σε πέντε επίπεδα ευημερίας με βάση το μέσο όρο του Δ.Π.Ο.Ε. για τα έτη 2003 και 2008.

Πίνακας 1: Δείκτης για τις περιοχές NUTS III.

a/a	NUTS III	Δ.Π.Ο.Ε. 2003	Δ.Π.Ο.Ε. 2008	Μεταβολή 2003-2008	a/a	NUTS III	Δ.Π.Ο.Ε. 2003	Δ.Π.Ο.Ε. 2008	Μεταβολή 2003-2008
1	Χανιά	79,30%	81,50%	2,77%	27	Λέσβος	51,10%	47,80%	-6,46%
2	Δωδεκάνησα	76,10%	76,10%	0,00%	28	Κοζάνη	50,00%	35,90%	-28,20%
3	Ηράκλειο	75,00%	80,40%	7,20%	29	Πρέβεζα	46,70%	46,70%	0,00%
4	Λασιθί	75,00%	82,60%	10,13%	30	Καστοριά	45,70%	45,70%	0,00%
5	Ζάκυνθος	73,90%	67,40%	-8,80%	31	Βοιωτία	45,70%	47,80%	4,60%
6	Κεφαλονιά	72,80%	81,50%	11,95%	32	Φθιώτιδα	44,60%	48,90%	9,64%
7	Κυκλάδες	70,70%	73,90%	4,53%	33	Λακωνία	42,40%	40,20%	-5,19%
8	Θεσσαλονίκη	67,40%	58,70%	-12,91%	34	Φωκίδα	41,30%	44,60%	7,99%
9	Αττική	67,40%	62,00%	-8,01%	35	Μεσσηνία	40,20%	48,90%	21,64%
10	Μαγνησία	66,30%	59,80%	-9,80%	36	Τρίκαλα	38,00%	48,90%	28,68%
11	Ιωάννινα	65,20%	54,30%	-16,72%	37	Περίαι	37,00%	45,70%	23,51%
12	Εύβοια	65,20%	64,10%	-1,69%	38	Ημαθία	35,90%	34,80%	-3,06%
13	Αργολίδα	64,10%	66,30%	3,43%	39	Ξάνθη	34,80%	27,20%	-21,84%
14	Χίος	64,10%	64,10%	0,00%	40	Κιλκίς	33,70%	34,80%	3,26%
15	Ρέθυμνο	64,10%	65,20%	1,72%	41	Γρεβενά	31,50%	39,10%	24,13%
16	Κορινθία	63,00%	63,00%	0,00%	42	Φλώρινα	30,40%	27,20%	-10,53%
17	Κέρκυρα	60,90%	38,00%	-37,60%	43	Ευρυτανία	30,40%	32,60%	7,24%
18	Σάμος	60,90%	62,00%	1,81%	44	Δράμα	28,30%	32,60%	15,19%
19	Λευκάδα	59,80%	67,40%	12,71%	45	Ροδόπη	27,20%	20,70%	-23,90%
20	Λάρισα	57,60%	51,10%	-11,28%	46	Άρτα	27,20%	27,20%	0,00%
21	Αρκαδία	57,60%	64,10%	11,28%	47	Πέλλα	23,90%	29,30%	22,59%
22	Θεσπρωτία	56,50%	58,70%	3,89%	48	Καρδίτσα	23,90%	23,90%	0,00%
23	Αχαΐα	56,50%	47,80%	-15,40%	49	Αιτ/νία	22,80%	29,30%	28,51%
24	Έβρος	55,40%	42,40%	-23,47%	50	Σέρρες	18,50%	15,20%	-17,84%
25	Χαλκιδική	55,40%	59,80%	7,94%	51	Ηλεία	14,10%	15,20%	7,80%
26	Καβάλα	55,20%	60,90%	10,33%					

*Κατάταξη βάσει των αποτελεσμάτων του 2003.

Πίνακας 2: Μέσος Όρος Δείκτη 2003-2008 (NUTS III).

Δείκτης Οικονομικής Ευημερίας (%)	Περιοχές NUTS III
<i>Πολύ Ικανοποιητικό (75-100]</i>	Ηράκλειο, Χανιά, Λασιθί, Δωδεκάνησα, Κεφαλονιά. (n ₁ =5)
<i>Ικανοποιητικό (60-75]</i>	Αττική, Θεσσαλονίκη, Κυκλάδες, Ρέθυμνο, Ζάκυνθος, Μαγνησία, Λευκάδα, Αρκαδία, Αργολίδα, Χίος, Εύβοια, Κορινθία, Σάμος. (n ₂ =13)
<i>Μέτριο (40-60]</i>	Έβρος, Καβάλα, Πιερία, Χαλκιδική, Καστοριά, Κοζάνη, Λάρισα, Τρίκαλα, Θεσπρωτία, Αχαΐα, Ιωάννινα, Πρέβεζα, Κέρκυρα, Βοιωτία, Φθιώτιδα, Φωκίδα, Λακωνία, Μεσσηνία, Λέσβος. (n ₃ =19)
<i>Χαμηλό (25-40]</i>	Ξάνθη, Δράμα, Ημαθία, Κιλκίς, Πέλλα, Γρεβενά, Φλώρινα, Ευρυτανία, Άρτα, Αιτωλοακαρνανία. (n ₄ =10)
<i>Πολύ Χαμηλό [0-25]</i>	Σέρρες, Ηλεία, Καρδίτσα, Ροδόπη. (n ₅ =4)

Προκειμένου να ελεγχθεί η αξιοπιστία του Δ.Π.Ο.Ε. συγκρίναμε τα αποτελέσματα με το σταθμισμένο δείκτη που προτάθηκε από το Ξανθό Γ. κ.α. (2012). Ειδικότερα, συγκρίναμε την κατάταξη των περιοχών που προκύπτει από την εφαρμογή των δυο τεχνικών. Οι τιμές συσχέτισης του δείκτη Kendall μας οδηγούν στο συμπέρασμα ότι η σειρά κατάταξης των περιοχών με βάση τα αποτελέσματα των δυο μεθόδων συμφωνούν σε σημαντικό βαθμό³.

Από τον Πίνακα 1 προκύπτει ότι, τόσο στις πρώτες θέσεις όσο και στις τελευταίες, με μικρές ανακατατάξεις μεταξύ 2003 και 2008, επικρατεί μια σταθερή κατάσταση του επιπέδου ανάπτυξης μεταξύ των Νομών. Τέλος, στον Πίνακα 2 ταξινομούνται οι εξεταζόμενες περιοχές σε πέντε κατηγορίες με κλίμακα μέτρησης από χαμηλό έως πολύ ικανοποιητικό. Από αυτόν προκύπτει το επίπεδο ευημερίας των περιοχών και μπορούν να εξαχθούν συμπεράσματα για το οικονομικές συνθήκες που τις διέπουν.

Συνοψίζοντας, με τη μέθοδο που περιγράψαμε, προτείνουμε ένα τρόπο εκτίμησης του βαθμού ευημερίας και ανάπτυξης περιοχών, τον οποίο μπορούμε να τον χρησιμοποιήσουμε για να αποτυπώσουμε τόσο τις περιφερειακές ανισότητες όσο και να παρακολουθήσουμε διαχρονικά το βαθμό σύγκλισης ή απόκλισης μεταξύ των περιοχών της ελληνικής επικράτειας. Επιπλέον, ο προτεινόμενος δείκτης μπορεί να χρησιμοποιηθεί και ως «εργαλείο» παρακολούθησης του οικονομικού και επιχειρηματικού κλίματος μιας περιοχής. Αυτό είναι σημαντικό διότι εν τέλει, η τοπική ανάπτυξη μπορεί να επιτευχθεί όχι μόνο με την ανάληψη δράσεων και πρωτοβουλιών από την κεντρική εξουσία, αλλά με την αξιοποίηση των τοπικών χαρακτηριστικών και την ενεργοποίηση των τοπικών φορέων, με σκοπό την εκμετάλλευση των τοπικών παραγωγικών δυνάμεων.

4. Βιβλιογραφία

- Γιώτη-Παπαδάκη Ο., (2011). Εισαγωγή στην Οικονομική Γεωγραφία. Εκδόσεις Κριτική. Αθήνα.
- Γλυτσός Ν., (1988). Περιφερειακές Ανισότητες στην Ελλάδα: Δημογραφικά και Οικονομικά χαρακτηριστικά. Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Μελετών.
- Kendall, M., (1938). A New Measure of Rank Correlation. *Biometrika* 30, 81–89.
- Κόνσολας Ν., (1997). Σύγχρονη Περιφερειακή Οικονομική Πολιτική. Αθήνα, Εκδόσεις Παπαζήσης.
- Λιαργκόβας Π., Γιαννιάς Δ., Φωτόπουλος Γ., (2003) . Συγκλίσεις και αποκλίσεις της ποιότητας ζωής στην Ελλάδα 1960-2000. *Αειχώρος τόμος 2, τεύχος 1*.
- Norman G., (2010). Likert scales, levels of measurement and the "laws" of statistics. *Advances in health sciences education: theory and practice* 2010 Dec; 15(5):625-32.

³ Ο δείκτης Kendall για τις περιοχές NUTS III το 2003 είναι 0,778 και το 2008 είναι 0,774.

- Ξανθός Γ., Λαδιάς Χ., Γενιτσαρόπουλος Χ., (2012). Περιφερειακές Ανισότητες στην Ελλάδα. Μια πρόταση για την αποτύπωσή τους». 3ο Πανελλήνιο Συνέδριο Πολεοδομίας, Χωροταξίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης, 27-30 Σεπτεμβρίου 2012, Βόλος. Βιβλίο Πρακτικών. Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας και Εκδόσεις Γράφημα, σ.σ.1167-1172.
- Ξεκαλάκη Ε., (2001). Μη Παραμετρική Στατιστική. Αθήνα.
- OECD, (2008). Handbook on Constructing Composite Indicators Methodology and User Guide. Paris, France.
- Παππά Ε., (2007). Επιχειρηματική Καινοτομία και Περιφερειακή Ανάπτυξη. 5ο Διεπιστημονικό Διαπανεπιστημιακό Συνέδριο του Ε.Μ.Π. και του ΜΕ.Κ.Δ.Ε. του Ε.Μ.Π., "Παιδεία, Έρευνα, Τεχνολογία. Από το χθες στο αύριο". Μέτσοβο 27-30 Σεπτεμβρίου 2007.
- Παπαδασκαλόπουλος Α.,(2000). Μέθοδοι Περιφερειακής Ανάλυσης. Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα.
- Papadaskalopoulos A., Ranos C., Zintzaras E., (1995). Regional Convergence The Greek Case, Επιθεώρηση Αποκέντρωσης Τοπικής Αυτοδιοίκησης και Περιφερειακής Ανάπτυξης Αθήνα.
- Πετράκος Γ., (2004). Περιφερειακές Ανισότητες και περιφερειακή πολιτική στην Ελλάδα. Αειχωρος τόμος 3 τεύχος 1.
- Πετράκος Γ., Rodriguez Pose A., (2003). Περιφερειακές Ανισότητες στην Ευρωπαϊκή Ένωση Τόπος 20-21/2003.
- Πετράκος Γ., Ψυχάρης Ι., (2003). Οι Περιφερειακές Ανισότητες στην Ελλάδα: Μια εναλλακτική Μέθοδος Υπολογισμού. Τεχνικά Χρονικά τεύχος 1-2 ΤΕΕ.
- Πολύζος Σ., (2011). Περιφερειακή Ανάπτυξη. Εκδόσεις Κριτική, Αθήνα.
- Σταυρακάκη Γ., (2013). Ποσοτική Διεύρυνση του βαθμού Ικανοποίησης των εργαζομένων στις Περιφερειακές Ενότητες της Κρήτης (Νέα Αιρετή Περιφερειακή Αυτοδιοίκηση). Διατριβή. Σχολή Οικονομικών Επιστημών & Διοίκησης. Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου.

ΚΕΙΜΕΝΑ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ

Οδηγίες προς τους συγγραφείς

Διαδικασία αξιολόγησης

Κάθε επιστημονικό άρθρο που κατατίθεται σύμφωνα με τις καθορισμένες προδιαγραφές, αξιολογείται εμπιστευτικά από δύο μέλη της επιστημονικής επιτροπής. Στη συνέχεια υποβάλλεται εισήγηση στον υπεύθυνο της έκδοσης.

Η τελική απόφαση λαμβάνεται από τον υπεύθυνο της έκδοσης. Εάν συστήνεται αναθεώρηση, το αναθεωρημένο άρθρο αποστέλλεται για τελική έγκριση σε έναν από τους εκδότες. Το περιοδικό διατηρεί τα πνευματικά δικαιώματα σε όλο το υλικό που δημοσιεύεται σε αυτό. Εντούτοις, οι συγγραφείς μπορούν να χρησιμοποιήσουν την εργασία τους αλλού μετά από τη δημοσίευση, χωρίς προγενέστερη άδεια, υπό τον όρο ότι πραγματοποιείται αναφορά στο περιοδικό, καθώς και γνωστοποίηση μιας τέτοιας δράσης.

Οποιοσδήποτε απόψεις που εκφράζονται στο περιοδικό αποτελούν απόψεις των συγγραφέων και όχι απόψεις του περιοδικού. Άδεια αναπαραγωγής οποιουδήποτε υλικού από τρίτους, καθώς και το δικαίωμα για τη χρήση του, αποτελεί ευθύνη των συγγραφέων.

Οδηγίες συγγραφής

Προκειμένου ένα επιστημονικό άρθρο να υποβληθεί για δημοσίευση στο επιστημονικό περιοδικό 'ΚΕΙΜΕΝΑ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ', πρέπει να πληροί τις ακόλουθες προϋποθέσεις:

1. Όλα τα επιστημονικά άρθρα πρέπει να αποτελούν πρωτότυπη εργασία, η οποία δεν έχει προηγουμένως δημοσιευθεί και δεν υπόκειται σε αξιολόγηση για άλλη δημοσίευση, αναθεώρηση και έκδοση.

2. Τα άρθρα πρέπει να είναι γραμμένα στην ελληνική γλώσσα και η έκτασή τους να κυμαίνεται μεταξύ 6.500 – 8.000 λέξεων, ενώ όλα τα υπόλοιπα συμπληρωματικά κείμενα δεν πρέπει να υπερβαίνουν τις 2.500 λέξεις, εκτός από τις αναφορές, τους πίνακες και τα διαγράμματα.

3. Η πρώτη σελίδα του άρθρου πρέπει να περιέχει τον τίτλο του άρθρου, το όνομα και το φορέα των συγγραφέων με επαρκή στοιχεία επικοινωνίας (με τον κατάλληλο προσδιορισμό του υπεύθυνου για την επικοινωνία του συγγραφέα).

4. Τα άρθρα πρέπει να περιλαμβάνουν ένα σύνολο λέξεων – κλειδίων (μέχρι 7) και μια περίληψη (μέχρι 250 λέξεις, εκτός των αναφορών), που ακολουθούνται από την εισαγωγή, τη μεθοδολογία και τα στατιστικά δεδομένα, τα αποτελέσματα, την ανάλυση, τα συμπεράσματα και τις αναφορές.

5. Τα χειρόγραφα πρέπει να υποβάλλονται σε ένα

ενιαίο ηλεκτρονικό αρχείο, αρχείο MS Word, στην καταχωρημένη ηλεκτρονική διεύθυνση των εκδοτών. Είναι επίσης δυνατό, μόνο στην περίπτωση υποβολής προς σχολιασμό να υποβληθεί το χειρόγραφο ως αρχείο PDF (ή άλλη παρόμοια μορφή). Τα βιβλία προς σχολιασμό αποστέλλονται σε δύο αντίγραφα στον πρόεδρο του Περιοδικού.

6. Τα χειρόγραφα πρέπει να είναι δακτυλογραφημένα με περιθώρια 2,5cm x 2,5cm σε χαρτί μεγέθους A4. Τα περιθώρια πρέπει να είναι συνεπή σε όλες τις σελίδες.

7. Όλες οι σελίδες πρέπει να αριθμηθούν με συνέχεια.

8. Οι τίτλοι και οι υπότιτλοι πρέπει να είναι σύντομοι.

9. Το κείμενο πρέπει να είναι σε γραμματοσειρά TIMES NEW ROMAN, μέγεθος 11pt, κανονικό, σε μία ενιαία στήλη. Τα κείμενα που δεν συμμορφώνονται με τις συγκεκριμένες προδιαγραφές θα επιστρέφονται στους συγγραφείς για τις απαραίτητες ρυθμίσεις.

10. Οι πίνακες και τα διαγράμματα πρέπει να έχουν τίτλους, ενιαία και συνεχή αρίθμηση, να είναι ενσωματωμένα στο κύριο κείμενο του άρθρου σε ένα ενιαίο ηλεκτρονικό αρχείο. Οι πίνακες να ακολουθούν διαφορετική αρίθμηση από τα διαγράμματα. Σε περίπτωση πρωτότυπων φωτογραφιών ή σχεδίων, αυτά πρέπει να σκαναριστούν και να ενσωματωθούν στο άρθρο σύμφωνα με τα ανωτέρω. Οι πίνακες και τα διαγράμματα δεν πρέπει να εμφανίζονται στην αρχική σελίδα (πρώτη σελίδα) ούτε μετά από τις αναφορές και πρέπει να είναι προσαρμοσμένα μέσα στα περιθώρια των σελίδων.

11. Τα έγχρωμα κείμενα ή διαγράμματα γίνονται αποδεκτά για on-line δημοσίευση, εντούτοις τα έντυπα αντίγραφα πρέπει να είναι μόνο σε άσπρο και μαύρο χρώμα.

12. Οι υποσημειώσεις πρέπει να περιοριστούν στο ελάχιστο, με συνεχή αρίθμηση σε όλο το κείμενο και να εμφανίζονται στο τέλος κάθε σελίδας.

13. Οι συγγραφείς μπορούν να συμπεριλάβουν μια συνοπτική έρευνα βιβλιογραφίας. Οι αναφορές σε δημοσιευμένη βιβλιογραφία μέσα στο κείμενο πρέπει να αναφερθούν με το όνομα του συγγραφέα, με τον αντίστοιχο αριθμό της βιβλιογραφίας σε τετράγωνη παρένθεση και πρέπει να παρουσιαστούν σε έναν αριθμητικό κατάλογο στο τέλος του κειμένου.

14. Οι πλήρεις αναφορές πρέπει να δοθούν στην ακόλουθη μορφή:

Συγγραφέας (όνομα και αρχικά), τίτλος του άρθρου, τίτλος του βιβλίου ή τίτλος του περιοδικού ή τίτλος του συνεδρίου, εκδότης (όνομα και αρχικά), τόμος, αριθμός τεύχους, εκδοτικός οίκος, έτος, σελίδες (σελ.).